

DANIEL ARNESEN OG KARL HENRIK SIVESIND

Organisasjonslandskap i endring 2009–2019

Fra ideologisk samfunnsendring til individuell utfoldelse?

Daniel Arnesen og Karl Henrik Sivesind

Organisasjonslandskap i endring
2009–2019

Fra ideologisk samfunnsendring til individuell utfoldelse?

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Bergen/Oslo 2020

© Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2020
Rapport 2020:5

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
C/o Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
www.sivilsamfunn.no

ISBN (print): 978-82-7763-646-7
ISBN (online): 978-82-7763-647-4

ISSN (print): 1891-2168
ISSN (online): 1891-2176

Rapporten er finansiert av Justisdepartementet og gjennomført under Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Senteret er et samarbeidsprosjekt mellom NORCE Uni Research Rokkansenteret og Institutt for samfunnsforskning.

Forord

Først og fremst ønsker vi rette en stor takk til de organisasjoner, lag og foreninger som har besvart undersøkelsen analysene i denne rapporten bygger på. Det er snakk om en til dels omfattende undersøkelse med en lang rekke spørsmål om mange ulike sider ved deres virksomhet. Vi setter stor pris på innsatsen til alle de som har satt seg ned og brukt tid på å svare på denne undersøkelsen. Det utgjør et viktig bidrag til forskningen på frivillig organisering i Norge.

Flere ved Institutt for samfunnsforskning har vært involvert i arbeidet med spørreundersøkelsen. Bernard Enjolras har bistått i utformingen av spørreskjemaet. Helga Hiim Stålhane, Milla Sandborg Mathisen og Mari Tollåli har alle bidratt som forskningsasisstenter i ulike faser av undersøkelsen, fra utforming til gjennomføring.

Innhold

Innledning	7
Om datagrunnlaget.....	9
Målgruppe og utvalg.....	9
Definisjon av målgruppe	10
Datainnsamling	12
Svarprosent og frafall.....	13
Analysestrategi og estimering.....	16
Utviklingen i organisasjonslandskapet	19
Endringer i det lokale organisasjonslandskapet	20
Endringer i den nasjonale populasjonen	22
Endringer i medlemskap	24
Sammensetningen av styre, ledelse og medlemsmasse	27
Kjønn	27
Etnisitet.....	30
Alder	32
Nye organisasjonsstrukturer	35
Geografisk nedslagsfelt.....	35
Formalisering.....	37
Organisasjonskoblinger	39
Organisasjonsaktiviteter.....	44
Sosiale medier.....	46
Organisasjonenes samfunnsrolle.....	51
Organisasjonenes samfunnsorientering.....	51
Nasjonale organisasjoners myndighetskontakt	56
Representasjon i statlige råd, styrever og utvalg	60
Kontakt med massemediene	61
Lokale organisasjoners myndighetskontakt	62
Organisasjonenes saksengasjement og deltakelse i konsultasjoner	63
Samarbeid med andre.....	65

Økonomi	67
Fast ansatte i lokale organisasjoner	67
Utgifter	68
Inntekter	69
Tilgang på lokaler	70
Vurdering av økonomisk situasjon	71
Betalt sysselsetting	73
Sysselsetting i frivillige organisasjoner	73
Betalt og frivillig arbeid i ulike kategorier	75
Ideelle aktørers sysselsetting på velferdsfeltet i Skandinavia	77
Oppsummering og diskusjon	83
Litteratur	87
Sammendrag/Abstract	93

Innledning

I denne rapporten undersøker vi utviklingen i det norske organisasjonslandskapet i løpet av det siste tiåret basert på en analyse av de første resultatene fra en ny undersøkelse om lokale og nasjonale frivillige organisasjoner. Vi redegjør for utformingen og gjennomføringen av undersøkelsen og presenterer de viktigste funnene om endringer i det frivillige organisasjonslivet. Med det bygger vi videre på tidligere datagrunnlag som har gjort det mulig å beskrive og forstå endringsprosesser i frivillig sektor i Norge, og dermed også å ta for seg viktige sider ved utviklingen i det norske samfunnet.

Som et ledd i den første Hopkinsundersøkelsen ble det, i samarbeid mellom Institutt for samfunnsforskning i Oslo og LOS-senteret i Bergen (i dag NORCE), gjennomført en kartlegging av lokallag i Hordaland i 1998. Ettersom det både i 1980 og 1990 hadde blitt gjort lignende undersøkelser, gav dette muligheter for å undersøke endringer over tid (Selle & Øymyr, 1995; Wollebæk & Selle, 2002). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor fulgte senere opp med en ny Hordalandsundersøkelse i 2009, i tillegg til en undersøkelse av lokallag i et representativt utvalg av norske kommuner ved årtusenskiftet (Christensen, Strømsnes & Wollebæk, 2011; Sivesind, 2012). En sammenlignbar populasjonsundersøkelse av nasjonale organisasjoner ble til sist utført i 2013 for å få et mer fullstendig bilde av sektoren (Gulbrandsen & Sivesind, 2013).

For å kunne følge utviklingen fra de siste kartleggingene har det i 2019 blitt gjennomført en undersøkelse av lokale organisasjoner i det samme landsrepresentative utvalget av kommuner som forrige gang og en undersøkelse rettet mot populasjonen av nasjonale organisasjoner. Formålet har vært å følge opp og utdype funn som har vært dokumentert i tidligere forskning, og å gi ny kunnskap om ulike deler av frivillig sektor. Spørsmålene som undersøkelsene har søkt å gi svar på, er blant annet hvilke endringer som skjer i organisasjonspopulasjonen og organisasjonsformene på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå; hvilke samfunnssfærer organisasjonene primært retter seg mot; deres omfang og sammensetning når det gjelder medlemsmasse, ansatte og økonomi, aktiviteter og bruk av sosiale medier, og kontakt med offentlige myndigheter.

For å utfylle bildet av frivillig sektor analyseres også tall om betalt sysselsetting basert på SSBs satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner (Statistisk sentralbyrå 2018). Dette er en viktig kilde til data om frivillig sektors sysselsetting og økonomi, som bygger på datakilder som offentlige regnskap og a-ordningen. Dette omfatter også ideelle velferdsaktører innen utdanning, helse og sosiale tjenester som ikke er i målgruppen for organisasjonsundersøkelsene. Det er spesielt viktig å følge frivillig sektors omfang og rolle på velferdsfeltet siden det er et viktig tema i samfunnsdebatten.

Endringer i sysselsetting for ideelle, kommersielle og offentlige aktører sammenlignes derfor også med tall fra Sverige og Danmark. Det norske satellittregnskapet dekker perioden 2006–2017 og bygger på tilsvarende definisjoner og klassifikasjoner som Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project med tall for 1997 og 2004 (Sivesind, 2007; Sivesind, Lorentzen, Selle & Wollebæk, 2002; Sivesind et al., 2004). Organisasjonsundersøkelsene bygger på mer målrettede utvalgsundersøkelser og har mer spesifikke spørsmål egnet for å kartlegge frivillige organisasjoner for eksempel når det gjelder aktiviteter, formål og inntekter fra ulike kilder. De er også mer nøyaktig når det gjelder klassifikasjon av organisasjoner. På den annen side bygger satellittregnskapet på gode kilder når det gjelder økonomi og betalt sysselsetting, og gir et overordnet bilde som er konsistent med nasjonalregnskapet.

Rapporten er bygget opp på følgende måte: I kapittel to redegjør vi for datagrunnlaget fra de nye undersøkelsene med henblikk på målgruppe og utvalg, datainnsamling og svarprosent og frafall. Dernest bruker vi de påfølgende kapitlene til å analysere endringer i omfang av sammensetning av organisasjonspopulasjon på nasjonalt og lokalt nivå samt antallet organisasjonsmedlemskap, endringer i styre, ledelse og medlemsmasse langs dimensjonene kjønn, etnisitet og alder, geografisk nedslagsfelt, organisasjonsstruktur og bruk av sosiale medier, samfunnsroller og myndighetskontakt, og i tillegg økonomi og betalt sysselsetting. Avslutningsvis drøfter vi også funnene i rapporten med henblikk på hvilke overordnede utviklingstrekk vi ser i organisasjonslandskapet.

Om datagrunnlaget

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor gjennomførte fra januar til og med juli 2019 en nettbasert organisasjonsundersøkelse. Den bestod av to deler: en utvalgsundersøkelse blant lokale organisasjoner i et landsrepresentativt utvalg av norske kommuner og en populasjonsundersøkelse rettet mot alle typer nasjonale frivillige organisasjoner. Den ble som nevnt i første rekke gjort som en oppfølging av lokallagsundersøkelsen i 2009 og undersøkelsen om nasjonale organisasjoner i 2013 (Gulbrandsen & Sivesind, 2013; Sivesind, 2012). Undersøkelsen var en del av prosjektet *Organisasjonslandskap i endring* med prosjektperiode 2018–2020, med Kulturdepartementet som oppdragsgiver.

I det følgende redegjør vi for gjennomføringen av undersøkelsen. Vi begynner med definisjon av målgruppene og utvalget av organisasjoner, før vi beskriver forløpet i datainnsamlingen. Vi drøfter i denne sammenheng også svarprosent, omfang av frafall og mulige skjevheter i materialet.

Målgruppe og utvalg

Frivillige organisasjoner ble definert som private, selvstyrte organisasjoner med ikke-fortjenestebasert formål der medlemskap og deltakelse er frivillig, jamfør FNs *Satellite Account on Nonprofit and Related Institutions and Volunteer Work* (United Nations Statistics Division, 2018). Tabell 1 viser de ulike organisasjonstypene som faller inn under denne definisjonen. Skjemaet består av til sammen 14 kategorier, som hver overlapper med én eller flere koder i ICNPO-systemet. Klassifikasjonsskjemaet svarer også til inndelingen som benyttes i Frivillighetsregisteret, med unntak av kategoriene «barne- og ungdomsorganisasjoner» og «mangfold og inkludering», som ikke er med. Disse er i stedet plassert innenfor henholdsvis «hobby og fritid» og «rettighets- og støttearbeid».

Tabell 1. Organisasjonskategorier

Kategori	Beskrivelse
<i>Kultur og fritid</i>	
kunst og kultur	musikk, teater og dans, kunst og arkitektur, historie, litteratur og språk, tidsskrifter og medier, andre kulturaktiviteter
idrett	alle typer idrett, sport og trim, også skytterlag, bedriftsidrett og idrett for personer med nedsatt funksjonsevne
hobby og fritid	friluftsliv og speideren, motor og båtforeninger, dyreeierklubber, pensjonistlag, sosiale klubber, hagelag, rollespill, dataspill, brettspill, andre hobby- og fritidsaktiviteter
<i>Velferd</i>	
utdanning og forskning	skoler og studieforbund, opplysningsforbund og foreninger som fremmer og formidler forskning
helse, pleie og redningsarbeid	helse tjenester, alternativ medisin og redningsarbeid
sosiale tjenester	selvhjelp, familierådgivning, krisesentre- og telefoner
<i>Samfunnsrettede</i>	
miljø- og dyrevern	foreninger for områdevern- og forvaltning og dyrevern
rettighets- og støttarbeid	organisasjoner for funksjonshemmede og syke, utsatte og marginaliserte grupper, innvandrere og etniske grupper, forbrukere samt politiske bevegelser og partier
fremme av frivillighet	interesseorganisasjoner for frivillighet og frivillighetssentraler
internasjonale aktiviteter	internasjonale vennskaps- og utvekslingsprogrammer og internasjonalt nødhjelps- og bistandsarbeid
<i>Bolig og økonomi</i>	
bo- og lokalmiljø	grendelag, velforeninger, forsamlingshus og borettslag
nærings- og arbeidsliv	bransjeorganisasjoner, profesjonsforbund og fagforeninger
<i>Tro og livssyn</i>	
tro og livssyn	tros- og livssynssamfunn og misjonsorganisasjoner
andre	ikke klassifisert andre steder

I analysen av de nasjonale organisasjonene skiller vi mellom hovedkategoriene som vist i tabellen (med unntak av «andre»). På lokallagsnivå er det rom for noe mer nyansering, slik at vi her opererer med kunst og kultur, idrett og hobby, fritid og bo- og lokalmiljø som egne kategorier.

Definisjon av målgruppe

I den lokale undersøkelsen var målgruppen lokallag og foreninger i et utvalg av norske kommuner. Et lokallag eller en forening ble definert som en frivillig organisasjon der virksomheten er avgrenset til én eller flere kommuner eller et mindre geografisk område, og hvor bare innbyggerne i det aktuelle området kan delta på aktivitetene. For å sikre sammenlignbarhet brukte vi det samme landsrepresentative utvalget av kommuner som i lokallagsundersøkelsen fra 2009. Utvalget ble stratifisert for å representere store, mellomstore og små kommuner samt åtte ulike regioner. Det ble også valgt to bydeler i Oslo, Nordstrand og Grorud, som sammen med Bergen representerte norske storbyer. Til forskjell fra i den forrige undersøkelsen ble det imidlertid ikke lagt opp til

noen parallell undersøkelse for hele Hordaland, men i stedet valgt ut tre kommuner utenom Bergen fra regionen. Bakgrunnen for dette var at det ville bli for omfattende å gjøre en separat populasjonsundersøkelse.

Opplysninger om lag og foreninger i hver av kommunene ble innhentet fra kommuneforvaltningen og i tillegg fra Enhetsregisteret og Frivillighetsregisteret i Brønnøysundregistrene. Foruten at de falt inn under definisjonen over, måtte lagene og foreningene også være så formaliserte at de hadde et eget navn, en styringsstruktur og en viss varighet, for å bli tatt med. Kortvarige aksjoner, adhocorganisasjoner og uformelle, egenorganiserte grupper falt dermed utenfor. Listene for hver kommune ble kryssjekket med listene fra lokallagsundersøkelsen i 2009 for å sikre at alle potensielt aktive organisasjoner var inkludert. I tillegg ble enheter som ikke var i målgruppen, luket ut. Det kunne være fordi de lå under den offentlige styringsstrukturen, eller fordi de drev næringsvirksomhet der det var mulig å fordele økonomisk utbytte eller kapital til eiere, medlemmer eller bruke det til andre formål. Dermed ville de ikke være å regne til frivillig eller nonprofit sektor slik vi har definert det her. Dette er i praksis de samme kriteriene som avgrenser «frivillig virksomhet» i Norge (NOU 2006: 15). Som tidligere ble det heller ikke tatt med ungdomsbedrifter, musikkskoler, foreldre råd, sogneblad, sogneråd, fjellstyre, russen, elderråd, hjortevald eller idrettsskoler. Dessuten ble borettslag og boligsameier, pengeutdelende stiftelser og ideelle velferdstjenesteleverandører tatt ut. Dette er fordi de skiller seg så mye fra frivillige lag og foreninger at det har liten hensikt å inkludere dem i samme undersøkelse, selv om de inngår i definisjonen av frivillig sektor.

I hver av de til sammen 25 kommunene ble det trukket et utvalg av organisasjoner, lag og foreninger. Utvalget ble gjort proporsjonalt ved å la utvalgsbrøken være lik for de ulike strataene. På denne måten ble det sikret at enheter fra hvert stratum kom med i utvalget, samtidig som det tallmessige forholdet mellom strataene ble bevart. Det ble også trukket et tilleggsutvalg for å kunne erstatte organisasjoner som ikke lenger var aktive, som var lagt ned, eller som viste seg ikke å være i målgruppen for undersøkelsen. Dette skiller seg fra metoden som ble brukt i 2009, der alle organisasjonene i de utvalgte kommunene var i målgruppen (Sivesind, 2012; Christensen, Strømsnes & Wollebæk, 2011).

Den nasjonale organisasjonsundersøkelsen var på sin side rettet mot alle typer nasjonale frivillige organisasjoner. En nasjonal organisasjon ble definert som en frivillig organisasjon hvor virksomheten har et nasjonalt omfang slik at de aktiviteter og tjenester som tilbys, kan benyttes uavhengig av hvor man bor i landet. Dette omfatter for eksempel sentralledd med regionale og lokale lag eller avdelinger, enkeltstående organisasjoner, paraplyorganisasjoner og norske avdelinger av internasjonale organisasjoner. Undersøkelsen rettet seg mot hele populasjonen av landsomfattende organisasjoner og ikke et utvalg av disse.

For å etablere populasjonen ble det hentet inn opplysninger fra Enhetsregisteret i Brønnøysundregistrene om alle enheter med sektorkodene «7000 – ideelle organisasjoner» og «2500 – private produsentorienterte

organisasjoner uten profittformål». Lokallag til sentralledd med registrert tilknytning i Frivillighetsregisteret, organisasjoner som var en underenhet eller avdeling i en annen organisasjon, og organisasjoner som var kvalifisert til å motta grasrotandel, ble fjernet fra listen. Den ble deretter gjennomgått for å luke ut gjenværende lokale og regionale foreninger ved å sjekke opp enkeltorganisasjoner gjennom søk på internett og i andre kilder. Listen ble også kryssjekket med undersøkelsen av nasjonale organisasjoner i 2013 for å sikre at alle fortsatt eksisterende organisasjoner fra den gang også var tatt med. Noen avgrensninger av målgruppen ble gjort for å sikre sammenlignbarhet mot data fra undersøkelsen som ble gjennomført i 2013. Pengeutdelende stiftelser og ideelle velferdstjenesteleverandører (f.eks. nonprofit utdanningsinstitusjoner) ble som forrige gang tatt ut.

Datainnsamling

Dataene ble samlet inn ved hjelp av elektroniske spørreskjemaer som ble sendt ut til organisasjonene via e-post sammen med en invitasjon til å være med i undersøkelsen. Til forskjell fra lokallagsundersøkelsen i 2009 ble det ikke sendt ut spørreskjemaer med vanlig post, da lokallagene i dag er mer vant til å forholde seg til henvendelser på e-post. På bakgrunn av erfaring ble det antatt at det ville gi så små forskjeller i svarprosent å tilby papirutgaver at det ikke var verdt den store ressursinnsatsen. Invitasjonen til lokallag ble rettet til daglig leder, sekretær, kasserer, styreleder eller en annen nøkkelperson med god oversikt over organisasjonsmessige forhold i foreningen. For nasjonale organisasjoner ble den i første omgang sendt til e-postmottaket i organisasjonen, og der dette ikke var tilgjengelig, ble den sendt direkte til generalsekretær, administrasjonssjef, regnskapsansvarlig eller en annen kontaktperson. Dette gjorde vi fordi vi forutsatte at organisasjonene selv best var i stand til å avgjøre hvem som var skikket til å svare.

Datainnsamlingen foregikk i perioden januar til juni 2019. Invitasjonsbrev med lenke til spørreskjemaet ble sendt ut med e-post gjennom Questback. Det ble purret i flere omganger. Først ble det sendt ut påminnelser per e-post etter fire uker og etter seks uker. Deretter ble det arbeidet over en lengre periode med å oppdatere kontaktinformasjonen i de tilfellene hvor den ikke var korrekt. I den siste fasen fikk organisasjonen påminnelse over telefon.

En utfordring i gjennomføringen av spørreundersøkelsen på lokalt nivå var at det ikke lot seg gjøre å skaffe e-postadresser til kontaktpersoner i alle lokallag og foreninger. Foreninger uten e-postadresser til kontaktpersoner ble likevel inkludert i utvalget. Underveis i gjennomføringen ble det da forsøkt å skaffe til veie dette gjennom utvidede søk og direkte kontakt med relevante kontaktpersoner. I tillegg hendte det i noen tilfeller at e-postadressen som var lagt inn, tilhørte noen som ikke lenger var med i foreningen. Selv om vi i noen tilfeller fikk opplysninger om riktig kontaktperson, lot det seg ikke alltid gjøre å finne adressen til vedkommende.

Videre var en viktig del av datainnsamlingen mer generelt å få informasjon om organisasjoner som ikke er aktive, som har blitt lagt ned, eller som ikke er i målgruppen for undersøkelsen. Denne informasjon har blitt brukt for å justere bruttoutvalget for undersøkelsen, som svarprosenten er beregnet ut fra, og som danner grunnlaget for anslaget over tallet på nasjonale frivillige organisasjoner.

Svarprosent og frafall

Tabell 2 gir en oversikt over svarprosenten fordelt på de utvalgte kommunene i den lokale organisasjonsundersøkelsen.

Tabell 2. Svarprosent etter kommune i lokal organisasjonsundersøkelse 2019.

	Populasjon	Bruttoutvalg	Nettoutvalg	Svarprosent
Frogn	251	131	35	27
Skjåk	60	32	7	22
Asnes	188	113	23	20
Lillehammer	524	287	72	25
Fyresdal	47	24	7	29
Spydeberg	85	56	22	39
Drammen	705	278	99	36
Finnøy	128	79	17	22
Lund	117	68	15	22
Mandal	309	168	39	23
Gjemnes	111	62	17	27
Vågsøy	152	92	17	18
Ørsta	308	146	33	23
Agdenes	74	39	8	21
Ørland	152	77	21	27
Orkdal	206	101	17	17
Bindal	84	46	9	20
Hemnes	155	68	18	26
Vestvågøy	292	157	36	23
Granvin	58	27	6	22
Sund	126	53	11	21
Kvinnherad	427	185	30	16
Grorud	360	123	14	11
Nordstrand	509	194	29	15
Bergen	3802	2929	357	12
Alle utvalgskommuner uten Bergen	5428	2612	602	23
Alle utvalgskommuner med Bergen	9230	5535	959	17

Tabellen viser at svarprosenten for alle kommuner uten Bergen er 24 prosent, mens den med Bergen er 17 prosent. Dette er en stor nedgang fra 2009 da svarprosenten var 43 prosent (Sivesind, 2012). Det er imidlertid til dels store variasjoner mellom de enkelte kommunene. I Spydeberg svarte så mange som 39 prosent av utvalget, mens i Kvinnherad var svarprosenten kun 16. For Bergen er den enda lavere, på 12 prosent, og for bydelene i Oslo 11 og 15 prosent. Svarprosenten reflekterer utfordringene vi har hatt med datagrunnlag og innsamling i løpet av gjennomføringen av undersøkelsen, også til tross for at det har blitt gjort omfattende tiltak for å få inn så mange svar som mulig. Dette reflekterer nok at mange med verv i lokale organisasjoner gjør dette på frivillig basis og har knapt med tid i utgangspunktet. Det kan også henge sammen med at det blir færre som svarer på spørreundersøkelser på alle områder, antakelig fordi det har blitt så enkelt å gjennomføre nettbaserte undersøkelser at folk går lei eller kanskje ikke oppfatter skillet mellom forskning og markedsundersøkelser. Det enkleste er å si nei.

Tabell 3 gir en oversikt over svarprosenten i den lokale undersøkelsen fordelt på de ulike organisasjonskategoriene.

Tabell 3. Svarprosent etter organisasjonskategori i lokal organisasjonsundersøkelse for utvalg i kommuner og Bergen (populasjon).

	Kommuner (utvalg)			Bergen (populasjon)		
	Justert bruttoutvalg	Nettoutvalg	Svarprosent	Populasjon	Nettoutvalg	Svarprosent
Kunst og kultur	442	125	28	599	77	13
Idrett	486	80	16	639	48	8
Hobby og fritid	455	128	28	461	94	20
Utdanning	9	3	33	34	6	18
Helse, pleie og redning	38	13	34	28	9	33
Sosiale tjenester	54	15	28	65	14	21
Miljø- og dyrevern	29	8	28	16	2	12
Bo- og lokalmiljø	346	81	23	269	20	7
Rettighets- og støttearb.	184	44	24	144	17	12
Politiske partier	92	25	27	36	6	17
Fremme av frivillighet	10	6	60	15	1	7
Internasjonale aktiviteter	13	5	38	24	7	29
Tro og livssyn	229	37	16	179	25	14
Nærings- og arbeidsliv	221	31	14	338	30	9
Andre	4	1	25	80	1	1
Totalt	2612	602	23	2929	357	12

Tabellen viser at svarprosenten også varierer mellom organisasjonskategorier. For utvalgene i kommunene ser vi at svarprosenten ligger på rundt 14 til 16 for idrett, tro og livssyn og nærings- og arbeidsliv, mens den er på mellom 20 og

30 for kunst og kultur, hobby og fritid, miljø- og dyrevern, bo- og lokalmiljø, rettighets- og støttearbeid og politiske partier. Utdanning, helse, pleie og redning og frivillighet har høyest svarprosent og ligger på over 30. Dette er imidlertid kategorier hvor det i utgangspunktet er få foreninger i bruttoutvalget, i alle fall relativt til flere av de øvrige kategoriene. Når det gjelder Bergen, hvor undersøkelsen var rettet mot hele populasjonen, ser vi at det er til dels stor variasjon mellom kategoriene. Lavest er svarprosenten for bo- og lokalmiljø og frivillighet, høyest for helse, pleie og redning og internasjonale aktiviteter.

Tabell 4 viser svarprosenten i den nasjonale undersøkelsen fordelt på de ulike organisasjonskategoriene.

Tabell 4. Svarprosent etter organisasjonskategori i nasjonal organisasjonsundersøkelse.

	Bruttopopulasjon	Nettoutvalg	Svarprosent
Kunst og kultur	226	78	35
Idrett	199	47	24
Hobby og fritid	524	126	24
Utdanning	64	22	34
Helse, pleie og redning	71	20	28
Sosiale tjenester	88	49	56
Miljø- og dyrevern	102	27	27
Bo- og lokalmiljø	40	11	28
Rettighets- og støttearb.	574	133	23
Politiske partier	51	9	18
Fremme av frivillighet	6	4	67
Internasjonale aktiviteter	390	72	19
Tro og livssyn	230	46	20
Nærings- og arbeidsliv	1255	308	25
Andre	55	5	90
Totalt	3875	957	25

Tabellen viser at den totale svarprosenten for undersøkelsen var 24,7. Det er en del variasjon mellom de ulike organisasjonskategoriene. Fremme av frivillighet og sosiale tjenester har svært høy svarprosent i forhold til gjennomsnittet, mens den er en del lavere for politiske partier, internasjonale aktiviteter og andre. I flere av de største kategoriene er svarprosenten relativt høy, blant annet ser vi at kunst og kultur har 35, mens idrett og hobby og fritid begge har 24. Nærings- og arbeidsliv ligger på 25, interesseorganisasjoner på 23 og tro og livssyn på 20.

Mange av de samme utfordringene som vi finner på lokallagsnivå, gjør seg også gjeldende i undersøkelser blant nasjonale organisasjoner. En del større organisasjoner får nok mange henvendelser av ulike slag, og selv om de har

ansatte som tar imot disse, må de nødvendigvis prioritere tiden sin. Blant mindre organisasjoner på nasjonalt plan finner vi nok tilsvarende som på lokalt nivå at mange har verv på frivillig basis og derfor ikke finner tid til å svare på undersøkelser.

Analysestrategi og estimering

I de neste kapitlene bruker vi dataene fra undersøkelsene til å belyse ulike sider ved utviklingen i organisasjonslandskapet. Det gjør vi både gjennom å estimere totale tall for antallet organisasjoner og medlemskap og gjennom å presentere fordelinger fra dataene som er samlet inn i undersøkelsene.

Beregningene av antallet lokallag er gjort på samme måte som i 2009. Vi bruker opplysninger om antallet lag og folketallet i de utvalgte kommunene som grunnlag for å anslå den gjennomsnittlige organisasjonstettheten for hvert av i alt 25 ulike strata (små, mellomstore og store kommuner i åtte regioner og storbyer). Tallet multipliseres deretter med folketallet i stratumet for å komme fram til et anslag over antallet lag i stratumet som helhet. Summen av lag i hvert av strataene representerer et anslag for det totale antallet lokallag i Norge. Antallet nasjonale organisasjoner er derimot basert på en fulltelling av det vi har avgrenset som organisasjonspopulasjonen, og er ikke estimerer. Dette er gjort på samme måte som i tidligere rapporter.

Estimatene av medlemskap er basert på en tilsvarende metode, der vi bruker informasjon om antallet lag og organisasjoner på lokalt og nasjonalt nivå sammen med data om antallet medlemmer rapportert av organisasjonene selv. Vi skalerer opp gjennomsnittsverdier i ulike organisasjonskategorier ved å multiplisere med tallet på organisasjoner. For å unngå overlapp med tallene som er rapportert på lokallagsnivå og i sentralledd på nasjonalt nivå, har vi holdt sistnevnte utenfor og tatt utgangspunkt i at lokallagsnivået representerer disse landsdekkende organisasjonene. For nasjonalt nivå inkluderer vi imidlertid tall om medlemskap i enkeltstående nasjonale organisasjoner og direkte medlemskap i sentralledd. For å unngå at ekstremverdier i for stor grad har innvirkning på estimatet, er den øverste ene prosenten i hver kategori utelatt.

Når det gjelder analysen av svarene i spørreundersøkelsene, er det imidlertid en viktig forskjell. I 2009 ble alle organisasjonene i utvalgte kommuner invitert til å delta i undersøkelsen, mens i 2019 ble det trukket tilfeldige utvalg av organisasjoner i hver kommune. I begge tilfeller kan frafall føre til skjevheter i nettoutvalget. Dette er korrigert gjennom å beregne design- og samplingvekter som bruker data om utvalgssannsynligheter og ulike strata (på lokallagsnivå) og organisasjonskategoriers representasjon i dataene. På enkelte spørsmål er det videre ikke alle organisasjoner som har svart, for eksempel som følge av at de ikke har hatt opplysningene vi har spurt om. Dette reflekteres i antall observasjoner (N) oppgitt i de ulike tabellene.

Siden det er snakk om utvalgsdata, er det også viktig å ta i betraktning den statistiske usikkerheten som kan hefte ved tallene som presenteres. Dette gjør

vi gjennom signifikanstesting av forskjeller mellom utvalgene fra de ulike årene, hvor vi på forhånd velger et gitt usikkerhetsnivå. Nivået vi har valgt, er å angi signifikans på 0,10-nivået (kors) og 0,05-nivået (stjerne). Forenklet sagt indikerer førstnevnte at vi godtar 10 prosent sannsynlighet for at resultatet skyldes tilfeldigheter, mens sistnevnte indikerer at vi godtar 5 prosent. I hovedsak kommenterer vi de endringene som er statistisk signifikante i denne forstand.

Utviklingen i organisasjonslandskapet

I dette kapittelet ser vi på utviklingen i det frivillige organisasjonslandskapet. Vi undersøker endringer i antallet organisasjoner på lokalt og nasjonalt nivå, hvilke organisasjonskategorier som opplever vekst og tilbakegang, og utvikling i medlemskap og sysselsetting på ulike felter. Dette gjør det mulig å si noe om frivillig sektors omfang og sammensetning. Analysene bygger i hovedsak på register- og spørreskjemadataene fra 2019 sammenlignet med dataene fra 2009 og 2013.

Organisasjonssamfunnet i Norge har i løpet av de siste tiårene gjennomgått store ideologiske og strukturelle endringer. De tradisjonelle folkebevegelsene, og spesielt de motkulturelle bevegelsene knyttet til avhold, målsak og misjon, har tapt mye av sin mobiliserende kraft. Med det har det fulgt en svekkelse av de klassiske medlemsorganisasjonene, kjennetegnet ved hierarkiske strukturer, bred rekruttering og brede samfunnspolitiske målsettinger. Nye, mer desentraliserte organisasjonsformer med spesialiserte formål, gjerne knyttet til kultur- og fritidsaktiviteter eller identitets- og lokalpolitiske spørsmål, har i stedet inntatt en mer sentral posisjon i landskapet. De har gjerne orientert sterkere om aktivitet med større vekt på frivillig deltakelse, og har samtidig svakere idémessig basis enn de tradisjonelle organisasjonene (Arnesen, Sivesind & Gulbrandsen, 2016).

Det har blitt pekt på en rekke ulike forklaringer på disse utviklingstrekkene. For det første setter moderniseringsprosesser i samfunnet knyttet til blant annet individualisering og avideologisering også preg på de frivillige organisasjonene (Enjolras & Strømsnes, 2018; Wollebæk & Selle, 2002). Det kan igjen knyttes til generasjonsendringer, der endringene kommer som resultat av at nye generasjoner velger å organisere seg for nye formål og på andre måter enn generasjonene før dem (Wollebæk, 2001). Ny teknologi kan også bidra til slike endringsprosesser ved at det muliggjør nye kommunikasjons- og organisasjonsformer. Internett og sosiale medier spiller i denne sammenheng etter alt å dømme en viktig rolle i å gi nye muligheter for frivillig organisering.

De følgende analysene tar for seg endringer det siste tiåret. Hvordan utvikler omfanget av den frivillige sektoren seg når det gjelder antallet organisasjoner og medlemskap? Sporer vi en videreføring av disse trendene i denne perioden?

Preges organisasjonslandskapet lokalt og nasjonalt av stabilitet, eller kan vi se noen nye utviklingstrekk?

Endringer i det lokale organisasjonslandskapet

Vi begynner med å undersøke endringer i det lokale organisasjonslandskapet. På lokallagsnivået har man tidligere dokumentert en nedgang i antallet organisasjoner, selv om det har vært med visse forbehold. Det er likevel ikke tvil om at noen typer organisasjoner, spesielt innen avhold og misjon, har gått tilbake. På det som har vært det sterkeste voksende feltet gjennom etterkrigstiden, kultur, idrett og fritid, har det vært tegn til utflating og i noen tilfeller tilbakegang. Samtidig har man sett en vekst i lag innen bo- og lokalmiljø, som velforeninger, grendelag og beboergrupper (Christensen et al., 2011).

Ser vi en fortsettelse av de samme trendene, eller er det nye utviklingstrekk som preger det lokale organisasjonslandskapet? En måte å tilnærme seg dette spørsmålet på er ved å undersøke endringer i antallet organisasjoner og vekst og fall i ulike organisasjonskategorier. Tabell 5 viser i så måte at det totale tallet lokalforeninger anslås å ha økt fra rundt 86 700 i 2009 til rundt 95 300 i 2019. Etter en periode med tilbakegang finner vi med andre ord at trenden har snudd, og at det er netto tilvekst av lag og foreninger på lokalt nivå. Det har, som vi ser fra tabellen, ikke bare å gjøre med fortsatt vekst i bo- og lokalmiljøorganisasjoner, men også en økning på kultur- og fritidsfeltet og blant interesseorganisasjoner og nærings- og arbeidslivsorganisasjoner. Bare i én kategori går antallet foreninger tilbake, nemlig innen tro og livssyn.

Noen forbehold må imidlertid tas i tolkningen av endringene. Estimeringsmetoden beror på antallet lag som er registrert i de utvalgte kommunene. At stadig flere foreninger velger å registrere seg i Frivillighetsregisteret, gjør at vi får bedre registeropplysninger, som igjen kan bidra til at vi avdekker et større antall lag enn før. Etter alt å dømme har man også fått bedre oversikt over lag og foreninger i de enkelte kommunene, og internett gir oss dessuten bedre muligheter til å finne fram til organisasjoner som ikke er ført opp andre steder. Samtidig har man i tidligere registreringsrunder gjort et møysommelig arbeid med å fange opp foreninger som ikke har vært registrert noe sted.

Fordelingen av lokallag på de ulike kategoriene endrer seg imidlertid ikke betydelig selv om det har vært en økning i antallet foreninger. Kultur og fritid er det største feltet med rundt 50 prosent både i 2019 og 2009, med 18 prosent innen hobby og fritid og 16 prosent innen henholdsvis kunst og kultur og idrett.

På dette feltet ser vi også den største økningen i antall lag, fra 42 925 til 47 964. Med det har organisasjonstettheten vokst seg tilbake på rundt samme nivå som like før årtusenskiftet (Sivesind, 2012). Etter alt å dømme representerer denne veksten organisering av nye typer kulturuttrykk og idretts- og fritidsaktiviteter heller enn en «revitalisering» av lagsaktiviteten i

tradisjonelle organisasjoner. Tall fra Norges Idrettsforbund viser at antallet idrettslag innenfor forbundet har holdt seg stabilt i denne perioden, med unntak av bedriftsidretten, som har hatt en negativ utvikling.¹ Det er i stor grad også en stabil trend for kor, korps og lignende.

Tabell 5. Fordeling av lokallag etter kategori, 2009 og 2019. Antall og prosent.

	2009		2019		Differanse	
	Estimat	Prosent	Estimat	Prosent	Estimat	Prosent
<i>Kultur og fritid</i>	42 925	49	47 964	50	5 039	1
kunst og kultur	13 417	15	15 680	16	2 263	1
idrett	14 145	16	15 324	16	1 179	0
hobby og fritid	15 363	18	16 960	18	1 597	0
<i>Velferd</i>	3 095	4	4 031	4	936	0
utdanning	149	0	444	0	295	0
helse, pleie og redning	1 509	2	1 763	2	254	0
sosiale tjenester	1 437	2	1 824	2	387	0
<i>Samfunnsrettede</i>	10 082	12	11 812	12	1 730	0
natur-, miljø- og dyrevern	799	1	958	1	159	0
rettighets- og støttearbeid	4 959	6	6 116	6	1 157	1
politiske partier	3 345	4	3 166	3	-179	-1
fremme av frivillighet	248	0	573	1	325	0
internasjonale aktiviteter	731	1	999	1	268	0
<i>Bolig og økonomi</i>	18 008	21	22 863	24	4 855	3
bo- og lokalmiljø	10 148	12	12 624	13	2 476	2
arbeids- og næringsliv	7 860	9	10 239	11	2 380	2
<i>Tro og livssyn</i>	12 495	14	8 059	8	-4 435	-6
<i>andre</i>	121	0	581	1	460	0
Totalt	86 725	100	95 311	100	8 586	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

Det har også vært stor vekst i bo- og lokalmiljø, som omfatter velforeninger, grendelag og andre nærmiljørettede organisasjoner, med 13 prosent av lagene i 2019 (mot 12 prosent i 2009) og en økning fra 10 148 til 12 624 lag. Dette er en organisasjonstype der det har blitt dokumentert vekst over lengre tid, noe som skyldes at det har vært mange nyetableringer og på samme tid få nedleggelse. Samtidig er aktivitetsnivået trolig variabelt i mange slike foreninger (Christensen et al., 2011). Nærings- og arbeidsliv øker på sin side

¹ Se oversikt i NIFs nøkkeltallsrapport for 2018 på <https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/9f94ba79767846d9a67d1a56f4054dc2/nokkeltallsrapport-18102019.pdf>

fra 8 til 11 prosent, og fra 7 860 til 10 239 foreninger. Dette kan ha sammenheng med organisasjoner for profesjoner og næringsliv som tilbyr kompetanseutvikling og nettverksbygging, mens tradisjonelle fagforeninger flater ut.

Samfunnsrettede organisasjoner har 12 prosent av alle lag i 2009 og 2019, og øker fra 10 082 til 11 813 foreninger. Mest markant er veksten i rettighets- og støttearbeid. Her finner vi blant annet nye typer pasientgrupper, minoritetsforeninger, lokale aksjoner og kampanjer m.m. Miljø- og dyrevern og internasjonale aktiviteter går noe fram eller holder seg i det minste stabile. Politiske partier går imidlertid tilbake, men endringen er relativt sett liten. Velferdsfeltet holder seg også noenlunde stabilt på 5 prosent av foreningene. Dette inkluderer imidlertid ikke ideelle velferdsleverandører.

Tro og livssyn er den eneste kategorien med en markant tilbakegang, fra 14 til 8 prosent eller 12 495 til 8 059 foreninger. Dette er en kategori hvor det har vært nedgang over de siste par tiårene, noe som har blitt sett i sammenheng med sekulariseringsprosesser. Det handler dels om nedleggelse og sammenslåinger av tradisjonelle misjonsforeninger og bedehus, men også for eksempel kvinneforeninger og barne- og ungdomsforeninger. På den annen side har man tidligere også vist at det er vekst i nye typer religiøse foreninger knyttet til islam, buddhisme, hinduisme og lignende og andre livssyn.

Endringer i den nasjonale populasjonen

Utviklingen i det nasjonale organisasjonslandskapet, hvor vi finner både sentralledd, enkeltstående organisasjoner, paraplyorganisasjoner og andre typer landsomfattende sammenslutninger, har artet seg litt annerledes enn på lokalt plan. For det første har det vært en sammenhengende økning i antallet organisasjoner over de siste tiårene, og for det andre har det skjedd mer markerte endringer i populasjonens sammensetning. Nærings- og arbeidslivsorganisasjoner har tradisjonelt vært tallmessig dominerende på nasjonalt nivå, men over tid har tyngdepunktet skiftet i favør av kultur og fritid og samfunnsrettede organisasjoner (Arnesen et al., 2016).

Som vist i tabell 6 har det vært en ytterligere økning i antallet nasjonale organisasjoner, fra 3 395 i 2013 til 3 875 i 2019. Mye av denne veksten skjer blant samfunnsrettede organisasjoner, spesielt innen internasjonale aktiviteter, rettighets- og støttearbeid og på kultur- og fritidsfeltet. Det representerer en fortsettelse av trenden som har blitt observert tidligere på det nasjonale nivået, hvor man får flere organisasjoner for særlig kultur- og fritidsinteresser, natur- og miljøvern og særlig internasjonale spørsmål. Nærings- og arbeidsliv og bolig og lokalmiljø er de eneste kategoriene hvor antallet organisasjoner går tilbake, men endringene er likevel forholdsvis små.

Tabell 6. Fordeling av nasjonale organisasjoner, etter kategori. 2013 og 2019.

	2013		2019		Diff.	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
<i>Kultur og fritid</i>	779	23	949	25	170	2
kunst og kultur	178	5	226	6	48	1
idrett	187	6	199	5	12	0
hobby og fritid	414	12	524	14	110	1
<i>Velferd</i>	154	5	224	6	70	1
utdanning og forskning	35	1	64	2	29	1
helse, pleie og redning	56	2	72	2	16	0
sosiale tjenester	63	2	88	2	25	0
<i>Samfunnsrettede</i>	861	25	1123	29	262	4
natur-, miljø- og dyrevern	71	2	102	3	31	1
rettighets- og støttarbeid	531	16	625	16	94	0
fremme av frivillighet	5	0	6	0	1	0
internasjonale aktiviteter	254	7	390	10	136	3
<i>Bolig og økonomi</i>	1353	39	1295	33	-58	-6
bo- og lokalmiljø	48	1	40	1	-8	0
nærings- og arbeidsliv	1305	38	1255	32	-50	-6
<i>Tro og livssyn</i>	215	6	230	6	15	0
<i>andre</i>	33	1	54	1	21	0
Totalt	3395	100	3875	100	480	

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Ser vi på fordelingen av organisasjoner i populasjonen, innebærer endringene at nærings- og arbeidsliv synker fra 38 til 32 prosent. Den er likevel den største enkeltkategorien med 1 295 organisasjoner, og sammen med bolig og lokalmiljø, som ligger på 1 prosent, utgjør de økonomisk orienterte organisasjonene 33 prosent av alle nasjonale organisasjoner. Tidligere har det blitt pekt på at mye av veksten på dette feltet har skjedd i profesjonsgrupper, og det er nok fortsatt tilfellet. En lignende dynamikk er sannsynlig blant nærings- og bransjeorganisasjoner, der endringer i næringsstrukturer fører til endringer på organisasjonssiden. Nedgangen på dette området skyldes derfor trolig i større grad sammenslåinger av eksisterende organisasjoner.

Samfunnsrettede organisasjoner øker fra 25 til 29 prosent eller fra 861 til 1 123 organisasjoner. Det skyldes en økning i andelen internasjonalt orienterte organisasjoner, fra 7 til 10 prosent, samt organisasjoner innen miljø-, natur- og dyrevern, fra 2 til 3 prosent. Rettighets- og støttarbeid (inkludert politiske organisasjoner) er imidlertid den største enkeltkategorien her og utgjør 16 prosent av populasjonen totalt sett. På den ene siden ser vi dermed at veksten

i rettighetsbaserte organisasjoner for ulike typer grupper, slik som pasienter og personer med nedsatt funksjonsevne, marginaliserte grupper som fattige, hjemløse, tidligere innsatte mv. og etniske minoriteter, fortsetter. Dette er et fenomen som i internasjonal sammenheng omtales som «citizen groups» (medborgergrupper) (Binderkrantz, Fisker & Pedersen, 2016). Samtidig ser vi på den annen side at internasjonalt orienterte organisasjoner vokser, noe som trolig delvis reflekterer vekst i mer spesialiserte og individualiserte hjelpeorganisasjoner (Haaland & Wallevik, 2017). Disse organisasjonene er gjerne opprettet rundt ett eller noen få konkrete bistandsprosjekter drevet av enkeltpersoner eller mindre grupper.

Kultur og fritid følger med en økning fra 23 til 25 prosent. Antallet organisasjoner øker fra 779 til 949. Hobby og fritid er den største kategorien, hvor vi også ser andelen går fram fra 12 til 14 prosent. Kunst og kultur og idrett ligger på henholdsvis 6 og 5 prosent. Utviklingen tyder på at stadig nye kulturuttrykk, idrettsformer og fritidsinteresser blir organisert på nasjonalt plan. Det særegne ved dette er at det etter alt å dømme ikke er snakk om brede medlemsorganisasjoner eller forbund, men snarere spesialiserte kultur- og fritidsorganisasjoner organisert rundt nisjeinteresser. Nye digitale medier kan tenkes å spille en viktig rolle i slike organisasjoner ved at personer med snevre interesser kan finne sammen med likesinnede på internett og organisere seg derfra.

Når det gjelder velferdsfeltet, utgjør dette bare 6 prosent av alle organisasjoner på nasjonalt nivå, men dette omfatter ikke rene ideelle velferdsaktører. I alt finner vi at det er 224 slike organisasjoner. Utdanning og forskning, helse, pleie og redningsarbeid og sosiale tjenester utgjør som vi ser, 2 prosent hver i 2019. Dette omfatter blant annet studieforbund, helseorganisasjoner, organisasjoner for alternativ medisin, selvhjelpsgrupper og andre organisasjoner som står for sosiale tiltak. Tro og livssyn ligger også på 6 prosent eller 230 organisasjoner. Til forskjell fra utviklingen på lokalt plan er det imidlertid ingen større endringer på dette feltet utover en liten tilvekst av nye organisasjoner. Sekulariseringstendensen er dermed ikke like tydelig i den nasjonale organisering av tros- og livssynsorganisasjoner.

Endringer i medlemskap

En annen måte å undersøke sektorens utvikling og omfang på er ved å se på medlemskap. En stor andel av den norske befolkningen, 77 prosent, er medlem i én eller flere frivillige organisasjoner, ifølge SSBs levekårsundersøkelse (Statistisk sentralbyrå, 2019c). Likevel er det blitt dokumentert en langsiktig trend med nedgang i det totale antallet organisasjonsmedlemskap i Norge, fra tre til to medlemskap i gjennomsnitt per innbygger (Arnesen et al., 2016). Det skyldes i første rekke at færre har medlemskap i flere organisasjoner samtidig, det vil si en dreining bort fra «overlappende» medlemskap.

Som vist i tabell 7 anslår vi antallet medlemskap til 9,4 millioner i 2018 mot 8,9 millioner i 2009/2013. Sett i forhold til befolkningsveksten i perioden innebærer dette at det gjennomsnittlige tallet på medlemskap har ligget stabilt på rundt 1,9 per innbygger. Det bekrefter også den langsiktig trenden i retning av at antallet medlemskap i befolkningen går ned, og at andre former for deltakelse har blitt viktigere. I studier av frivillig arbeid ser man for eksempel en motsatt utvikling ved at frivillige oftere bidrar i flere organisasjoner samtidig (Fladmoe, Sivesind, & Arnesen, 2018).

Tabell 7. Estimer over antall organisasjonsmedlemskap. 2009/2013 og 2019.

	2009/2013		2019		Diff.	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
<i>Kultur og fritid</i>	4 010 416	45	4 368 618	46	358 201	2
kunst og kultur	786 067	9	1 175 198	12	389 131	4
idrett	1 971 757	22	1 900 430	20	-71 328	-2
hobby og fritid	1 252 592	14	1 292 990	14	40 398	0
<i>Velferd</i>	340 291	3	437 127	4	96 836	1
utdanning og forskning	10 926	< 0	36 505	< 0	25 579	0
helse, pleie og redning	203 021	2	269 738	3	66 717	1
sosiale tjenester	126 344	1	130 884	1	4 540	0
<i>Samfunnsrettede</i>	1 590 740	18	1 742 458	18	151 716	0
natur-, miljø- og dyrevern	288 179	3	304 054	3	15 874	0
rettighets- og støttarbeid	1 039 197	12	1 217 873	13	178 676	1
politiske partier	190 011	2	127 532	1	-62 479	-1
fremme av frivillighet	6 404	< 0	15 594	< 0	9 190	0
internasjonale aktiviteter	66 949	1	77 405	1	10 455	0
<i>Bolig og økonomi</i>	2 556 951	29	2 445 638	25	-111 312	-3
bolig og lokalmiljø	538 164	6	594 711	6	56 547	0
nærings- og arbeidsliv	2 018 787	23	1 850 927	19	-167 859	-3
<i>Tro og livssyn</i>	427 497	5	500 283	5	72 786	0
<i>andre</i>	850	0	2 084	0	1 235	0
Totalt	8 926 744	100	9 496 206	100	569 462	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Fordelingen av medlemskap bekrefter delvis bildet av organisasjonslandskapet. Kultur og fritid har 46 prosent av alle medlemskap og er det største feltet også målt etter denne indikatoren. Når det gjelder endringer, ser vi at kunst og kultur øker fra 9 til 12 prosent, samtidig som idrett synker fra 22 til 20 prosent, mens hobby og fritid holder seg stabilt på 14 prosent. Det har tidligere blitt funnet en positiv trend i medlemsutviklingen innen historie og kulturvern og kunst,

litteratur og film, som kan være en del av forklaring på økningen i medlemskap på kulturområdet (Wollebæk & Sivesind, 2011).

Det nest største feltet er bolig og økonomi med 25 prosent. Storparten av medlemskapene er innen nærings- og arbeidsliv, men vi ser samtidig at andelen her går ned fra 23 til 19 prosent. Forklaringen kan delvis ligge i at man i mindre grad har overlappende medlemskap i fag- og yrkesorganisasjoner. Samtidig vet vi at selv om organisasjonsgraden i Norge i et lengre perspektiv har gått ned, har antallet medlemmer i fagforeninger økt de senere årene (Nergaard, 2018). Skiftende medlemstilknytning i små og mindre profesjonalserte profesjonsorganisasjoner kan også være en del av bildet. Bolig og lokalmiljø ligger på sin side stabilt på 6 prosent.

Samfunnsrettede organisasjoner har 18 prosent og er det tredje største feltet. Det skjer bare små endringer her. Rettighets- og støttearbeid øker fra 12 til 13 prosent, og samtidig synker politiske partier fra 2 til 1 prosent. Miljø-, natur- og dyrevern ligger på 3 prosent, internasjonale aktiviteter på 1 prosent og fremme av frivillighet under 1 prosent. Økningen i rettighets- og støttearbeid er nok en indikator på en trend i retning av sterkere organisering av rettighets- og identitetsbaserte grupper. Samtidig går ikke uventet mer tradisjonelle politiske organisasjoner tilbake. Lenge har det vært en tendens i vestlige land til at færre er medlemmer i partiorganisasjoner, noe som også er tilfellet i norsk sammenheng (Allern, Heidar, & Karlsen, 2015). At andelen innen natur-, miljø- og dyrevern er stabil tross økende engasjement om klimasaken, er på sin side ikke så overraskende, gitt at slike organisasjoner baserer seg mer på andre typer engasjement, som aksjoner og gaver. Det samme gjelder internasjonale aktiviteter.

Velferdsfeltet har samlet sett 4 prosent. Helse, pleie og redningsarbeid øker fra 2 til 3 prosent, mens sosiale tjenester og utdanning og forskning ligger stabilt, henholdsvis på og under 1 prosent. Medlemstallet for feltet som helhet er svakt økende. Dette er også i tråd med utviklingen vi ser når det gjelder frivillig innsats i de samme kategoriene. Tro og livssyn har videre 5 prosent av alle medlemskap. Selv om andelen holder seg på samme nivå over tid, er det en liten, positiv utvikling i antallet medlemskap i denne kategorien. Dette samsvarer med SSBs statistikk over medlemmer i tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke (Statistisk sentralbyrå 2019g). Til tross for at vi ser en negativ trend i lagstettheten på dette området, er med andre ord medlemskapstallet relativt stabilt eller til og med økende. Det skyldes i første rekke at økningen først og fremst kommer i andre trossamfunn enn de frikirkelige samfunnene som var knyttet til den tradisjonelle misjonsbevegelsen.

Sammensetningen av styre, ledelse og medlemsmasse

I dette kapittelet ser vi på endringer i sammensetningen av styrever, ledelse og medlemsmasse i lokale og nasjonale frivillige organisasjoner. Fra et demokratisk perspektiv er et interessant spørsmål i hvilken grad organisasjonssamfunnet avspeiler befolkningen langs forskjellige dimensjoner. Frivillige organisasjoner spiller på den ene siden en viktig ekstern rolle som dreier seg om å fremme enkeltgruppers interesser i politikken og samfunnet. Spørsmålet i denne sammenheng er hvorvidt ulike grupper er noenlunde like godt representert i organisasjonskanalen, eller om det er noen som er bedre representert enn andre. På den annen side spiller organisasjonene også en viktig intern rolle som arenaer for demokratisk læring. Det handler ikke bare om at man tar del i demokratiske prosesser som medlem i en frivillig organisasjon, men også om at man tilegner og lærer seg normer og verdier sammen med andre fra en annen bakgrunn.

De tre dimensjonene vi ser på, er kjønn, alder og etnisitet. Spørsmålet som undersøkes, er i første rekke i hvilken grad lokale og nasjonale organisasjoner avspeiler befolkningen langs disse dimensjonene når det gjelder styreledere, styremedlemmer og andre medlemmer.

Kjønn

Den første dimensjonen vi skal se på, er kjønn. Rollefordelingen mellom menn og kvinner var i de tradisjonelle folkebevegelsene preget av komplementaritet. Noen områder i organisasjonslivet var forbeholdt mennene, andre kvinnene. Spesielt dominerte kvinner organisasjonene på helse- og sosialfeltet, men også på andre felter hadde de sine egne foreninger. Gjennom etterkrigstiden endret imidlertid kjønnsrollene seg, og man fikk større likestilling mellom kjønnene, noe som også ble speilet i organisasjonssamfunnet. Kvinner begynte i denne perioden i større grad å delta i de samme typene organisasjoner som mennene (Selle & Øymyr, 1995; Wollebæk & Selle, 2002).

På 1980- og 1990-tallet så man på denne bakgrunnen en tilbakegang i rene kvinneorganisasjoner, og kvinners representasjon økte i de fleste typer lag og

foreninger. Men selv om kvinner i stadig større grad kom inn i mannsdominerte organisasjoner som medlemmer, så man ikke den samme utviklingen når det gjaldt ledervervene (Wollebæk & Selle, 2001). Nyere studier tyder også på at andelen kvinnelige styreledere gikk tilbake på 2000-tallet, selv om fordelingen mellom kjønn var jevnere blant styremedlemmer (Christensen et al., 2011). Spørsmålet som melder seg, er hvorvidt det har skjedd noen endringer i kjønnsbalansen i organisasjonslivet når vi ser på det nye tallmaterialet.

Det er fortsatt slik at kvinner er underrepresentert i forhold til menn i lederverv på lokallagsnivå. Som det framgår av tabell 8, har andelen kvinnelige styreledere i lokallag gått tilbake fra 37 til 33 prosent fra 2009 til 2019. Endringen er statistisk signifikant. Tabellen viser at menn oftere også har ledervervet i nasjonale organisasjoner, hvor andelen menn var 62 prosent og kvinner 38 prosent i 2019.

Tabell 8. Andelen mannlige og kvinnelige styreledere i lokale og nasjonale organisasjoner. 2009–2019, prosent.

	Lokallag			Nasjonale organisasjoner		
	2009	2019	Diff.	2013	2019	Diff.
Mann	63	67	4*	65	62	-3
Kvinne	37	33	-4*	35	38	3
Totalt	100	100		100	100	
N	2930	899		922	931	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Kjønnskjevheten på lokalt nivå har med andre ord blitt noe større over tid. Det må understrekes at endringen samlet sett ikke er stor, selv om den er statistisk utsagnskraftig. Som vi kommer tilbake til under, er det viktig å se den i sammenheng med utviklingen i organisasjonslandskapet.

Tabell 9 viser kjønnsrepresentasjonen blant styremedlemmer på lokalt og nasjonalt nivå. Både i lokalforeningene og nasjonale organisasjoner er det en endring fra en relativt lik kjønnsfordeling blant styremedlemmene til at kvinner er noe underrepresentert. På lokalt plan går kvinneandelen ned fra 49 til 43 prosent, og på nasjonalt plan fra 47 til 44 prosent, men endringen er ikke statistisk signifikant i sistnevnte tilfelle. Som man ser av tabellen, kan dette ha sammenheng med en økning i antallet lag og organisasjoner med en overvekt av eller utelukkende mannlige styremedlemmer. Andelen organisasjoner med kun menn i styret øker fra 11 til 17 prosent på lokalt plan og fra 5 til 12 prosent på nasjonalt plan.

Tabell 9. Kjønnssammensetning i lokale og nasjonale organisasjoners styrer. 2009–2019, prosent.

	Lokallag			Nasjonale organisasjoner		
	2009	2019	Diff.	2013	2019	Diff.
Bare menn	11	16	5*	5	12	7*
Over 2/3 menn	24	27	3	28	24	-4*
Minst 1/3 av hvert kjønn	35	32	-3	43	42	-2
Over 2/3 kvinner	16	15	-1	17	16	-1
Bare kvinner	15	10	-5*	6	6	0
Totalt	100	100		100	100	
Gjennomsnitt % kvinner i styret	50	43	-7*	47	44	-3
N	2693	902		839	939	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Tabell 10 viser andelen lokallag med kvinnelige styreledere og styremedlemmer etter organisasjonskategori. Man kan legge merke til at det skjer særlig store endringer innenfor tro og livssyn. Andelen lag med kvinnelige styreledere går fra 56 til 38 prosent, og andelen kvinnelige styremedlemmer fra 65 til 54 prosent. En lignende endring finner vi også på kunst- og kulturfeltet. Her er det likevel fortsatt en høy andel lag som har kvinner i ledelse og styre i forhold til noen av de andre kategoriene. En mulig forklaring på denne utviklingen er at foreninger der kvinner tradisjonelt har vært i styre og ledelse, er blitt lagt ned, heller enn at kvinner blir dårligere representert i eksisterende organisasjoner. Idrettslag skiller seg spesielt ut med bare 12 prosent kvinnelige styreledere og 32 prosent med kvinnelige styremedlemmer, men også lokal- og nærmiljø og nærings- og arbeidsliv er relativt mannsdominert. Til sammenligning dominerer kvinner i lag på helse- og sosialfeltet.

Tabell 10. Andel kvinnelige ledere og styremedlemmer i lokale organisasjoner, etter organisasjonskategori. 2009 og 2019, prosent.

	2009			2019			Diff	
	Styre-medlem	Leder	N	Styre-medlem	Leder	N	Styre-medlem	Leder
Kunst og kultur	55	50	461	49	37	124	-6†	-13*
Idrett	34	19	492	32	12	123	-2	-7†
Hobby og fritid	46	41	521	44	38	125	-2	-3
Helse og sosial	77	69	109	69	57	34	-8	-12
Samfunnsrettede	54	42	355	53	43	85	-1	1
Bo- og lokalmiljø	44	32	336	34	24	142	-10*	-7
Tro og livssyn	66	56	374	56	40	42	-10*	-16
Næring og arbeid	43	34	282	36	28	79	-7*	-6

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019.

På nasjonalt nivå ser vi et litt mer blandet bilde, som også står delvis i kontrast til utviklingen på lokalt nivå. Her er det en markant styrking i representasjonen av kvinner blant styremedlemmer innen kultur og fritid fra 43 til 61 prosent, og i nærings- og arbeidsliv fra 45 til 59 prosent. Kjønnfordelingen i lederverv er derimot spesielt skjev innen kultur og fritid og nærings- og arbeidsliv, hvilket står i kontrast til styrene mer generelt. Det er ingen statistisk signifikante endringer i andre kategorier. Vi kan imidlertid merke at når det gjelder andelen kvinnelige styremedlemmer, ligger andelen rundt 40–50 prosent i disse, og det samme gjelder lederverv.

Tabell 11. Andel kvinnelige ledere og styremedlemmer i nasjonale organisasjoner, etter organisasjonskategori. 2009 og 2019, prosent.

	2013			2019			Diff	
	Styre-medlem	Leder	N	Styre-medlem	Leder	N	Styre-medlem	Leder
Kultur og fritid	43	26	237	61	29	227	19*	2
Velferd	55	40	55	45	46	90	-10	6
Samfunnsrettede	52	48	248	48	47	250	-4	-1
Tro og livssyn	43	29	68	52	42	45	9	13
Bolig og økonomi	45	31	303	59	35	313	14*	4

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Etnisitet

Tabell 12 viser andelen styremedlemmer og medlemmer i lokallag med etnisk minoritetsbakgrunn i 2009 og 2019. Som vist til venstre i tabellen er det ingen signifikante endringer i minoritetsrepresentasjonen i foreningenes styrer. Flertallet av foreninger rapporterer begge år at de ikke har noen styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn, og blant dem som har dette, er det snakk om færre enn halvparten av dem som sitter i styret.

Når det gjelder representasjonen av etniske minoriteter i medlemsmassen, kan det imidlertid se ut til å ha skjedd en endring. Til høyre i tabellen ser vi at andelen foreninger som rapporterer at de ikke har noen medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn, går tilbake fra 62 til 58 prosent, mens andelen foreninger med færre enn 10 prosent med slik bakgrunn øker tilnærmet tilsvarende. Endringene er statistisk signifikante.

Tabell 12. Andelen styremedlemmer og medlemmer på lokallagsnivå med etnisk minoritetsbakgrunn. 2009–2019, prosent.

	Andel styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn			Andel medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn		
	2009	2019	Diff.	2009	2019	Diff.
Ingen	93,1	91,8	-1,3	62,3	47,9	-14,4*
Færre enn ti prosent	0,3	1,0	0,7	31,8	45,9	14,1*
Færre enn halvparten	5,3	5,9	0,6	3,8	4,9	1,1
Omtrent halvparten	0,0	0,2	0,2	0,3	0,0	-0,3
Flere enn halvparten	0,2	0,3	-0,1	0,4	0,7	0,3
Alle eller nesten alle	1,0	0,7	-0,3	1,2	0,6	-0,6
Total	100,0	100,0		100,0	100,0	
N	1941	863		2336	659	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019.

Tabell 13 viser for det første at innenfor tro og livssyn går andelen lag som har styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn, tilbake fra 11 til 4 prosent. Det forholder seg omvendt for samfunnsrettede organisasjoner, der vi ser at andelen øker fra 14 til 21 prosent. Endringene er imidlertid ikke statistisk signifikante, og vi kan ikke fastslå hvorvidt det faktisk har vært en økning. Hovedtrekket er i alle tilfeller at andelen lag med styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn ligger på omtrent samme nivå som tidligere.

Når det gjelder andelen lag med medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn, er det derimot langt større og tydeligere endringer, ut fra det vi kan se i tabellen. Som det framgår av tabellen, er det en særlig sterk økning på helse- og sosialfeltet, der andelen går fram fra 36 til 77 prosent. Det er imidlertid også relativt markante økninger blant samfunnsrettede lag, innen vel- og nærmiljøforeninger og på tros- og livssynsfeltet. Endringene er mindre innen kultur, idrett og fritid, men samtidig ser vi at etniske minoriteter i utgangspunktet er godt representert blant medlemmene på idrettsområdet.

Tabell 13. Andelen styremedlemmer og medlemmer på lokallagsnivå med etnisk minoritetsbakgrunn, etter organisasjonskategori. 2009–2019, prosent.

	Har styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn					Har medlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn				
	2009	N	2019	N	Diff.	2009	N	2019	N	Diff.
Kunst og kultur	7	300	4	140	-2	29	329	41	114	13*
Idrett	5	361	8	135	3	61	420	69	111	8
Hobby og fritid	4	323	5	143	1	21	467	30	118	9*
Helse og sosial	9	53	7	38	-2	22	68	76	30	54*
Samfunnsrettede	14	234	21	97	7	52	270	73	76	22*
Bo- og lokalmiljø	2	210	6	159	4	31	167	55	87	23*
Tro og livssyn	11	195	4	50	-7	34	339	55	46	22*
Næring og arbeid	7	178	11	99	4	43	232	41	63	-2

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019.

Alder

Tabell 14 viser alderssammensetningen i lokallagene basert på spørsmål om hvilke aldersgrupper de oppfatter at hovedtyngden av medlemsmassen tilhører, det vil si andelen lag som har tyngdepunkt i de ulike gruppene. Merk at fordi det ikke er snakk om den faktiske aldersfordelingen i lagene, men lagene derimot har krysset av for de relevante kategoriene de tilhører, summeres ikke kolumnene i tabellen til 100. Ut fra tabellen kan det se ut til at flere foreninger enn før har et tyngdepunkt av eldre medlemmer. Andelen lag som svarer 51–66 år som tyngdepunkt, har økt fra 43 til 55 prosent, og andelen som svarer 67 år og eldre, har økt fra 22 til 30 prosent. Endringene er signifikante på 0,05-nivå. Videre viser tabellen at andelen lag med tyngdepunkt under 15 år går tilbake fra 18 til 15 prosent, men endringen er her signifikant på 0,10-nivå og må tolkes med forsiktighet.

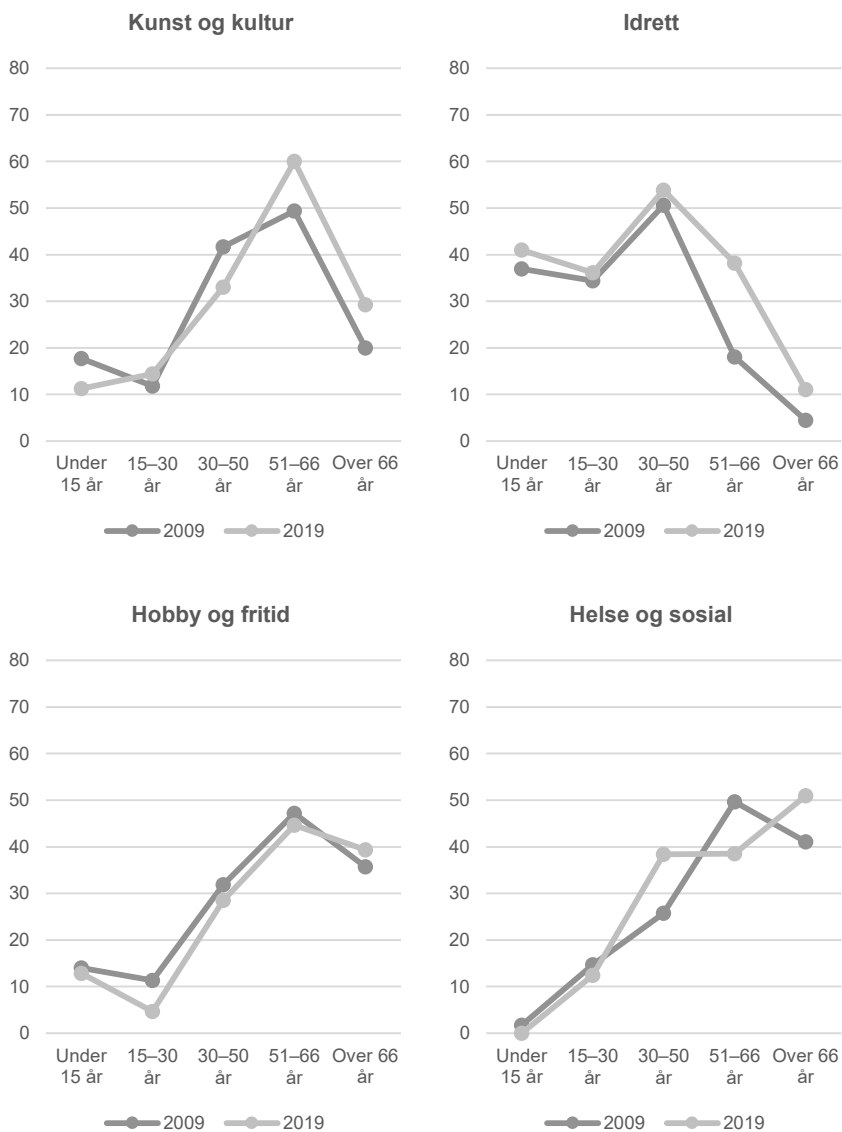
Tabell 14. Til hvilken aldersgruppe hører hovedtyngden av medlemsmassen (sett kryss for alle aktuelle). Lokale organisasjoner 2009 og 2019, prosent.

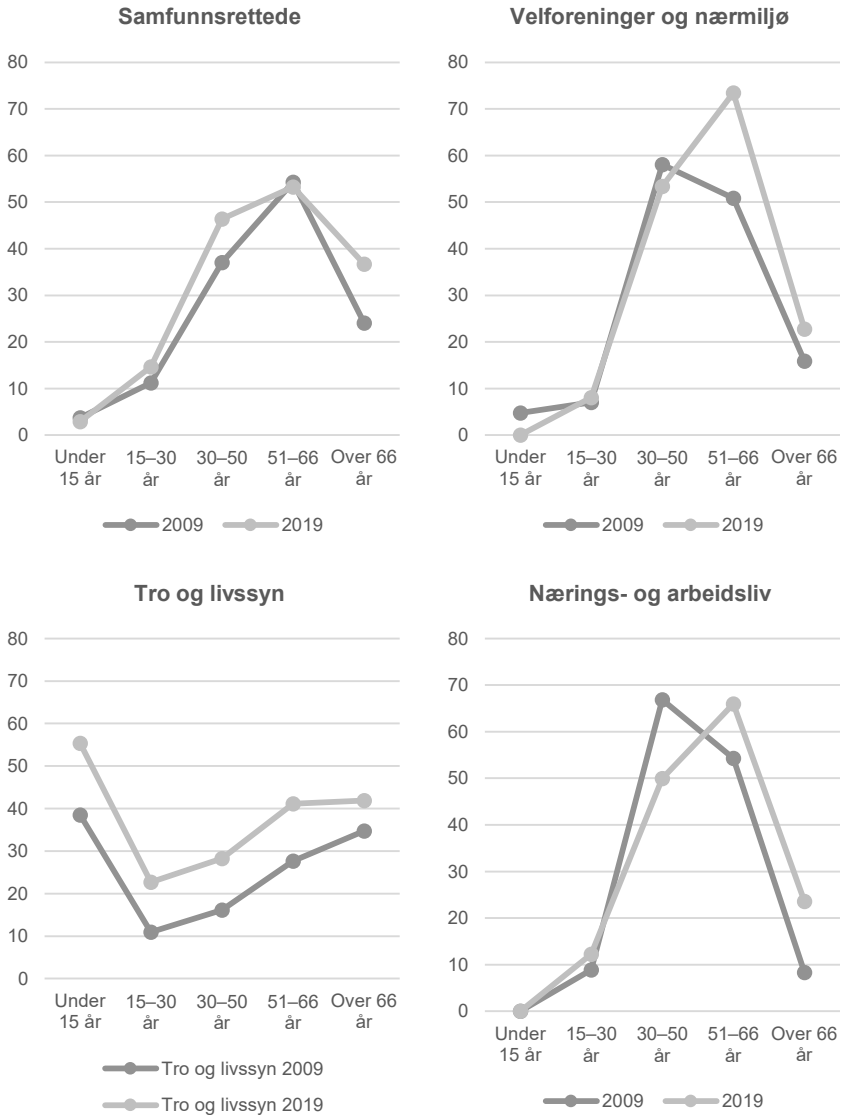
	2009	2019	Diff.
Under 15 år	18	15	-3†
15–30 år	14	15	1
30–50 år	41	41	0
51–66 år	43	55	12*
67 år eller eldre	22	30	8*
N	2597	705	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019.

Figur 1 viser aldersfordelingen i medlemsmassen for de ulike organisasjonskategoriene. Denne illustrerer at «forgubbingen» til dels skjer innen kunst og kultur, idrett, nærmiljø og nærings- og arbeidsliv. I disse kategoriene finner vi en økning i andelen foreninger som oppgir at tyngdepunktet i medlemsmassen er i alderen 51–66 år. Spesielt markant er utviklingen innen nærmiljø og idrett, hvor andelen lag med tyngdepunkt i denne aldersgruppen øker fra henholdsvis 51 til 73 prosent og 18 til 38 prosent. Forskjellen mellom disse kategoriene er, som man ser, at aldersgruppen 51–66 år ikke på langt nær er så dominerende i lagene innen idrett som i nærmiljø. I kategoriene kunst og kultur og arbeids- og næringsliv er det flere lag med tyngdepunkt i denne gruppen, men endringene er noe mindre. På kulturfeltet øker den fra 49 til 60 prosent, og innen nærings- og arbeidsliv fra 54 til 66 prosent. Innen tro og livssyn øker andelen lag med tyngdepunkt i alle aldersgrupper. Det skyldes nok i første rekke at det faller fra en del lag i perioden med få eller ingen medlemmer, slik at vi får flere lag som har krysset av på disse spørsmålsalternativene.

Figur 1. Til hvilken aldersgruppe hører hovedtyngden av medlemsmassen (sett kryss for alle aktuelle), etter organisasjonskategori. Lokale organisasjoner 2009 og 2019, prosent.

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019.

Nye organisasjonsstrukturer

I dette kapittelet ser vi på strukturene og aktivitetene i frivillige organisasjoner. Et sentralt funn i tidligere forskning har vært at det har skjedd en svekkelse av koblingene mellom det lokale, regionale og nasjonale nivået i organisasjonssamfunnet. På den ene siden finner man at det på lokallagsnivået er stadig færre nye foreninger som velger å koble seg på nasjonale nettverk, samtidig som det på nasjonalt plan vokser fram organisasjoner som legger mindre vekt på å knytte til seg lokale lag og avdelinger (Arnesen et al., 2016). En annen forklaring har vært at internett og sosiale medier bidrar til å bygge ned tradisjonelle organisasjonsstrukturer (Beyer & Steen-Johnsen, 2018). På nasjonalt plan finner man også at det blir flere paraplyorganisasjoner, som spiller en viktig rolle i både koordinering, interessepolitikk og organisasjonsutvikling (Arnesen, 2018).

Vi skal i det følgende undersøke om endringene fortsetter i samme retning, og hvilke forskjeller det er mellom ulike organisasjonskategorier. Gjennom kapittelet tar vi for oss både geografisk nedslagsfelt, koblinger mellom nasjonalt og lokalt nivå, organisasjonenes aktiviteter og bruk av internett og sosiale medier.

Geografisk nedslagsfelt

Det første vi skal se på i dette kapittelet, er endringer i det geografiske nedslagsfeltet til lokale organisasjoner. Grendene utgjorde det laveste nivået i den hierarkiske organisasjonsmodellen. Etter hvert som grendesamfunnene mistet sine funksjoner, folk valgte å flytte til sentrum i kommunene, og kommunikasjonen bedret seg, tapte imidlertid grendelagsmodellen fotfestet de hadde i organisasjonssamfunnet. Det var i stedet kommunen som nå ble det viktigste nivået i lokale foreninger (Wollebæk & Selle, 2002). Siden har denne utviklingen blitt fulgt av en trend hvor det også er kommet til flere interkommunale organisasjoner, som dekker et område som er større enn den enkelte kommune (Christensen et al., 2011).

Hvordan har så utviklingen i organisasjonenes geografiske nedslagsfelt vært over det siste tiåret? Tabell 15 viser kan hende noe overraskende at det er en liten økning i andelen foreninger som orienterer seg mot grenda eller bygda, fra 23 prosent i 2009 til 26 prosent i 2019. Endringene er signifikant på 0,10-nivå.

Dette er trolig likevel ikke et uttrykk for starten på noen renessanse for grendelagsmodellen. For det første er det ingen tendens til at lagene trekker mot andre mindre geografiske områder, som sognet eller skolekretsen eller bydelen(e) i byene. Videre viser tabellen også at flertallet av lag dekker relativt større områder, mer spesifikt 27 prosent hele kommunen, 22 prosent flere kommuner og 12 prosent hele fylket eller et større område. Foreninger som dekker hele kommunen eller et større område, utgjorde 59 prosent av lokallagene i 2009 og 61 prosent i 2019.

Tabell 15. Lokallagenes geografiske dekningsområde. 2009–2019, prosent.

	2009	2019	Diff.
Bygda/grenda	23	26	3†
Sognet	4	3	-1
Skolekretsen	5	3	-2
Bydelen	5	6	1
Flere bydeler	3	2	-1
Hele kommunen	28	27	-1
Flere kommuner	21	22	2
Hele fylket eller større område	10	12	2
Total	100,0	100,0	
N	3099	946	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

For å forstå utviklingen i de lokale organisasjonenes geografiske nedslagsfelt må vi se nærmere på endringer i ulike organisasjonskategorier, som vist i tabell 16. Det første vi kan merke oss, er at organisasjoner som dekker mindre enn én kommune, bare utgjør mellom 19 og 34 prosent av de lokale organisasjonene i alle kategorier, bortsett fra innen lokalmiljø, der de har gått fram fra 88 til 90 prosent, og innen tro og livssyn, der de har gått tilbake fra 72 til 60 prosent. I den siste kategorien er det også en kraftig nedgang i antallet lokallag, og det har gått spesielt ut over lagene som bare dekker mindre enn én kommune, mens andelen som dekker én kommune eller større områder, har gått fram. Her finnes det nok eksempler på foreninger som enten legges ned fordi de rekrutterer for få nye medlemmer, eller i stedet slår seg sammen med andre foreninger for sammen å dekke et større område.

Nesten alle vel- og nærmiljøforeninger orienterer seg mot et område som er mindre enn hele kommunen. Dette er imidlertid en viktig observasjon fordi dette er en kategori som har vært i vekst i perioden, og som dermed bidrar til å forklare økningen i bygde- og grendelag. Det er også en økning i andelen idrettslag som dekker mindre enn én kommune, og nedgang i andelen som dekker én kommune eller et større område. Det kan ha sammenheng med nyetableringer som bare dekker en bydel eller et boligområde i større kommuner der det bor flere folk. Videre viser tabellen at det i alle kategorier bortsett fra idrett er en tydelig endring

i retning av større geografisk nedslagsfelt enn én kommune. Vi ser at innen helse og sosial øker andelen lag som dekker flere kommuner, fra 25 til 40 prosent, innen kunst og kultur fra 27 til 48 prosent og blant samfunnsrettede organisasjoner fra 44 til 53 prosent. Innen helse og sosial øker også andelen av lag som dekker en kommune, fra 29 til 42 prosent og innen hobby og fritid fra 29 til 32 prosent. Dette er i tråd med den tidligere observerte utviklingen i retning av organisasjoner med større nedslagsfelt.

At en større andel av organisasjonene innen idrett, og næring og arbeid dekker mindre enn en kommune, kan skyldes at de dekker deler av store, sentrale kommuner der skoler og utdanningsinstitusjoner, næringsliv, handel og offentlig administrasjon samles. Dette kan dermed også stemme overens med hovedtrenden, som er fortsatt regional sentralisering. Det viktigste unntaket er nærmiljøorganisasjoner, som øker kraftig.

Tabell 16. Lokallagenes geografiske dekningsområde, etter organisasjonskategori. 2009–2019, prosent.

	2009				2019				Endring		
	Mindre enn hele	Hele kom.	Flere kom.	N	Mindre enn kom.	Hele kom.	Flere kom.	N	Mindre enn kom.	Hele kom.	Flere kom.
Kunst og kultur	27	37	36	493	19	32	49	153	-8*	-5	13*
Idrett	28	31	41	505	34	28	38	149	6	-3	-3
Hobby og fritid	39	29	33	552	34	32	35	158	-5	3	2
Helse og sosial	47	29	24	114	24	42	34	42	-23*	13	10
Samfunnsrettede	8	47	45	367	5	46	48	104	-3	-1	3
Bo- og lokalmiljø	88	8	4	328	90	2	8	162	2	-6*	4†
Tro og livssyn	72	12	16	481	60	22	18	70	-12*	10*	2
Næring og arbeid	23	35	42	277	27	30	43	100	4	-5	1

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019.

Formalisering

Det er flere offentlige tilskuddsordninger som trekker i retning av sterkere formalisering blant lokale lag og foreninger. For å kunne delta i Grasrotandelen og for å motta mange former for offentlige tilskudd stilles det for eksempel krav om at organisasjonen er registrert i Frivillighetsregisteret. Det gjelder også for å få tildelinger fra enkelte stiftelser. Det har også blitt lagt mer vekt på registreringskravet for lokallag som skal motta momskompensasjon via sentralledet. Dette forutsetter at organisasjonene har vedtekter og valg av styre. Mange støtteordninger og lotteridrifter innebærer dessuten rapporteringskrav som forutsetter at foreningene fører regnskap (Berge et al., 2018).

En indikasjon på en økende formalisering er at flere lokallag har nedskrevne vedtekter og avholder årsmøte, som vist i tabell 17. Andelen lag med nedskrevne vedtekter har økt fra 79 til 92 prosent, og andelen som avholder årsmøte, har økt fra 83 til 92 prosent. Langt på vei de fleste lag og foreninger fører dessuten eget

regnskap, som er en annen indikator på formalisering. Tabellen viser også at 81 prosent har medlemslister, men at en del færre, 69 prosent, har møtebøker. Det må imidlertid ses i sammenheng med at regelmessig møteaktivitet trolig ikke lenger står like sentralt i det lokale foreningslivet, som blir mer orientert mot aktivitet enn involvering i meningsdannelse og beslutninger.

Tabell 17. Ulike kjennetegn på formalisering i lokallagene. 2009–2019, prosent.

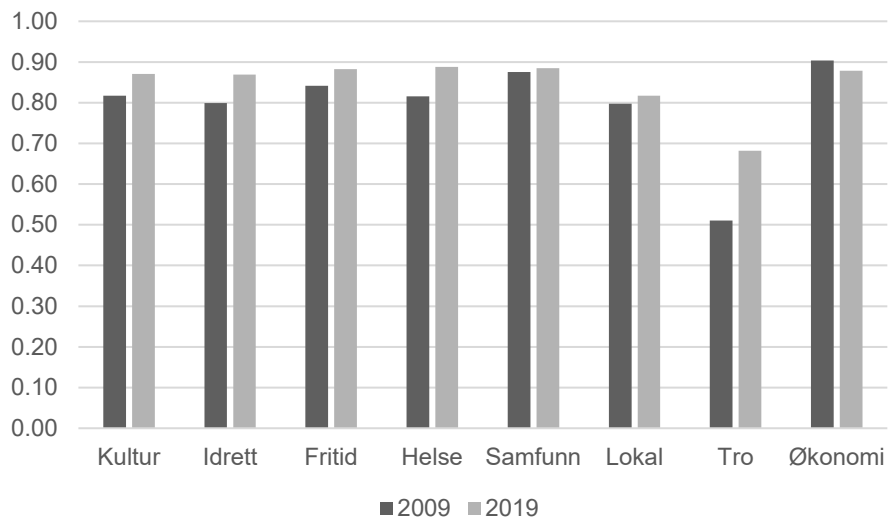
	2009	2019	Diff.
Nedskrevne vedtekter	78	92	14*
Årsmøte	83	92	9*
Regnskap	92	94	2*
Møtebøker	68	69	1
Medlemslister	78	81	3*
N	3181	941	

Kilde: Lokallagsundersøkelsen 2009 og 2019.

I figur 2 har vi brukt opplysningene om nedskrevne vedtekter, årsmøte, regnskap, møtebøker og medlemslister til å lage en indeks som lar oss sammenligne graden av formalisering mellom organisasjonskategorier. Denne varierer mellom 0 og 1, og jo høyere skår på skalaen, jo større formalisering. En sentral observasjon fra figuren er at en høy formaliseringsgrad gjør seg gjeldende på tvers av alle kategoriene. Unntaket er tro og livssyn, som har en signifikant lavere grad av formalisering enn de andre kategoriene. Her har det til gjengjeld vært en betydelig økning i formaliseringsgraden fra 2009 til 2019. Når det gjelder både sentralisering og formalisering av lokallagene, stemmer situasjonen i stor grad med tidligere funn.

Figur 2. Grad av formalisering etter organisasjonskategori. Skår på indeks 0–1.

Kilde: Lokallagsundersøkelsen 2009 og 2019.

Organisasjonskoblinger

Det har tidligere vært uttrykt bekymring for at det oppstår et skille mellom det lokale og det sentrale nivået i organisasjonslivet, og at betydningen av vertikal integrering og demokratisk meningsdannelse svekkes (Wollebæk & Selle, 2002). Det har blitt stiftet mange nye nasjonale organisasjoner uten noen tilsluttede organisasjoner på lokalt eller regionalt nivå, og det blir også flere lokallag uten noen tilknytninger (Arnesen et. al 2016).

Som vi ser i tabell 18, har situasjonen for de nasjonale organisasjonene ikke endret seg nevneverdig siden den forrige undersøkelsen i 2013. 57 prosent av de landsdekkende organisasjonene er enkeltstående organisasjoner med nasjonalt arbeidsområde, mens 33 prosent tilhører den tradisjonelle, hierarkiske modellen med lokale og/eller regionale lag eller avdelinger. I tillegg er 10 prosent paraplyorganisasjoner med tilsluttede nasjonale organisasjoner.

Tabell 18. Organisasjonsform blant nasjonale organisasjoner. 2013 og 2019, prosent.

	2013	2019	Diff
Nasjonalledd med lokale og/eller regionale lag eller avdelinger	33	33	0
Enkeltstående organisasjon med nasjonalt arbeidsområde	58	57	-1
Paraplyorganisasjon med tilsluttede nasjonale organisasjoner	9	10	1
Totalt	100	100	
N	933	953	

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Tabell 19 viser endringer i de nasjonale organisasjonenes form etter organisasjonskategori. Det er imidlertid ikke store forskjeller. Mellom 45 og 60 prosent er enkeltstående organisasjoner, rundt 10 prosent er paraplyorganisasjoner, og en tredel er nasjonalledd med lokale og/eller regionale lag. Unntaket er tros- og livssynsorganisasjoner, der nesten halvparten av de landsdekkende organisasjonene har hierarkisk struktur, og bare 42 prosent er enkeltstående.

Samlet sett skjer det bare mindre og ikke statistisk signifikante endringer i fordelingen innenfor de ulike kategoriene. Det gjelder også på velferdsfeltet, hvor tabellen viser en nedgang i andelen nasjonalledd til fordel for andelen paraplyorganisasjoner. Det dreier seg imidlertid om en kategori med få organisasjoner. Endringen er dermed ikke statistisk utsagnskraftig, slik at vi på dette grunnlag ikke kan konkludere om denne er reell eller skyldes tilfeldigheter i utvalget.

Tabell 19. Organisasjonsform blant nasjonale organisasjoner etter organisasjonskategori. 2013 og 2019, prosent.

	2013				2019				Endring		
	Nasj. ledd	Enk.-stående	Paraply	N	Nasj. ledd	Enk.-stående	Paraply	N	Nasj. ledd	Enk.-stående	Paraply
Kultur og fritid	40	53	7	241	37	53	10	237	-3	0	3
Velferd	32	57	11	56	23	60	16	91	-9	3	6
Samfunnsrettede	35	55	10	250	38	54	8	256	3	-1	-2
Tro og livssyn	43	45	12	69	47	42	11	45	3	-3	0
Bolig og økonomi	23	68	8	308	29	63	8	318	5†	-5	0

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Tabell 18 viser andelen nasjonale organisasjoner med underenheter på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Det vi i hovedsak kan ta med oss fra denne, er en liten, men signifikant økning i andelen med avdelinger på regionalt nivå eller landsnivå. Som man kan se, går andelen her opp fra 12 til 15 prosent fra 2013 til 2019. Endringene i andelen organisasjoner med underenheter på henholdsvis lokalt og nasjonalt nivå er ellers små og ikke signifikante.

Tabell 20. Geografiske underenheter i nasjonale organisasjoner. 2013 og 2019, prosent.

	2013	2019	Diff.
På kommunalt/lokalt nivå	16	18	2
På fylkes-/krets nivå	18	18	0
På regions-/landsdelsnivå	12	15	3†
På nasjonalt nivå	6	8	2†
N	933	948	

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Vi finner heller ikke store endringer når vi bryter ned tallene på organisasjonskategorier, som vist i tabell 21. Imidlertid kan vi merke oss at det er en signifikant økning i andelen organisasjoner med lokallag på tros- og livssynsfeltet, fra 23 til 44 prosent. Endringen skyldes trolig at det kommer til nye tros- og livssynsorganisasjoner med underliggende ledd, samtidig som noen av organisasjonene som ble etablert i den forutgående perioden, har begynt å opprette lokale avdelinger.

Tabell 21. Geografiske underenheter i nasjonale organisasjoner etter organisasjons-kategori. 2013 og 2019, prosent.

	2009					2013					Endring			
	Lok.	Dis.	Reg.	Nasj.	N	Lok.	Dis.	Reg.	Nasj.	N	Lok.	Dis.	Reg.	Nasj.
Kultur og fritid	21	19	17	5	241	22	19	17	6	236	1	0	0	0
Velferd	16	27	11	9	56	14	17	18	6	90	-2	-10	7	-3
Samfunnsrettede	21	23	10	8	250	22	22	9	9	254	1	-1	-1	0
Tro og livssyn	23	13	16	12	69	44	9	16	20	45	21*	-4	0	8
Bolig og økonomi	6	13	9	4	308	9	16	16	9	317	3	2	7	6

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Tabell 22 viser endringer i organisasjonsnettverk på lokallagsnivå. Fra denne synsvinkelen ser det ut til at det har skjedd en svekkelse både av koblingene lokallag imellom, og av koblingene mellom lokallag og organisasjoner på regionalt og nasjonalt nivå. For det første går andelen lag med tilknytning til en annen forening i kommunen tilbake fra 12 til 10 prosent. For det andre framgår det av tabellen en nedgang både i andelen lag med tilknytning til fylkes- eller distriktsorganisasjoner og i andelen landsdekkende organisasjoner, fra 43 til 37 prosent og fra 65 til 58 prosent. Til sist kan vi også legge merke til at andelen lag som er tilknyttet et samarbeidsorgan for foreninger, øker fra 18 til 20 prosent.

Tabell 22. Organisasjonskoblinger på lokallagsnivå. 2009 og 2019, prosent.

	2009	2019	Diff.
Underavdelinger i kommunen	6	5	-1
En annen forening i kommunen	12	10	-2†
Samarbeidsorgan for foreninger	18	20	2
Fylkes- eller distriktsorganisasjon	43	38	-5*
Landsdekkende organisasjon	65	58	-7*
N	3181	941	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

Som det framgår av tabell 23, varierer imidlertid koblingene mellom ulike organisasjonskategorier. Blant samfunnsrettede lag er 66 prosent tilknyttet en fylkes- eller distriktsorganisasjon og 83 prosent en landsdekkende organisasjon i 2019, som er omtrent det samme som i 2009. Også innen idrett, hobby og fritid, helse og sosial og tro og livssyn har et stort flertall av lagene tilknytning til nasjonale nettverk, mens det gjelder noe færre lag på kunst- og kulturfeltet. Samtidig finner vi at det i nærings- og arbeidsliv er færre enn før som har slike koblinger. Det kan skyldes framveksten av lokale utviklingsfora og møteplasser for næringsliv og profesjonsgrupper som ikke har tilknytning på nasjonalt nivå. Den samme tendensen gjelder også blant vel- og nærmiljøforeninger, der andelen som er tilsluttet en landsdekkende organisasjon, går tilbake fra 25 til 16 prosent. Nærmiljøforeninger ser ofte ikke behovet for nasjonale koblinger, og denne utviklingen forsterkes og kan ha sammenheng med veksten i antallet nye organisasjoner. Det er en nedgang i koblinger på regionalt og nasjonalt nivå innen idrett også, men forskjellen er ikke statistisk signifikant.

Tabell 23. Organisasjonskoblinger på lokallagsnivå etter organisasjonskategori. 2009 og 2019, prosent.

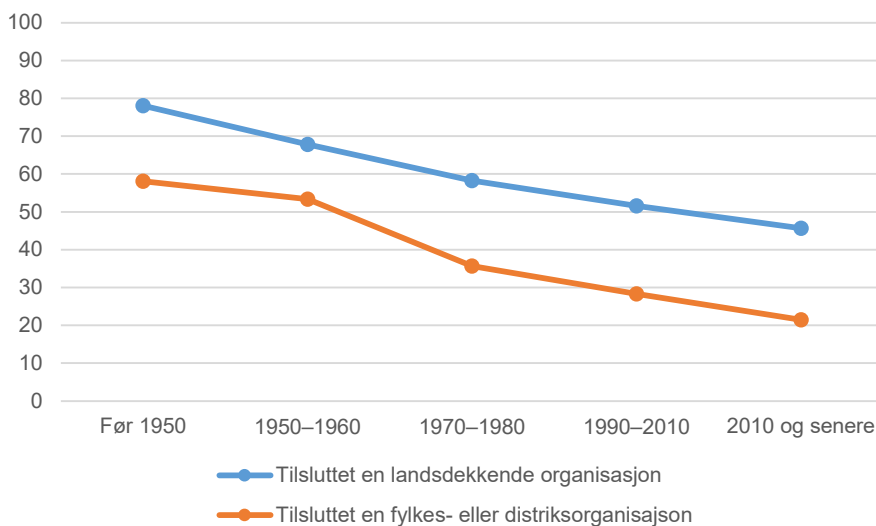
	2009			2019			Endring	
	fylkes-/ distriktsorg	lands- org.	N	fylkes-/ distriktsorg	lands- org.	N	fylkes-/ distriktsorg.	lands- org.
Kunst og kultur	38	57	495	35	60	199	-3	3
Idrett	52	76	523	47	70	126	-5	-6
Hobby og fritid	40	64	556	38	70	215	-2	6
Helse og sosial	48	70	115	56	79	58	8	9
Samfunnsrettede	64	84	371	66	83	122	2	-1
Bo- og lokalmiljø	6	24	347	2	13	98	-4	-11*
Tro og livssyn	44	72	486	49	73	62	5	1
Næring og arbeid	50	72	287	42	50	59	-8	-22*

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

Disse resultatene bekrefter i hovedsak tidligere funn om endringer i organisasjonsstrukturene mellom det lokale og det nasjonale nivået i norsk

frivillig sektor. Dette gir støtte til tidligere funn om en todeling av organisasjonssamfunnet. Det er imidlertid store forskjeller mellom organisasjonskategoriene når det gjelder både utviklingstendens og andelen som har organisatorisk tilknytning og samarbeid på nasjonalt nivå og fylkesnivå. Nedgangen finnes i nærings- og arbeidsliv og lokalmiljø. Dette er kategorier der nye organisasjoner ofte ikke følger det etablerte mønsteret med hierarkiske strukturer. Det er derfor viktig å legge merke til at det er stabilitet eller økning i lokallag med nasjonal tilknytning i andre kategorier.

Figur 3. Andel lokallag med tilkobling på høyere organisasjonsnivå etter hvilket år de ble opprettet, prosent.

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

Figur 3 viser andelen av lokale organisasjoner som er tilsluttet en landsdekkende organisasjon eller en fylkes- eller distriktsorganisasjon, etter hvilket år organisasjonen ble opprettet, basert på det den oppgir i spørreundersøkelsen. Den viser at andelen lokallag med slike tilknytninger synker jo nyere organisasjonen er. Blant organisasjonene som ble opprettet før 1950, har nesten 80 prosent tilknytning på nasjonalt nivå, og nesten 60 prosent har tilknytning på regionalt nivå eller fylkesnivå. Disse andelene går gradvis nedover, og blant organisasjoner som ble opprettet i 2010 og senere, er det bare 55 prosent som har tilknytning på nasjonalt nivå, og 30 prosent som har tilknytning på lavere nivå. Dette betyr at økningen i todeling er knyttet til nyetableringer. En mulig underliggende mekanisme som forklarer forskjellen mellom nyopprettede og eldre lokallag, er at de som ikke har tilknytning til en hierarkisk organisasjonsstruktur, har mindre sjanse for å overleve. Nasjonale og regionale ledd kan sikre et lokallags overlevelse gjennom kriser, som når

nøkkelpersoner går av fra ledende verv, når det oppstår økonomiske problemer, eller når det kreves større endringer i struktur eller aktiviteter.

Tidligere har vi sett at det først og fremst er i nærmiljøorganisasjoner og i nærings- og arbeidslivsorganisasjoner at det skjer en vekst i antallet lokallag (tabell 4). I denne kategorien har dessuten bare 13 prosent av organisasjonene tilkobling på nasjonalt nivå (tabell 21). Nærings- og arbeidslivsorganisasjoner, som også vokser i antall, har en andel på 50 prosent, mens andre kategorier ligger høyere med mellom 60 og 83 prosent.

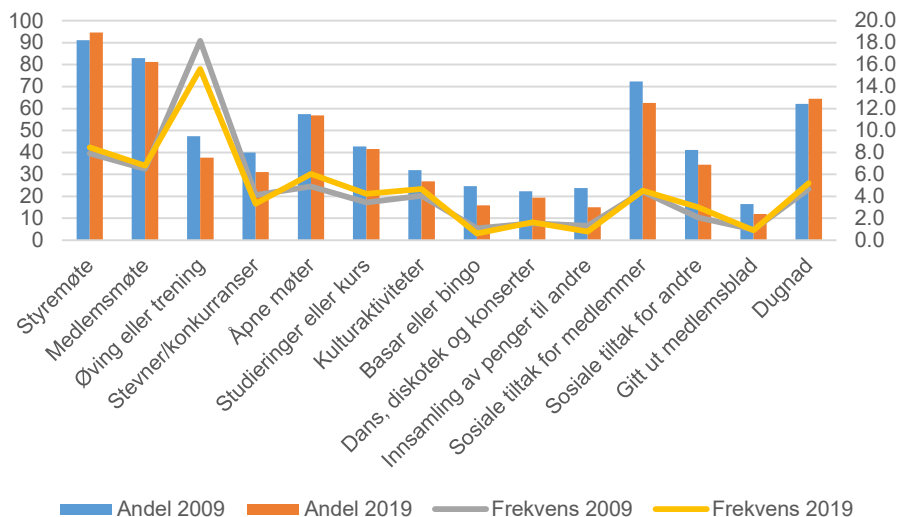
Sammenfatningsvis er det en økning i andelen lokallag uten organisasjonstilkoblinger. Endringen har imidlertid først og fremst skjedd i nyopprettede organisasjoner og innen bolig- og økonomifeltet, som også har økt i antall fra 18 000 til nesten 23 000 lokallag (tabell 5). I andre kategorier bortsett fra idrett øker andelen med tilknytning på nasjonalt nivå (tabell 23). Innen andre kategorier innen kultur og fritid og samfunnsrettede organisasjoner er det en økning både i antallet lokallag og i andelen med tilknytning på nasjonalt nivå. Nedgangen i lokallag skjer først og fremst innen tros- og livssynsorganisasjoner, og der holder andelen med nasjonal tilknytning seg på over 70 prosent. Dette er antakelig et resultat av en del nedleggelse og sammenslåinger av lokallag i denne kategorien, og av at de overlevende organisasjonene i stor grad er koblet til en hierarkisk struktur.

Det er imidlertid en nedgang i lokallag med tilkobling på regionalt nivå og fylkesnivå mer generelt, og særlig blant nyopprettede lokallag, noe som tyder på at dette mellomnivået blir overflødig i stadig flere organisasjoner. Disse funnene støtter ikke antakelsen om ytterligere todeling i organisasjonssamfunnet, som tidligere forskning har påpekt (Christensen et al., 2011; Wollebæk & Selle, 2002), i alle fall ikke for organisasjonssamfunnet som helhet. Slike endringer er knyttet til bolig- og økonomifeltet og til nyopprettede lokallag. For andre deler av organisasjonslivet, og særlig innen de veletablerte organisasjonene, er den hierarkiske modellen fortsatt dominerende.

Organisasjonsaktiviteter

Hvilke aktiviteter driver de lokale organisasjonene med? Figur 4 viser andelen lokale organisasjoner som har arrangert ulike typer aktiviteter, og estimert frekvens for aktivitetene målt i antall ganger i løpet av året.

Figur 4. Andel som har arrangert ulike aktiviteter og estimert frekvens (antall ganger siste 12 måneder).

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

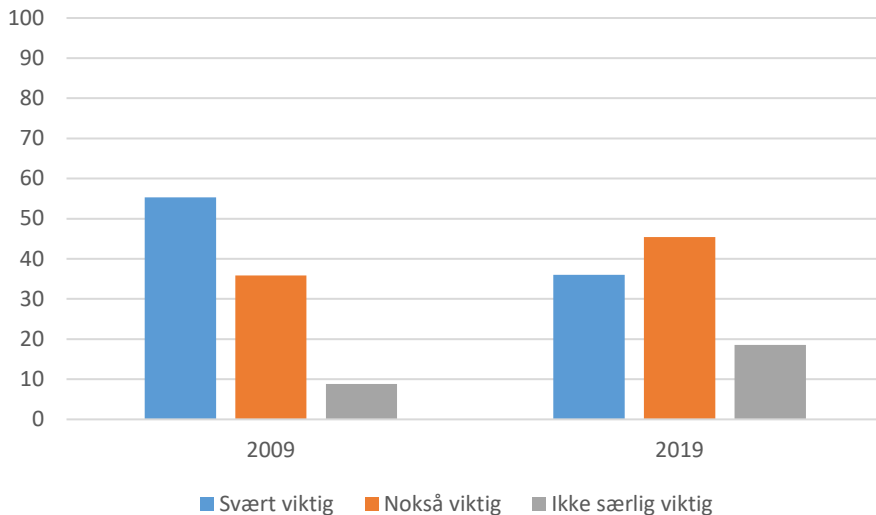
Man kan for det første merke seg at andelen lag som jevnlig arrangerer styremøte, ligger på over 90 prosent begge år. Andelen som arrangerer medlemsmøte, ligger på rundt 80 prosent og er dermed noe lavere. Styremøter arrangeres også noe hyppigere enn medlemsmøter. Det har lenge blitt pekt på at medlemsmøter har blitt mindre viktig i organisasjonene, blant annet fordi det er færre i medlemsmassen som møter opp.

Videre ser vi også at andelen som arrangerer åpne møter, ligger stabilt på i underkant av 60 prosent. Sosiale tiltak for medlemmer er en annen aktivitet som arrangeres i mange organisasjoner, men andelen har gått ned fra 72 til 63 prosent. Andelen som arrangerer dugnad, har derimot økt fra 62 til 65 prosent. Når det gjelder andre typer aktiviteter, vil det naturligvis være store variasjoner på tvers av ulike organisasjonsfelter og -kategorier. Med hensyn til andre typer aktiviteter varierer disse trolig også mellom ulike organisasjonskategorier. Øvinger, treninger, stevner og konkurranser finner man typisk blant organisasjoner på kultur- og fritidsfeltet, mens innsamling av penger for eksempel vil være mer typisk for humanitære og sosiale organisasjoner. Dette er viktig å ta i betraktning når man leser figuren.

Når det gjelder medlemsmøter, har de lokale organisasjonene også blitt bedt om å vurdere hvor viktig det er at en så stor del av medlemsmassen som mulig kommer på medlemsmøtene. Figur 4 viser at andelen som mener at dette er svært viktig, har gått ned fra 55 prosent i 2009 til 36 prosent i 2019, mens

andelen som mener det er nokså viktig, har økt fra 36 til 45 prosent, og andelen som mener det ikke er særlig viktig, har økt fra 9 til 19 prosent.

Figur 5. Hvor viktig er det for organisasjonen at en så stor del av medlemsmassen som mulig kommer på medlemsmøtene?

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

Dette er en viktig endring som speiler endringer i koblingene mellom individ og organisasjon, og peker i retning av at medlemsmøtene ikke lenger har den samme funksjonen i organisasjonene. Fra et demokratisk perspektiv kan det være problematisk fordi medlemsmøtene i mindre grad fungerer som arena for medlemmene til å utøve sine rettigheter. Samtidig kan det tenkes at deler av samhandlingen mellom medlemmer og organisasjon nå har tatt steget over i den digitale sfæren.

Sosiale medier

Internett og sosiale medier har kommet til å spille en stadig viktigere rolle på de fleste områder i samfunnet, og det gjelder også i organisasjonssamfunnet. Da forrige lokallagsundersøkelse ble gjennomført, hadde sosiale medier som Facebook og Twitter begynt å vokse også i Norge. Det var på denne tiden ganske få lokallag som tok slike medier i bruk, og i den grad de var til stede på internett, var det i form av en hjemmeside (Eimhjellen, 2014). I dag er situasjonen en ganske annen. Som vist i tabell 24 har andelen lokale organisasjoner som bruker sosiale medier i organisasjonsarbeidet, økt fra 9 til 82 prosent. Mange gjør det ved siden av å ha en hjemmeside for foreningen, hvor andelen øker fra 48 til 61 prosent.

Tabell 24. Bruk av internett og sosiale medier og tradisjonelle medier i lokale og nasjonale organisasjoner, 2009–2019, prosent.

	Lokale organisasjoner			Nasjonale organisasjoner		
	2009	2019	Diff.	2013	2019	Diff.
Hjemmeside	48	61	13*	94	96	1
Sosiale medier	9	82	74*	63	89	26*
Tradisjonelle medier	-	40	-		32	-
N	2571	841		933	949	

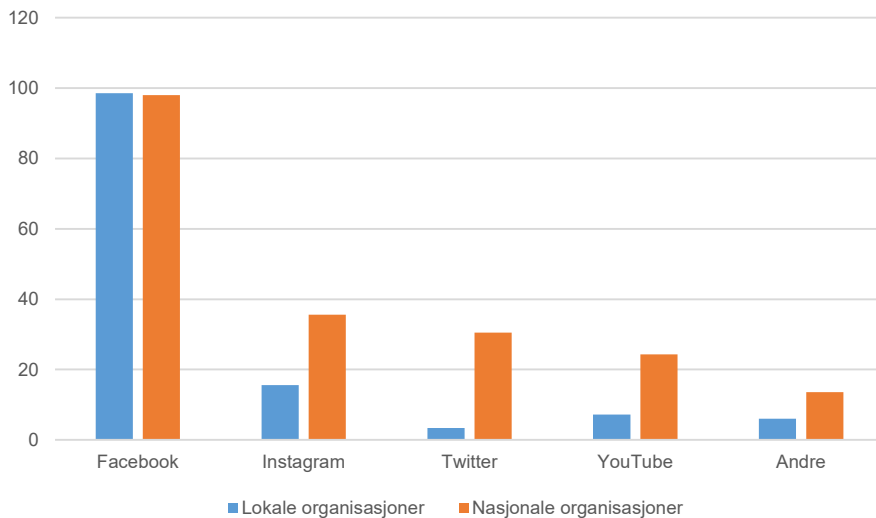
Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsen om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Når det gjelder de nasjonale organisasjonene, er det også her en økning i andelen som bruker sosiale medier, fra 63 til 89 prosent, mens andelen som har hjemmeside, ligger stabilt på rundt 96 prosent. At forrige undersøkelse ble gjort på et senere tidspunkt enn undersøkelsen blant lokale organisasjoner, er nok noe av forklaringen på at nivået tidligere var høyere blant de nasjonale. Imidlertid er også en mulig årsak at nasjonale organisasjoner i større grad har hatt ressurser og kompetanse til å ta slike medier i bruk.

I tillegg til spørsmål om bruk av hjemmeside og sosiale medier har det i de siste undersøkelsene også blitt stilt spørsmål om organisasjonenes bruk av «tradisjonelle medier» som TV, radio, aviser og lignende i organisasjonsarbeidet. Som det framgår av tabellen, svarer 40 prosent av de lokale organisasjonene at de gjør dette, mens bare 32 prosent av de nasjonale svarer det samme.

Figur 6 viser hvilke sosiale medier organisasjonene brukte i 2019. Både blant lokale og nasjonale organisasjoner bruker de aller fleste Facebook i arbeidet, henholdsvis 99 og 98 prosent. Facebook er en viktig plattform ikke bare fordi man kan opprette egne sider for å representere organisasjonen utad, men også fordi man kan opprette egne grupper for kommunikasjon innad. Dette har dermed blitt et viktig verktøy for å koordinere aktiviteten i organisasjonene, det vil si for å kommunisere med medlemmer og frivillige. I tillegg fungerer nok Facebook også som et viktig verktøy for å spre informasjon om arrangementer og tilstelninger.

Figur 6. Bruk av ulike sosiale medier blant lokale og nasjonale organisasjoner. 2019, prosent.

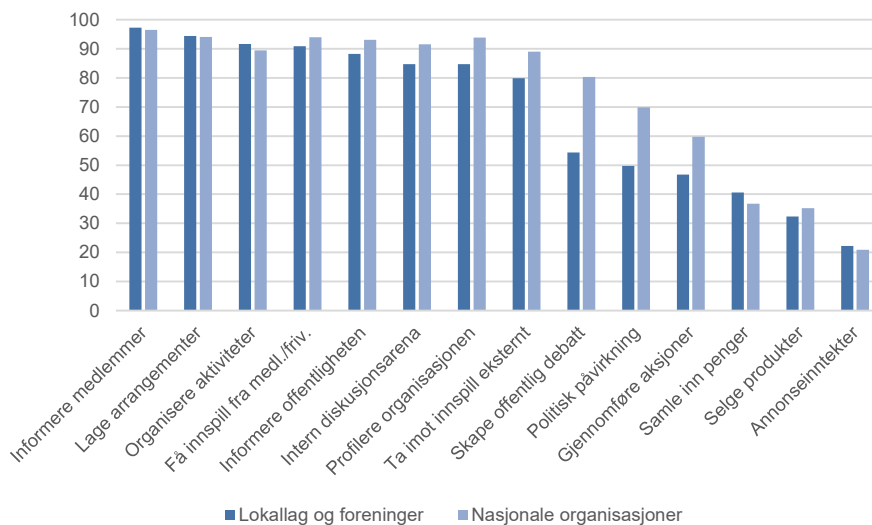

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2019

Blant nasjonale organisasjoner bruker også 36 prosent Instagram, 31 prosent Twitter og 24 prosent YouTube. Andelene er lavere blant lokale organisasjoner, hvor det er snakk om henholdsvis 16 prosent, 3 prosent og 7 prosent som bruker disse tre mediene. Noe av forskjellen mellom de lokale og nasjonale organisasjonene kan her ligge i at disse typene sosiale medier er viktigere for kontakten med omgivelsene, og derfor er viktigere for mer utadrettet virksomhet. Videre er det på nasjonalt nivå 14 prosent og på lokalt nivå 6 prosent som bruker andre medier, som for eksempel LinkedIn, Snapchat og ulike nettfora/diskusjonsverktøy.

Figur 7 viser hvor stor andel av nasjonale og lokale organisasjoner som bruker sosiale medier til ulike formål. Den viser at sosiale medier brukes av mange til å spre informasjon, ta imot innspill og organisere aktiviteter. En del bruker også sosiale medier til å skape debatt om egne saker og påvirke politikk, men det er i større grad tilfellet blant nasjonale organisasjoner enn blant lokallag. Sosiale medier brukes derimot i begge kategorier i liten grad til økonomiske formål, som å samle inn penger, selge produkter og generere annonseinntekter. Den største forskjellen mellom lokallag og nasjonale organisasjoner er at sosiale medier krever kompetanse som organisasjonene ikke har.

Figur 7. Formål som sosiale medier brukes til i lokale og nasjonale organisasjoner. 2019, prosent.

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2019 og undersøkelsen om nasjonale organisasjoner 2019

Organisasjonenes samfunnsrolle

I dette kapittelet ser vi på de frivillige organisasjonenes orientering mot medlemmer eller samfunnet og mot konflikt eller konsensus. Deretter ser vi på kontakt med politiske og administrative myndigheter og med andre organisasjoner. Analysen sammenligner lokale og nasjonale organisasjoner, ulike organisasjonskategorier og endringer over tid.

Organisasjonenes samfunnsorientering

Tabell 25 viser gjennomsnittskår for organisasjonene på fire spørsmål hvor de er blitt bedt om å ta stilling til utsagn om sin egen rolle og vurdere disse på en skala fra 0 til 10. På den ene siden har man to spørsmål som gjelder om de arbeider for medlemmene eller samfunnet, og om aktivitetene i organisasjonen er åpne kun for medlemmer eller for alle. Disse fanger opp i hvilken grad organisasjonene orienterer seg mot medlemmene eller samfunnet. På den annen side er det to spørsmål som dreier seg om hvorvidt organisasjonen er i opposisjon til rådende holdninger i samfunnet, og om det er viktig for dem å overbevise andre om sine ideer. Dette sier noe om i hvilken grad de er orientert mot konflikt eller konsensus.

Tabell 25. Organisasjonenes syn på egen rolle. Skår på ulike utsagn, 0–10.

	Lokale organisasjoner			Nasjonale organisasjoner		
	2009	2019	Diff.	2013	2019	Diff.
Medlems- vs. samfunnsorientering						
Foreningen arbeider først og fremst for medlemmene (1) vs. Foreningen arbeider først og fremst for lokalsamfunnet (10)	4,42	4,95	0,53*	4,26	4,48	0,21†
De fleste aktivitetene i foreningen er åpne bare for medlemmer (1) vs. De fleste aktivitetene i foreningen er åpne for alle (10)	5,92	6,15	0,23†	5,65	5,70	0,05
Konsensus- vs. konfliktorientering						
Foreningen er i opposisjon til rådende holdninger i samfunnet (1) vs. Foreningen er ikke i opposisjon til rådende holdninger i samfunnet (10)	8,02	7,88	-0,14	7,01	7,35	0,34*
Det er ikke viktig for oss å overbevise andre om våre ideer (1) vs. Det er svært viktig for oss å overbevise andre om våre ideer (10)	6,30	6,34	0,04	7,23	7,27	0,04
Andre holdningsutsagn						
Demokratiske prosedyrer bør følges selv om det kan gjøre foreningsarbeidet mindre effektivt (1) vs. Demokratiske prosedyrer bør vike dersom de gjør foreningsarbeidet mindre effektivt	3,33	3,32	-0,01	2,89	2,83	-0,06
Når våre medlemmer melder seg ut, er det alltid et tap for foreningen (1) vs. Når medlemmer melder seg ut, er det del av en naturlig utskifting (10)	4,44	4,96	0,53*			
Bare aktive medlemmer er av stor verdi for foreningen (1) vs. Også passive medlemmer er en stor verdi for foreningen (10)	7,06	7,46	0,40*			
N min./maks	2943/ 3494	874/ 887		790/ 884	939/ 945	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

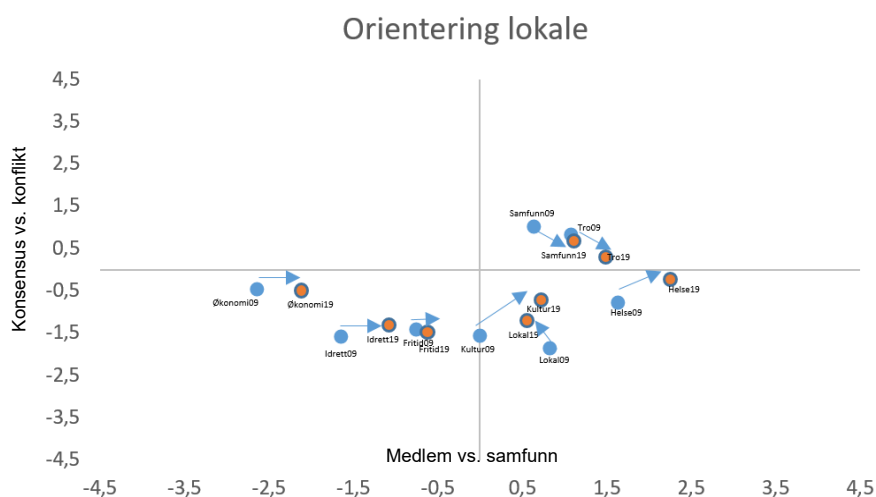
På lokallagsnivået finner vi for det første at foreninger i høyere grad sier at de først og fremst arbeider for lokalsamfunnet, sammenlignet med nasjonale organisasjoner, som i litt høyere grad arbeider for medlemmene. Det er imidlertid en litt forsterket samfunnsorientering hos lokallagene. Vi ser den samme tendensen på nasjonalt nivå, men forskjellen er her bare svakt statistisk signifikant. Det er tilsvarende forskjeller når det gjelder spørsmålet om hvorvidt aktiviteter bare er åpne for medlemmer, eller om de er også er åpne for andre. Det er litt større åpenhet på lokalt nivå enn på nasjonalt nivå, og tendensen har forsterket seg litt på lokalt nivå. Om man ser begge spørsmålene samlet, betyr det at det er en litt sterkere samfunnsorientering enn medlemsorientering på lokallagsnivå enn på nasjonalt nivå.

Om vi ser på konflikt- versus konsensusorientering, er det høye gjennomsnitt på konsensusorientering både på lokalt og nasjonalt nivå. På lokalt nivå mener foreningene i litt høyere grad at de ikke er i opposisjon til rådende holdninger i samfunnet, enn de nasjonale organisasjonene gjør.

Forskjellen har imidlertid blitt mindre ved at de nasjonale har blitt enda mer konsensusorientert. På begge nivåer er organisasjonene opptatt av å overbevise andre om sine ideer, og det er ingen endringer av betydning. Det kan jo synes litt paradoksalt at de er opptatt av å overbevise andre om sine ideer, hvis de ikke er i opposisjon til rådende holdninger. Det kan tyde på at det ikke er de store ideologisk baserte ideene de forsøker å overbevise om, men snarere ideer nærmere knyttet til organisasjonenes aktivitet og formål.

Både på nasjonalt og på lokalt nivå er organisasjonene opptatt av å følge demokratiske prosedyrer selv om det gjør arbeidet mindre effektivt. Her er det heller ingen endringer over tid. Videre ser lokalforeninger i litt større grad på det at medlemmer melder seg ut, som del av en naturlig utskifting, og de mener at passive medlemmer også har stor verdi for foreningen. Dette kan ha sammenheng med at medlemmer oftere melder seg ut, og at man stadig må rekruttere nye, og at frivillige skifter oftere og er aktive i flere organisasjoner (Fladmoe, Sivesind & Arnesen 2018). Det kan dermed se ut til at organisasjonenes orientering mot medlemmer blir tilpasset endringer i rekrutteringsgrunlaget.

Figur 8. Konsensus- vs. konfliktorientering og medlems- vs. samfunnsorientering. Lokale organisasjoner, 2009 og 2019.

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

Vi skal videre se på hvordan de lokale organisasjonene plasserer seg når det gjelder konsensus versus konflikt og medlems- versus samfunnsorientering, i et todimensjonalt kart. De to spørsmålene til hver av dimensjonene i tabellen er slått sammen til en gjennomsnittsskår for hver organisasjonskategori slik at det er mulig å sammenligne dem langs de to dimensjonene, som vist i figur 8. Det

første man kan merke seg, er at ingen organisasjoner plasserer seg i det øverste venstre feltet, som viser kombinasjonen av konfliktorientering og medlemsorientering. Dette ville jo være der man forventet å finne typiske interesseorganisasjoner som forsøker å fremme medlemmenes syn og rettigheter på tvers av rådende holdninger i samfunnet (Wollebæk & Selle, 2002).

I feltet øverst til høyre, som viser kombinasjonen av samfunnsorientering og konfliktorientering, finner vi samfunnsorienterte organisasjoner og tros- og livssynsorganisasjoner. Dette er i tråd med forventningene om at man i dette feltet finner de typiske folkebevegelsene, som var opptatt av å endre samfunnet ut fra sitt ideologiske ståsted. Lokallagene vi finner her, har imidlertid lav skår på konfliktorientering og har dessuten beveget seg litt i retning av det konsensusorienterte feltet.

I feltet nederst til venstre, som viser at organisasjonene er konsensusorientert og medlemsorientert, finner vi nærings- og arbeidslivsorganisasjoner, fritidsorganisasjoner og idrettsorganisasjoner. Dette er organisasjoner som fremmer medlemmenes økonomiske interesser eller utfoldelsesmuligheter på fritiden. Det er i tråd med forventningen om at man i dette feltet finner organisasjoner som yter tjenester eller fremmer aktivitet på medlemmenes premisser, det vil si medlemserviceorganisasjoner. Hos lokallagene vi finner her, står konsensusorienteringen sterkere enn konfliktorienteringen. Dette kan tyde på at de først og fremst oppfatter at organisasjonenes formål er i tråd med rådende holdninger i samfunnet. Innen idretten kan det for eksempel være å fremme fysisk aktivitet og sosialt samhold og gi muligheter for å bli gode idrettsutøvere, det vil si mål som ikke er særlig kontroversielle.

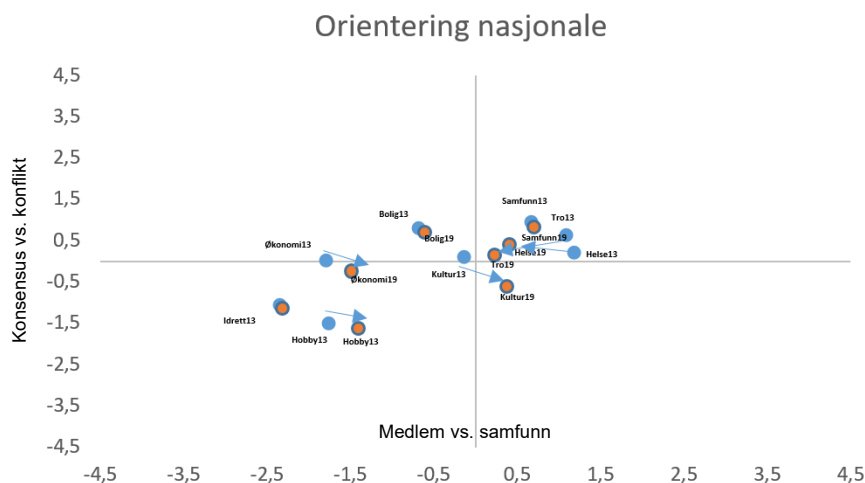
I feltet nederst til høyre i figur 8 finner vi kulturorganisasjoner, lokalsamfunnsorganisasjoner og velferdsorganisasjoner. Dette feltet viser en kombinasjon av konsensus- og samfunnsorientering, som kan bety at organisasjonene fremmer felles interesser og goder i samfunnet, noe som også inkluderer fellesskapets støtte til svake grupper. Dette er altså organisasjoner for fellesinteresser. Dette understrekes av at velferdsorganisasjoner innen helse, utdanning og sosiale tjenester befinner seg lengst ute på den samfunnsorienterte dimensjonen og har beveget seg lenger i denne retningen fra 2009 til 2019, men samtidig ligger midt på skillet mellom konsensus- og konfliktorientering. Lokalsamfunnsorganisasjoner som velforeninger og grendelag koordinerer medlemmenes individuelle interesser som beboere og eiere eller som brukere av samfunnshus, lekeplasser eller friområder. Det ser imidlertid ut til at det er de felles godene som kommer i første rekke, som utvikling og bruk av felles arealer og eiendommer. Organisasjoner i denne kategorien blir dessuten trukket inn i regulerings- og utbyggingssaker av kommunene, noe som også kan fremme en samfunnsorientering. Lokalsamfunnsorganisasjonene har imidlertid blitt litt mer medlemsorientert over tid, noe som kan ha sammenheng med at

fellesarealer og eiendommer også har en økonomisk verdi for enkeltmedlemmer som beboere og eiere i et eiendomsmarked med stigende priser i store deler av landet. Kunst- og kulturorganisasjoner befinner seg også i feltet nederst til høyre og har over tid beveget seg lenger i retning av samfunnsorientering, og skiller lag med idrett- og hobby- og fritidsorganisasjoner.

Hvis man skal trekke fram en hovedtendens, så er det at nesten alle organisasjonskategorier beveger seg i retning av det samfunnsorienterte (bortsett fra lokalsamfunnsorganisasjoner). Dette kan ha sammenheng med at de fleste organisasjonene antar at de mest effektivt kan fremme medlemmenes interesser og utfoldelsesmuligheter gjennom å vise at de er i tråd med fellesskapets verdier, det vil si en allmenngjøring (Uhre & Rommetvedt, 2019).

Figur 9. Konsensus- vs. konfliktorientering og medlems- vs. samfunnsorientering. Nasjonale organisasjoner, 2009 og 2019.

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Når det gjelder nasjonale organisasjoner, vist i figur 9, er det også tynt befolket i feltet øverst til venstre med høy medlemsorientering og konfliktorientering, som typisk omfatter interesseorganisasjoner. Like over grensen finner man imidlertid næringslivs- og arbeidstakerorganisasjoner og boligorganisasjoner, og det stemmer jo godt med forventningene. Disse kategoriene er dermed litt mer konfliktorienterte på nasjonalt nivå, der de kanskje i større grad opptrer som interesseorganisasjoner enn på lokalt nivå.

I feltet øverst til høyre finner man samfunnsorienterte organisasjoner og tros- og livssynsorganisasjoner, slik det også var på lokallagsnivå. I tillegg ligger velferdsorganisasjoner på grensen til dette feltet. Her forventer man å

finne typiske folkebevegelsesorganisasjoner med høy grad av samfunnsorientering og konfliktorientering. Det er imidlertid ingen organisasjoner som skårer spesielt høyt på disse dimensjonene.

I feltet nederst til høyre, med konsensusorientering og samfunnsorientering, finner vi kunst- og kulturorganisasjoner, som har forsterket sin skår på samfunnsorientering, på samme måte som på lokallagsnivået. Nederst til venstre, der vi finner organisasjoner som typisk yter tjenester og fremmer utfoldelsesmuligheter for medlemmene, ligger idretts-, hobby- og fritidsorganisasjoner.

Det er ikke noe bestemt mønster i bevegelsen i noen retning hvis vi ser alle de nasjonale organisasjonstypene i figur 9 under ett. Kanskje er det heller en samling i sentrum? Spørsmålet er om det er nye organisasjoner med svakere konflikt- og samfunnsorientering som forårsaker dette, eller om det generelt har blitt mindre spredning i organisasjonenes orientering. De landsdekkende organisasjonene søker seg mot en passe blanding av medlems- og samfunnsorientering og konflikt- og konsensusorientering. I stedet for å kjempe for ideologisk basert samfunnsendring eller individuelle medlemsinteresser blir organisasjonene mer orientert mot å fremme felles goder og utfoldelsesmuligheter som er tråd med rådende holdninger i samfunnet.

Nasjonale organisasjoners myndighetskontakt

Vi skal nå undersøke organisasjonenes kontakt med omverdenen nærmere, og mer spesifikt med det offentlige. Mange organisasjoner spiller en viktig rolle som kritiske interesseorganisasjoner som forsøker å påvirke politikk gjennom å fremme sin sak overfor myndighetene. Samtidig er organisasjonene også involvert i iverksettingen av politikk gjennom samarbeidsrelasjoner og overføring av offentlige tilskudd (Arnesen & Sivesind, 2017).

Først ser vi på de nasjonale organisasjonene. Tidligere forskning har vist at tradisjonelle korporative samarbeidsformer på nasjonalt nivå har blitt svekket. Det tydeligste uttrykket for dette har vært nedgangen i representasjonen av organisasjoner i ulike typer statlige råd, styrer og utvalg (Rommetvedt, 2005). Nyere studier viser at nasjonale organisasjoner i større grad benytter lobbyvirksomhet som virkemiddel for å påvirke offentlige beslutningstakere. Det kan blant annet innebære å ta direkte kontakt med folkevalgte representanter eller ansatte i byråkratiet og å fremme sine synspunkter i forbindelse med muntlige eller skriftlige høringer. Andre former for påvirkning som har blitt viktigere, er den som skjer gjennom mediene, både tradisjonelle medier og nye sosiale medier, i tillegg til demonstrasjoner, aksjoner og lignende.

Ser vi disse endringene også i våre data? I den siste undersøkelsen er det igjen blitt stilt spørsmål rundt nasjonale organisasjoners kontakt med offentlige myndigheter, slik at det er mulig å se på utviklingen på dette punktet. Noen forbehold må imidlertid tas i tolkningen av resultatene, da det er gjort endringer

i spørsmålstillingen. I tidligere undersøkelser har det vært en ruting i spørreskjemaet, hvor man først har spurt om organisasjonen har regelmessig kontakt med sentrale offentlige myndigheter. Bare organisasjonene som svarte bekreftende på dette, fikk oppfølgingsspørsmål om hvilke organer de hadde kontakt med, og om hvor regelmessig de hadde kontakt. Denne rutingen er fjernet i det nyeste spørreskjemaet, slik at alle organisasjoner i stedet ble spurt om dette. En følge av dette kan være at vi fanger opp flere organisasjoner som har hatt kontakt med offentlige myndigheter, enn tidligere. Det gjør det også mulig å se hvor stor andel av organisasjonene som har myndighetskontakt i varierende grad.

Tabell 26 viser at andelen nasjonale organisasjoner som har regelmessig kontakt med offentlige myndigheter, øker fra 55 til 68 prosent fra 2013 til 2019. Det er økning i alle hovedkategorier, bortsett fra tro og livssyn, der andelen ligger på rundt 59 prosent. Bolig og økonomi har størst endring, fra 59 til 75 prosent, og andelen er dermed nå på rundt samme nivå som innenfor velferd og samfunnsrettede. I disse to kategoriene er økningen henholdsvis fra 68 til 81 prosent og fra 68 til 78 prosent. Det er en tilsvarende endring også for kultur og fritid, men andelen er likevel lavere enn i øvrige kategorier, fra 33 til 44 prosent.

Tabell 26. Andel nasjonale organisasjoner med kontakt med sentrale offentlige myndigheter, alle organisasjoner og etter organisasjonsfelt. 2013 og 2019, prosent.

	2013		2019		Diff.
	Prosent	N	Prosent	N	
Alle organisasjoner	55	933	68	952	12*
Kultur og fritid	33	241	44	236	11*
Velferd	68	56	81	91	13†
Samfunnsrettede	68	250	78	255	10*
Bolig og økonomi	59	306	75	318	18*
Tro og livssyn	57	69	59	46	-1

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Hvilke myndighetsorganer disse organisasjonene har kontakt med, framgår av tabell 27. Den viser at det er stadig flere nasjonale organisasjoner som har kontakt med offentlige myndigheter, og spesielt Stortinget og regjeringen. Andelen som har kontakt med Stortinget, øker fra 49 til 69 prosent, og med regjeringen fra 24 til 46 prosent. Andelen som har kontakt med departementene, øker fra 72 til 78 prosent, og direktorater og ytre etater fra 75 til 84 prosent.

Tabell 27. Andel med kontakt med Stortinget, regjeringen, departementene og direktorater og ytre etater. 2013 og 2019, prosent.

	Stortinget			Regjeringen			N 2013	N 2019
	2013	2019	Diff.	2013	2019	Diff.		
Alle organisasjoner	49	69	20*	24	46	23*	511	646
Kultur og fritid	45	59	14†	19	36	17*	80	104
Velferd	58	84	26*	37	54	17†	38	74
Samfunnsrettede	58	77	20*	28	56	28*	171	199
Bolig og økonomi	45	64	19*	24	43	20*	182	237
Tro og livssyn	23	48	25*	5	19	13†	39	27

	Departementer			Direktorater og ytre etater			N 2013	N 2019
	2013	2019	Diff.	2013	2019	Diff.		
Alle organisasjoner	72	78	7*	75	84	8*	511	646
Kultur og fritid	69	69	0	71	75	4	80	104
Velferd	79	89	10	89	93	4	38	74
Samfunnsrettede	69	79	10*	72	84	12*	171	199
Bolig og økonomi	77	81	4	81	85	3	182	237
Tro og livssyn	49	56	7	56	74	18	39	27

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Økningen i andelen som har kontakt med Stortinget, skjer på tvers av alle de fem kategoriene, men endringen er noe lavere blant kultur- og fritidsorganisasjoner enn blant de andre. Andelen er størst blant velferdsorganisasjoner og samfunnsrettede organisasjoner, mens den er lavest for tro og livssyn.

Når det gjelder kontakt med regjeringen, er det størst økning blant samfunnsrettede organisasjoner, som sammen med velferdsorganisasjoner også er der vi finner størst andel som har kontakt. Velferd, kultur og fritid og bolig og økonomi øker omtrent like mye, men andelen er lavere blant de sistnevnte. Lavest er den for tro og livssyn.

Selv om det overordnet ikke er store endringer i kontakten med forvaltningen, er det likevel verdt å merke seg at andelen samfunnsrettede organisasjoner som har kontakt med departementene og direktorater og etater, øker. Mens den tidligere har ligget noe lavere enn i de største kategoriene, velferd og bolig og økonomi, er disse nå mer jevnlike i departementskontakten. Med hensyn til direktorater ser vi også at andelen tros- og livssynsorganisasjoner som har kontakt, øker.

Som vist i tabell 28 har flertallet årlig kontakt på tvers av beslutningsarenaene. Andelen med årlig kontakt ser videre ut til å ha økt i takt med tallet på organisasjoner som involverer seg med myndighetene. Det gjelder

spesielt med hensyn til regjeringen, departementer og direktorater og ytre etater, og i noen mindre grad for Stortinget.

Tabell 28. Frekvensen av nasjonale organisasjoners kontakt med Stortinget, regjering, departementet og direktorater og ytre etater. 2013 og 2019, prosent.

	Stortinget			Regjeringen			Departementer			Direktorater / ytre etater		
	2013	2019	Diff.	2013	2019	Diff.	2013	2019	Diff.	2013	2019	Diff.
Daglig	3	2	-1	2	1	-1	2	1	-1	2	1	-1
Ukentlig	12	8	-4†	8	5	-3	12	5	-7*	17	10	-7*
Månedlig	38	33	-4	41	25	-16*	40	28	-12*	43	32	-11*
Årlig	47	57	10*	49	70	21*	46	66	20*	38	57	19*
Totalt	100	100		100	100		100	100		100	100	
N	240	444		112	299		355	507		369	540	

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Det framgår også av tabellen at i den grad organisasjonenes kontakt er hyppigere enn årlig, er det i hovedsak snakk om kontakt på månedlig basis. Et mindretall oppgir å ha oftere kontakt enn dette, det vil si ukentlig eller daglig.

Tabell 29 viser betydningen nasjonale organisasjoner tilskriver kontakten med de ulike offentlige myndighetsorganene. Det er en klar tendens til at man oppfatter kontakten med Stortinget og regjeringen som viktigere enn tidligere. Andelen som mener at kontakten med Stortinget har stor betydning, har økt fra 68 til 82 prosent. Det er en del færre som oppfatter at kontakten med regjeringen er av samme betydning, men det er likevel en tilsvarende stor endring, fra 50 til 69 prosent.

Tabell 29. Betydning av kontakt med Stortinget, regjeringen, departementene og direktorater og ytre etater. 2013 og 2019, prosent.

		2013	2019	Diff.
Stortinget	Stor	68	82	14*
	Liten	32	18	-14
	N	371	502	
Regjeringen	Stor	50	69	18*
	Liten	50	31	-18
	N	305	415	
Departementer	Stor	80	79	0
	Liten	20	21	0
	N	435	555	
Direktorater / ytre etater	Stor	80	77	-3
	Liten	20	23	3
	N	432	576	

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Det er ingen endring i hvordan organisasjonene vurderer kontakten med forvaltningen. Til gjengjeld er det allerede i utgangspunktet mange som mener at den har stor betydning, med 79 prosent som oppgir dette for departementer, og 77 prosent for direktorater og ytre etater. Hovedtrekket er med andre ord at en høy andel oppfatter kontaktene på tvers av alle arenaer som viktig. Det kan peke mot at «kumulativ tilgang», det vil si at man har kontakt på flere arenaer samtidig, er blitt viktigere (Binderkrantz, Christiansen & Pedersen, 2015)

At man vurderer kontakten med Stortinget og regjeringen som viktigere, kan peke i retning av at det er viktigere enn før å komme inn i en tidligere fase av politikkkutforming. Det er i så fall i tråd med tidligere forskning, som peker på dette som en konsekvens av svekkelsen av tradisjonelle korporative strukturer og en dreining mot lobbyvirksomhet (Rommetvedt, 2017). Samtidig vet vi lite om i hvilken grad oppfatningene av ulike arenaers betydning blant organisasjoner som er mer etablerte innsideaktører i det politiske systemet, skiller seg fra oppfatningene til dem som ikke er det. Det trenger heller ikke nødvendigvis å være slik at om organisasjonene oppfatter arenaene som viktige, så får de i stor grad gjennomslag for sine synspunkter.

Representasjon i statlige råd, styrer og utvalg

Samtidig er det viktig å påpeke at selv om lobbyvirksomhet har blitt et viktigere virkemiddel i organisasjonenes politiske påvirkningsarbeid, betyr ikke det at mer tradisjonelle korporative former for politikkkutforming ikke lenger eksisterer. Faktisk ser vi i tabell 30 en økning i andelen som er representert i offentlige styrer, råd og utvalg, fra 14 prosent i 2013 til 20 prosent i 2019. Dette dreier seg antakelig om andre kanaler enn de som ble nedlagt.

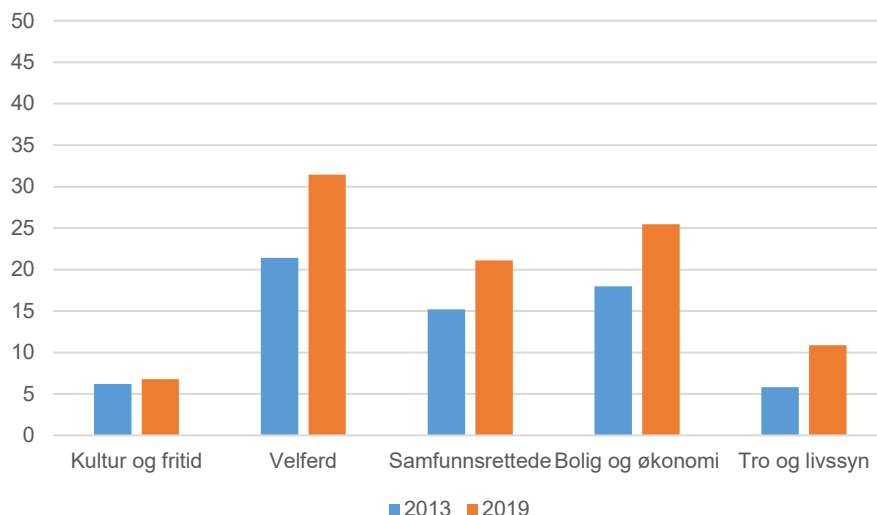
Tabell 30. Andel organisasjoner som er representert i statlige råd, styrer og utvalg. 2013 og 2019, prosent.

	2013	2019	Diff.
Ja	14	20	6*
Nei	86	80	-6
Total	100	100	
N	933	952	

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Figur 10 viser videre at endringer i korporativ representasjon skjer på tvers av alle kategorier utenom kultur og fritid.

Figur 10. Andel organisasjoner representert i statlige, råd styrer og utvalg etter organisasjonsfelt. 2013 og 2019, prosent.

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Som vi ser i figuren, er endringen størst for velferd, som øker fra 21 til 31 prosent. Dernext følger bolig og økonomi med en økning fra 18 til 25 prosent og samfunnsrettede med en økning fra 15 til 21 prosent. For tro og livssyn går andelen opp fra 6 til 11 prosent. Forskjellen mellom kategoriene er imidlertid ikke signifikant.

Kontakt med massemediene

I undersøkelsen i 2019 ble det også spurt om organisasjonenes kontakt med journalister i massemedier som TV, radio og lignende. Tabell 31 viser at mange organisasjoner har slik kontakt, og at den er forholdsvis hyppig. Riktignok er det bare 3 prosent som har daglig kontakt av denne typen, men 9 prosent har ukentlig kontakt, og 22 prosent har månedlig kontakt. Det vanligste er årlig kontakt, noe som gjelder 38 prosent av organisasjonene. 29 prosent oppgir at kontakten er sjeldnere, eller at de ikke har noen slik kontakt.

Tabell 31. Nasjonale organisasjoners kontakt med journalister i massemediene. 2019, prosent.

Daglig	3
Ukentlig	9
Månedlig	22
Årlig	38
Sjeldnere eller aldri	29
Totalt	100
N	948

Kilde: Undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2019

Lokale organisasjoners myndighetskontakt

Tabell 32 viser lokallagenes kontakt med kommunale, fylkeskommunale og statlige myndigheter. Som følge av endringer i spørsmålsstillingen er det ikke på dette området mulig å gjøre direkte sammenligninger mellom 2009 og 2019. Det framgår likevel av tabellen at en forholdsvis stor andel, 43 prosent, har årlig kontakt med kommunale myndigheter, mens 16 prosent har månedlig kontakt, 5 prosent ukentlig kontakt og bare 1 prosent daglig kontakt.

Langt færre har tilsvarende kontakt med fylkeskommunale myndigheter, der 21 prosent oppgir ha årlig kontakt, 6 prosent månedlig kontakt og 1 prosent ukentlig kontakt. Omtrent den samme andelen har årlig kontakt med statlige myndigheter, og 4 prosent har månedlig kontakt, mens i praksis ingen har oftere kontakt.

Tabell 32. Andel lokale organisasjoner som har kontakt med kommunale, fylkeskommunale og statlige myndigheter og frekvens av kontakten. 2019, prosent.

	Kommunale myndigheter	Fylkeskommunale myndigheter	Statlige myndigheter
Daglig	1	0	0
Ukentlig	5	1	0
Månedlig	17	5	4
Årlig	46	22	19
Sjeldnere eller aldri	31	71	77
Totalt	100	100	100
N	906	880	877

Kilde: Lokallagsundersøkelsen 2019

Tabell 33 viser andelen lokale organisasjoner i ulike kategorier som har årlig, månedlig eller oftere kontakt med kommunale, fylkeskommunale og statlige myndigheter.

Som vi ser av tabellen, er andelen som har månedlig eller oftere kontakt med kommunale myndigheter, høyere blant samfunnsrettede organisasjoner og

innen helse- og sosialfeltet, hvor den er henholdsvis 27 og 32 prosent. Derneft følger idrett med 22 prosent og kunst og kultur med 20 prosent. I disse tre sistnevnte kategoriene finner vi også den høyeste andelen kommunal myndighetskontakt totalt sett. Blant organisasjoner innen bo- og lokalmiljø, tro og livssyn og nærings- og arbeidsliv er det ikke en like høy andel som har månedlig kontakt eller oftere, men samlet sett er andelen på nivå med øvrige kategorier. Særlig innen bo- og nærmiljø, hvor totalt 70 prosent har en eller annen kontakt, er andelen relativt høy.

Tabell 33. Andel lokale organisasjoner som har kontakt med kommunale, fylkeskommunale og statlige myndigheter, etter organisasjonskategori. 2019, prosent.

	Kommunale myndigheter			Fylkeskommunale myndigheter			Statlige myndigheter			N
	Årlig	Minst md.lig	Totalt	Årlig	Minst md.lig	Totalt	Årlig	Minst md.lig	Totalt	
Kunst og kultur	50	20	70	27	3	30	18	2	20	148
Idrett	45	22	67	26	7	33	23	2	24	132
Hobby og fritid	43	12	55	14	3	17	12	1	14	133
Helse og sosial	47	32	78	16	8	24	23	8	31	36
Samfunnsrettede	30	27	57	25	19	44	24	15	39	100
Bo- og lokalmiljø	60	13	73	21	2	22	15	0	15	152
Tro og livssyn	46	9	55	15	3	18	17	4	21	65
Næring og arbeid	36	14	50	25	16	41	24	6	30	100

Kilde: Lokallagsundersøkelsen 2019

Når det gjelder fylkeskommunale myndigheter, er ikke bare andelen som har slik kontakt, lavere, men kontakten er i de fleste kategoriene også mindre hyppig enn med kommunale myndigheter. Det gjelder i enda større grad kontakt med statlige myndigheter.

Imidlertid er det verdt å merke at det blant samfunnsrettede organisasjoner er totalt 44 prosent og 19 prosent som har minst månedlig kontakt med fylkeskommunale myndigheter, og totalt 39 prosent og 15 prosent som har minst månedlig kontakt med statlige myndigheter. Det kan med andre ord se ut til at slike organisasjoner har en noe bredere kontakt enn andre. Samtidig er det også en relativt sett høy andel innen nærings- og arbeidsliv, kunst og kultur og idrett som samlet sett også har kontakt med slike myndigheter, selv om den ikke er like hyppig.

Organisasjonenes saksengasjement og deltakelse i konsultasjoner

Som vi ser i tabell 34, går andelen som har engasjert seg i konkrete saker som har vært oppe til drøfting i offentlige organer, opp fra 38 til 48 prosent blant lokale organisasjoner og fra 60 til 65 prosent blant nasjonale organisasjoner.

Bryter vi ned tallene for de enkelte organisasjonskategoriene, ser vi at det i endringene på lokalt nivå særlig er en økning i det saksbaserte engasjement innen tro og livssyn og bolig og økonomi. På nasjonalt plan ser vi endringer i de samme kategoriene, i tillegg til velferd. Det er imidlertid interessant å merke seg at nivået for samfunnsrettede organisasjoner går noe tilbake.

Tabell 34. Andel lokale og nasjonale organisasjoner som har engasjert seg i en sak som har vært oppe til drøftelse i et offentlig organ. 2009–2019.

	Lokallag og foreninger					Nasjonale organisasjoner				
	2009		2019		Diff.	2013		2019		Diff.
	Prosent	N	Prosent	N		Prosent	N	Prosent	N	
Alle organisasjoner	38	3180	48	798	11*	60	815	65	848	4*
Kultur og fritid	31	1575	38	386	6*	40	210	44	206	4
Velferd	37	115	50	30	13	69	52	77	83	8
Samfunnsrettede	59	347	62	139	3	75	217	70	227	-6
Bolig og økonomi	63	657	71	182	8*	66	271	73	287	7†
Tro og livssyn	8	486	18	60	9*	39	56	45	40	6

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Tabell 35 viser at lokallagene i større grad blir spurt til råds av kommunen i saker som angår dem, om enn det ikke forekommer mye hyppigere enn før. 49 prosent av lagene oppgir i 2019 at de aldri blir spurt, mot 57 prosent i 2009. Andelen som opplever å bli spurt en sjelden gang, har økt fra 17 til 20 prosent, og av og til har økt fra 15 til 19 prosent. Det er imidlertid forholdsvis få lokallag som blir rådført ofte eller svært ofte av kommunen, der andelen er 7 og 5 prosent.

Til sammenligning er det langt vanligere at nasjonale organisasjoner blir konsultert av det offentlige, hvor bare 36 prosent oppgir at de aldri blir spurt til råds. Det har vært store endringer i perioden, men tabellen viser en signifikant økning i andelen som opplever å bli spurt av og til, fra 22 til 26 prosent.

Tabell 35. Hvor ofte blir organisasjonen spurt til råds av offentlige myndigheter i saker som angår dem selv? 2009–2019, prosent.

	Lokallag og foreninger			Nasjonale organisasjoner		
	2009	2019	Diff.	2013	2019	Diff.
Svært ofte	5	6	1	6	7	1
Ofte	8	10	2†	15	13	-2
Av og til	16	21	5*	22	26	4*
Sjelden	19	22	3†	19	18	-2
Aldri	52	41	-11*	37	36	-1
Total	100	100		100	100	
N	3181	912		933	953	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Samarbeid med andre

Ved siden av politisk påvirkning består de frivillige organisasjonenes samspill med omgivelsene også i ulike typer samarbeidsrelasjoner, med både offentlige myndigheter, næringslivet og andre organisasjoner. Det har de senere årene blitt fokusert mer på denne typen samspill, blant annet i forbindelse med samarbeid og samskaping på kommunalt plan. Spørsmålet er om dette manifesterer seg i noen endringer i hva organisasjonene svarer om sine samarbeidsrelasjoner.

Som vist i tabell 36 har andelen lokale organisasjoner som samarbeider med andre i nærmiljøet, økt fra 42 til 60 prosent, en forskjell på 18 prosentpoeng. For nasjonale organisasjoner ble ikke et tilsvarende spørsmål stilt i den siste undersøkelsen, men det kan nevnes at andelen lå på 54 prosent i 2013.

Tabell 36. Samarbeider deres organisasjoner med andre om aktiviteter i nærmiljøet? Lokale organisasjoner, 2009 og 2019.

	2009	2019	Diff.
Nei	58	40	-18
Ja	42	60	18*
Total	100	100	
N	3181	894	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Tabell 37 viser hvor stor andel av organisasjoner som oppgir å samarbeide med andre, etter organisasjonskategori. Som vi ser, skjer økningen på tvers av alle kategorier, men det er noen variasjoner i omfanget av endringene. Innenfor kunst og kultur øker andelen fra 55 til 73 prosent, slik at dette også er den største kategorien. Endringen er imidlertid størst innen tro og livssyn, som går fra 31 til 59 prosent. Blant de samfunnsrettede, innen helse og sosial og nærings- og arbeidsliv er økningen henholdsvis fra 45 til 66 prosent, 30 til 61 prosent og 41 til 62 prosent. Minst er endringen for hobby og fritid, fra 39 til 53 prosent, og for bo- og lokalmiljø, fra 44 til 53 prosent.

Tabell 37. Samarbeider deres organisasjoner med andre om aktiviteter i nærmiljøet? Lokale organisasjoner etter organisasjonskategori, 2009 og 2019.

	2009		2019		Diff.
	Prosent	N	Prosent	N	
Kunst og kultur	55	495	73	149	18*
Idrett	39	523	57	141	18*
Hobby og fritid	39	556	53	146	14*
Helse og sosial	40	115	61	38	21*
Samfunnsrettede	45	371	66	98	21*
Bo- og lokalmiljø	44	347	53	155	9*
Tro og livssyn	31	486	59	69	28*
Nærings og arbeid	41	287	62	98	21*

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

Økonomi

I dette kapittelet ser vi på endringer i de frivillige organisasjonenes økonomi. Selv om organisasjonene i stor grad baserer seg på frivillig ulønnet arbeid, kan de likevel også bruke betalte ansatte, og de har også en inntekts- og en utgiftsside. Økonomien i frivilligheten er sammensatt, med bidrag fra både husholdninger, det offentlige og næringslivet.

Fast ansatte i lokale organisasjoner

Bruk av betalt arbeid er også del av den lokale frivilligheten. Profesjonaliseringen av sektoren har blitt diskutert lenge. Et uttrykk for graden av profesjonalisering av organisasjonene er i hvilken grad de har betalte ansatte. Typisk har det vært slik at de fleste organisasjoner på lokalt nivå har basert seg på medlemsinnsats og frivillig arbeid, mens de nasjonale organisasjonene i større grad har basert seg på betalt arbeid.

Mye tyder på at dette stemmer også for utviklingen de siste ti årene. Som det framgår av tabell 38, ligger andelen lokallag med fast ansatte på omtrent samme nivå i 2009 og 2019.

Tabell 38. Fast ansatte i lokale organisasjoner. 2009 og 2019, prosent.

	2009	2019	Diff.
Har fast ansatte på lokalt plan	11	12	1
N	3181	898	
1 ansatt	59	50	-9†
2 ansatte	15	19	4
3 ansatte eller flere	26	31	5
Ingen ansatte i full stilling	44	45	1
1 ansatt i full stilling	28	33	5
2 ansatte eller flere i full stilling	29	22	-7
N	407	128	

Kilde: Lokallagsundersøkelse 2009 og 2019

Blant disse foreningene ser vi imidlertid tegn til en økning i antallet ansatte. Andelen som har bare én ansatt, synker fra 59 til 50 prosent. Andelen med to ansatte øker fra 15 til 19 prosent, og andelen med tre eller flere ansatte øker fra 26 til 31 prosent. Imidlertid er bare den første endringen statistisk signifikant (på 0,10-nivå), og det er derfor vanskelig å slutte noe om hvor stor en eventuell endring er, på bakgrunn av disse dataene.

Utgifter

For å undersøke kostnadssiden i organisasjonenes økonomi tar vi utgangspunkt i tabell 39 under, som viser hvor stor andel utgifter i ulike kategorier i gjennomsnitt utgjør av de totale driftskostnadene. Organisasjonene har mer konkret blitt bedt om å anslå hvor mye av utgiftene i prosent som ble brukt på de ulike formålene.

Tabell 39. Utgifter til formål som gjennomsnittlig andel av totale driftskostnader. 2009–2013, prosent.

	Lokale organisasjoner			Nasjonale organisasjoner		
	2009	2019	Diff.	2013	2019	Diff.
Administrasjon	7	5	-2†	12	9	-3†
Lokaler	13	13	0	5	5	0
Aktivitet	17	25	8*	27	29	2
Utstyr	-	14	-	-	3	-
Lederopplæring	1	1	0	1	1	0
Informasjonsmateriell	4	3	-1	11	10	-1
Lønn til fast ansatte	3	5	2*	16	18	2
Godtgjørelse	5	7	2*	3	5	2†
Overføring til hovedorg	7	5	-2†	3	5	2†
Andre utgifter	20	17	-3†	14	12	-2
N	2811	696		614	821	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Den største utgiftsposten i lokallagene er aktivitet, og vi ser også at denne øker fra 17 prosent til 25 prosent. En annen stor kategori er leie og vedlikehold av lokaler, som stod for 13 prosent av utgiftene i både 2009 og 2019. Utgifter til utstyr har ikke vært inkludert som egen post tidligere, men vi ser at den utgjør 14 prosent i 2019. Ved siden av dette finner vi at mellom 5 og 7 prosent av utgiftene blant annet er administrasjonskostnader, lønn til fast ansatte, godtgjørelse til ledere, instruktører og frivillige og overføringer til hovedorganisasjonen. Endringene innenfor disse postene er forholdsvis små.

Blant nasjonale organisasjoner øker andelen som ble brukt på aktivitet, fra 27 til 29 prosent, men endringen er imidlertid ikke statistisk utsagnskraftig.

Dette er likevel den største utgiftsposten. Lønn til fast ansatte og informasjonsmateriell, som utgjør 10 og 18 prosent i 2019, er to andre store utgiftsposter. Også her skjer det bare mindre endringer. Samtidig synker andelen til administrasjon fra 12 til 9 prosent. De øvrige utgiftene fordeler seg i hovedsak på leie og vedlikehold av lokaler, godtgjørelse til ledere, instruktører og frivillige og overføringer til hovedorganisasjonen.

Vi ser også at en relativt stor andel av utgiftene er ført som andre utgifter. Ulik praksis i regnskapsføringen kan gjøre at postene ikke passer like godt for alle organisasjoner. Det kan også skyldes at det er vanskeligere å spesifisere utgiftene når det ikke spørres eksplisitt om konkrete kategorier. I tråd med dette ser det ut til at vi ved å inkludere utstyr som egen post på lokallagsnivået har klart å fange inn noen av disse andre utgiftene. Organisasjonene har også blitt bedt om å beskrive hva disse andre utgiftene er, slik at vi har hatt mulighet til å vurdere om de skulle plasseres i de øvrige kategoriene. Likevel er det nok en del kostnader som egentlig hører til i andre kategorier, som er lagt inn som andre utgifter. Dette er derfor et usikkerhetsmoment som må tas i betraktning.

Inntekter

Tabell 40 viser en tilsvarende fordeling av inntekter.

Tabell 40. Inntekter fra ulike kilder som gjennomsnittlig andel av totale inntekter for lokale og nasjonale organisasjoner. 2009–2019, prosent.

	Lokale organisasjoner			Nasjonale organisasjoner		
	2009	2019	Diff.	2013	2019	Diff.
Medlemskontingenter	27	37	9	46	46	1
Loddsalg, bingo og basar	9	8	-1	1	1	0
Loppemarked	2	2	0	0	0	0
Gaver og innsamlinger	7	6	-1	6	7	1
Arv og testamentariske gaver	0	0	0	1	1	0
Tilskudd fra paraplyorg.	6	7	1	2	3	1
Tilskudd fra kommune	6	8	2	2	1	0
Tilskudd fra stat/fylke	5	7	2	16	17	0
Tilskudd fra stiftelser	-	3	-	-	2	-
Arrangementer	11	10	0	7	8	-1
Utleie av lokaler	3	2	-1	0	0	0
Reklame eller sponsing	4	4	0	3	3	0
Andre inntekter	4	6	2	11	10	-1
N	2833	750		705	821	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

På lokalt plan ser vi at andelen fra medlemskontingenter øker fra 27 til 37 prosent. Når det gjelder andre kategorier av egengenererte inntekter, finner

vi at arrangementer og tilstelninger utgjør rundt 10 prosent, mens loddsalg, bingo og basar står for 8 prosent. Utleie av lokaler og loppemarked ligger begge på 2 prosent. Av private bidrag er det gaver og innsamlinger som er størst, med 6 prosent, mens reklame og sponsing utgjør 4 prosent, og tilskudd fra stiftelser utgjør 3 prosent. Andelen fra arv og testamentariske gaver er mindre enn 1 prosent. Når det gjelder inntekter fra det offentlige, står tilskudd fra kommune for 8 prosent, mens tilskudd fra stat og fylke står for 7 prosent.

Blant de nasjonale organisasjonene er det ingen helt store endringer. Medlemskontingenter står for 46 prosent og er med det den desidert største inntekts-kategorien. Arrangementer og tilstelninger står for 8 prosent, mens loddsalg, bingo og basar, loppemarked og utleie av lokaler utgjør 1 prosent eller mindre. Inntekter fra gaver og innsamlinger ligger på 7 prosent, mens arv og testamentariske gaver står for 1 prosent. Reklame og sponsing utgjør 3 prosent, og tilskudd fra stiftelser 2 prosent. Når det gjelder offentlige tilskudd, ser vi at tilskudd fra stat og fylke er på 16 prosent, og tilskudd fra kommune er på 1 prosent.

Tilgang på lokaler

Tilgang på egnede lokaler er en viktig forutsetning for å kunne drive aktivitet i mange lokale organisasjoner. Tabell 41 viser at 46 prosent av lokallagene fikk leie lokale i 2019, mot 51 prosent i 2009. Samtidig ser vi at andelen som oppgir å være medeier av et lokale, har gått ned fra 6 til 4 prosent i samme periode, mens derimot like mange – rundt 16 prosent – eier et lokale på begge tidspunkter. Selv om det ikke er snakk om en store endringer, tyder dette i alle tilfeller på at lokalesituasjonen ikke har blitt nevneverdig bedret over tid.

Når det gjelder hvilke aktører som stiller lokaler til disposisjon for lokallagene, viser tabellen videre at 56 prosent i 2019 svarer kommunen, mot 50 prosent i 2009. Det er samtidig også en økning i andelen som får tilgang på lokaler fra lokale bedrifter, fra 12 til 17 prosent.

Tabell 41. Lokallagenes tilgang på lokaler. 2009 og 2019, prosent.

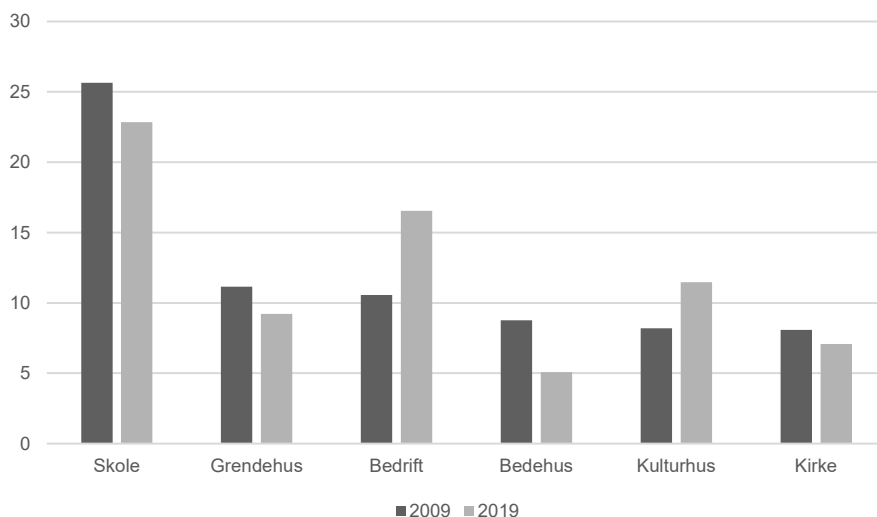
	2009	2019	Diff.
Fikk leie lokale	51	46	-5*
Ja, eier lokale	19	16	-3*
Ja, er medeier	6	4	-2*
N	2763	874	
Hvem stilte lokalet til disposisjon?			
Kommunen	50	56	6*
Lokale bedrifter	12	17	5*
Privatpersoner	9	5	-4*
Andre	34	35	1
N	1453	409	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

Figur 11 viser hvilke typer lokaler foreningene fikk leie i 2009 og 2019. Som vi ser av denne, er det skolelokaler som er det vanligste, men i tråd med endringen vi pekte på i tabellen over, er det samtidig en økning i andelen som fikk tilgang på lokale fra en bedrift. Det er også verdt å merke seg at kulturhus i større grad ser ut til å bli stilt til disposisjon for det lokale organisasjonslivet.

Figur 11. Tilgang på ulike lokaler. 2009 og 2019.

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019

Vurdering av økonomisk situasjon

Howan vurderer organisasjonene sin egen økonomiske situasjon? Har den blitt bedre eller dårligere over tid? I undersøkelsen har organisasjonene også fått spørsmål om hvordan de oppfatter sin økonomi, om de anser den som god, tilfredsstillende eller dårlig.

Som vist i tabell 42 har det, slik lokale og nasjonale organisasjoner selv ser det, skjedd en bedring av den økonomiske situasjonen. På lokalt nivå er det en økning fra 26 til 35 prosent i andelen lokallag som anser sin økonomi som god. Det kan se ut til at det i første rekke er foreninger som i utgangspunktet anså sin situasjon som tilfredsstillende, som har opplevd en bedring, selv om det også er en liten nedgang i andelen som karakteriserer den som dårlig. På nasjonalt plan ser vi på samme måte en økning fra 23 til 30 prosent i andelen organisasjoner som etter eget syn har god økonomi. Det skyldes i sin helhet at færre opplever situasjonen som dårlig. Overordnet ser vi dessuten at de aller fleste på både lokalt og nasjonalt plan anser sin økonomi som tilfredsstillende eller god, mens et mindretall opplever at den er dårlig.

Tabell 42. Vurdering av egen økonomisk situasjon i lokale og nasjonale organisasjoner. 2009–2013, prosent.

	Lokale organisasjoner			Nasjonale organisasjoner		
	2009	2019	Diff.	2013	2009	Diff.
God	25	33	8*	23	30	7*
Tilfredsstillende	60	55	-5*	53	53	0
Dårlig	14	11	-3*	23	17	-6*
N	2905	891		827	941	

Kilde: Lokallagsundersøkelsene 2009 og 2019 og undersøkelsene om nasjonale organisasjoner 2013 og 2019

Betalt sysselsetting

Denne rapporten har til nå omhandlet data fra organisasjonsundersøkelser som ikke omfatter pengeutdelende stiftelser, boligbyggelag og borettslag eller ideelle velferdsaktører, selv om de regnes som en del av frivillig sektor (se kapittel 1). For å utfylle bildet presenterer vi i dette kapittelet tall for timer betalt arbeid omregnet til fulltidsårsverk fra SSBs *Satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner*. Fulltids sysselsetting er et mål på arbeidskapasiteten innen ulike tjenesteområder, som kan brukes til sammenligninger på tvers av sektorer og over tid. Det er slik sett bedre egnet for å analysere sammensetningen av frivillig sektor enn som mål på output som elevplasser eller sykehusdøgn, som er spesifikke for bestemte tjenester, eller driftskostnader, som blant annet varierer med hvor store investeringer som gjøres i infrastruktur.

Sysselsetting i frivillige organisasjoner

Tallene i satellittregnskapet for 2016 og 2017 har blitt utarbeidet basert på et nytt datagrunnlag fra a-ordningen, som er en ny rapporteringskanal om inntekter og ansatte fra arbeidsgiverne til det offentlige. Større presisjon har ført til store endringer for tallene i nasjonalregnskapet: «Antall utførte timeverk og antall årsverk i 2016 samlet for næringene ble nedjustert med 3,9 prosent fra tidligere publiserte tall» (Statistisk sentralbyrå, 2019a). For satellittregnskapet er imidlertid ikke tallene for årene 2006 til 2015 revidert. Tallene for totalt antall fulltidsårsverk i 2016 ble imidlertid kraftig justert ned etter revisjonen som ble gjennomført i 2019. Dette gir et tydelig brudd i tidsserien fra tidligere år for mange kategorier av frivillige organisasjoner. Det totale antallet utførte årsverk har likevel økt kraftig fra 70 864 i 2006 til 91 561 i 2017, en økning på 29,2 prosent. Dersom beregningene for 2006 var for høye, slik de opprinnelig var for 2016, kan den reelle veksten imidlertid ha vært enda større.

Tallene for 2017 i tabell 43 viser at *velferdsfeltet* har de største andelen av betalt arbeid innen frivillig sektor, med 33 prosent i sosiale tjenester, 17 prosent i utdanning og forskning og 14 prosent innen helse. Her kan man også regne

med frivillighetssentraler, med 0,2 prosent av sysselsettingen. Samlet utgjør velferdsfeltet hele 65 prosent av sysselsettingen.

Innen *kultur og rekreasjon* skiller idrett seg ut som den største underkategorien med 6 550 fulltidsårsverk, som utgjør 7 prosent av all sysselsettingen i frivillig sektor, mens kunst og kultur har under 2 prosent, og annen rekreasjon og sosiale foreninger har under 1 prosent. Kultur- og fritidsfeltet har dermed samlet nesten 10 prosent av sysselsettingen.

Tabell 43. Sysselsetting i fulltidsårsverk i frivillige organisasjoner i 2017, etter ICNPO-kategori.

ICNPO	Kategori	Årsverk	Prosent
1	Kultur og fritid	8 882	9,8
1100	Kunst og kultur	1 618	1,8
1200	Idrett	6 550	7,2
1300	Annen rekreasjon og sosiale foreninger	714	0,8
	Velferd	59 470	64,9
2	Utdanning og forskning	15 848	17,3
3	Helse	12 939	14,1
4	Sosiale tjenester	30 455	33,3
8200	Frivillighetssentraler	228	0,2
	Samfunnsrettede	9 086	9,9
5	Natur-, miljø- og dyrevern	426	0,5
7300	Politiske organisasjoner	402	0,4
7900	Interesseorganisasjoner og juridisk tjenesteyting	6 310	6,9
9	Internasjonale organisasjoner	1 948	2,1
	Bolig og økonomi	9 890	10,9
6200	Bolig	739	0,8
11100	Næringslivs- og arbeidsgiverorganisasjoner	3 365	3,7
11200	Yrkessammenslutninger	885	1
11300	Arbeidstakerorganisasjoner	4 901	5,4
	Tro og livssyn	4 232	4,6
10	Tros- og livssynsorganisasjoner	4 232	4,6
	Total	91 561	100,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå, 2019d

Innen *samfunnsrettede organisasjoner*, som også samlet utgjør 10 prosent av sysselsettingen, inngår natur-, miljø- og dyrevern med 0,5 prosent, politiske organisasjoner med 0,4 prosent, internasjonale organisasjoner med 2,1 prosent og interesseorganisasjoner og juridisk tjenesteyting med hele 6,9 prosent av sysselsettingen. Det store omfanget av den siste kategorien skyldes nok, som i tidligere versjoner av satellittregnskapet (Wollebæk & Sivesind, 2010, s. 6), at kategorien inkluderer alle organisasjoner i restkategorien fra *Standard for*

næringsgruppering (SN2007) som heter «94.991 Aktiviteter i andre interesseorganisasjoner ikke nevnt annet sted». De har ikke blitt omfordelt til ICNPO-kategorier som brukes i satellittregnskapet, slik de ble i Hopkinsprosjektets tall for 1997 og oppdateringen for 2004 (Sivesind, 2007; Sivesind et al., 2002).

Standard for næringsgruppering (SN2007), som brukes av SSB og Brønnøysundregistrene, bygger på Eurostats tilsvarende standard NACE² Rev. 2 (Statistisk sentralbyrå, 2019b). International Classification for Non-Profit Organizations (ICNPO) er på den annen side en typologi som ble utarbeidet som del av Hopkinsprosjektet, og som ble tatt i bruk i satellittregnskapene som del av FNs nasjonalregnskapssystem. Dette var for å gi bedre oversikt over områder der frivillige organisasjoner er særlig aktive, enn det etablerte typologier som NACE og ISIC³ gir (United Nations Statistics Division, 2003, 2018). ICNPO brukes i det norske satellittregnskapet, men det er noen unntak, som når det gjelder restkategorien «94.991 Aktiviteter i andre interesseorganisasjoner ikke nevnt annet sted». Hovedgruppen «94 Aktiviteter i medlemsorganisasjoner» i SN2007 inneholder andre kategorier som uten videre kan overføres til ICNPO-typologien: «94.110 Næringslivs- og arbeidsgiverorganisasjoner», «94.120 Yrkessammenslutninger», «94.200 Arbeidstakerorganisasjoner», «94.910 Religiøse organisasjoner» og «94.920 Partipolitiske organisasjoner».

Når vi ser videre på tabell 43, er arbeidstakerorganisasjoner en av de største kategoriene når det gjelder betalt arbeid, med 5 prosent av sysselsettingen i frivillig sektor, næringslivs- og arbeidsgiverorganisasjoner har litt under 4 prosent, mens yrkessammenslutninger bare har 1 prosent.

Arbeidslivsorganisasjonene utgjør sammen med bolig hovedgruppen *bolig og økonomi*, som samlet sett har nesten 11 prosent av sysselsettingen i frivillig sektor og dermed er litt større enn feltene *kultur og fritid* og *samfunnsrettede organisasjoner*. *Tro og livssyn* følger deretter med nesten 5 prosent av sysselsettingen. To tredeler av den betalte sysselsetting i frivillig sektor finner man imidlertid på *velferdsfeltet*, som dermed er det viktigste området for betalt arbeid.

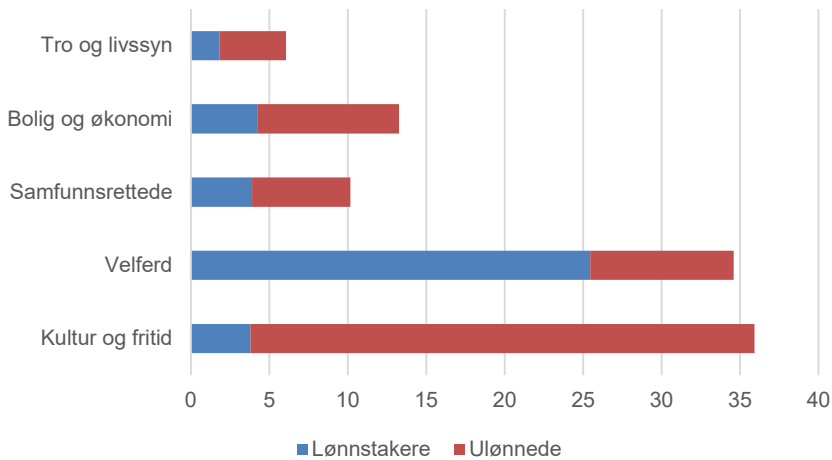
Betalt og frivillig arbeid i ulike kategorier

Figur 12 viser betalte og frivillige årsverk som andel av alle fulltidsårsverk som ble utført i frivillig sektor i 2017, gruppert etter hovedkategorier (kilder: betalt arbeid fra Statistisk sentralbyrå, 2018a (se også tabellen over), frivillig arbeid fra Fladmoe, Sivesind & Arnesen 2018, tabell 3).

² Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne

³ International Standard Industrial Classification of all Economic Activities

Figur 12. Betalte og frivillige årsverk som andel av alle fulltidsårsverk i frivillig sektor, 2017. Prosent.

Kilde: SSBs Satelittregnskap for ideell og frivillig sektor. Statistisk sentralbyrå, 2018 og Fladmoe, Sivesind & Arnesen 2018, tabell 3.

Det betalte arbeidet inkluderer også de ideelle velferdstjenestene innen utdanning, helse og sosiale tjenester. Det betalte arbeidet på velferdsfeltet utgjør dermed 25 prosent av den totale arbeidsstyrken i frivillig sektor, og når det frivillige arbeidet legges til, utgjør velferdsfeltet omtrent en tredel. Det frivillige arbeidet er imidlertid i større grad rettet inn mot medlemsorganisasjonene enn mot tjenesteleverandørene. Samlet blir velferdsfeltet nesten like stort som kultur- og fritidsfeltet, med 36 prosent av arbeidsstyrken i frivillig sektor. Her er det imidlertid nesten ti årsverk frivillig arbeid for hvert årsverk betalt arbeid. Idretten er den største underkategorien når det gjelder både betalt og frivillig arbeid. Samfunnsrettede organisasjoner har 10 prosent av arbeidsstyrken og litt mer frivillig enn betalt arbeid. Innen bolig og økonomi, med 13 prosent av arbeidsstyrken, er det omtrent dobbelt så mye frivillig som betalt arbeid, der særlig velforeninger, men også borettslag og arbeidslivsorganisasjoner, har mye frivillig arbeid. Næringslivsorganisasjonene er imidlertid størst når det gjelder betalt arbeid på dette feltet. Tros- og livssynsorganisasjoner har på sin side 6 prosent av frivillig sektors arbeidsstyrke, med over dobbelt så mye frivillig som betalt arbeid.

Når man ser på frivillig sektors arbeidsstyrke, er kultur- og fritidsfeltet størst når det gjelder frivillig arbeid, etterfulgt av bolig og økonomi. Velferdsfeltet er imidlertid desidert størst når det gjelder betalt arbeid, på grunn av de ideelle velferdsaktørene.

Ideelle aktørers sysselsetting på velferdsfeltet i Skandinavia

De siste årene har det vært mye oppmerksomhet om omfanget og rollen til ideelle velferdsaktører i samfunnsdebatten sett i sammenheng med tjenester som utføres av kommersielle og offentlige aktører. «Ideell sektor» forstås her som velferdstjenester innen tjenesteområdene utdanning, helse og sosiale tjenester som utføres av ideelle og frivillige aktører slik det framkommer i satellittregnskapet.

Norge måtte i 2016 vedta en ny om lov om offentlige anskaffelser som ledd i implementeringen av EU-direktiv 2014/24/EU (Segaard, Brookes & Pahl, 2019). Dette ble fulgt opp med forskrifter, juridiske utredninger (Fløistad, 2017) og veiledninger (Difi, 2018), og dette har bidratt til mer oppmerksomhet om ideell sektors rammebetingelser. Det har i tillegg vært mange diskusjoner om omfang og samfunnsrolle i media, særlig i forbindelse med valgkampene. Dette har også resultert i politiske vedtak i mange kommuner, som styrker ideelle velferdsaktører på bekostning av de kommersielle på områder som barnehager og eldreomsorg. Stortinget har dessuten fra 2016 til 2018 kommet med en rekke anmodningsvedtak til støtte for de ideelle velferdsaktørene, blant annet når det gjelder økning innen sosial- og omsorgstjenester og barnevern (Haugen, 2019). Et av tiltakene regjeringen har respondert med, har vært å sende ut på høring et forslag til ny forskriftsbestemmelse om adgangen til å reservere anskaffelser av helse- og sosialtjenester for ideelle organisasjoner (Nærings- og fiskeridepartementet, 2018). Regjeringen har dessuten satt seg som mål å doble de ideelles andel av den samlede helse- og omsorgssektoren til 10 prosent målt i kostnader (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019). Stortinget har også gitt tilslutning til at ideelle aktørers historiske pensjonskostnader skal refunderes i tråd med anbefalingene i NOU-en *Ideell opprydning* (NOU 2016:12). En lignende reform innen kommunal og fylkeskommunal sektor utredes (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019). Det settes dermed mer konkrete politiske mål for de ideelle velferdsaktørene, som tidligere ofte var en blind flekk i diskusjonen om konkurranseutsetting av offentlige tjenester (Sivesind, 2008).

Det vil derfor være interessant å se på om den politiske støtten har påvirket utviklingen av sysselsettingen på velferdsfeltet for ideelle, kommersielle og offentlige leverandører av velferdstjenester, og å sammenligne utviklingen med andre skandinaviske land som ikke har hatt den samme offensiven. Dette avsnittet kan betraktes som en oppdatering av hovedfunnene i bokkapittelet «The Changing Roles of For-Profit and Nonprofit Welfare Provision in Norway, Sweden, and Denmark» (Sivesind, 2017). I tillegg til de nyeste tallene er det innhentet revidert tallmateriale for tidligere år fra de statistiske byråene i Norge, Sverige og Danmark.

De skandinaviske landene har tatt i bruk styringsverktøy som er inspirert av New Public Management (NPM), som har vært den internasjonale trenden. Offentlige myndigheter bruker dette for å utkontraktere tjenester til både offentlige, kommersielle og ideelle tjenesteleverandører. Dette kan gjøres gjennom rammeavtaler, anbudskonkurranser eller brukervalg (Sivesind, 2017, 2018).

Sverige har gått lengst i retning av å ta i bruk brukervalg, prinsippet om at penger følger brukeren, lave terskler for etablering av nye tjenestetilbud og ingen begrensninger på uttak av fortjeneste. Dette har gjort at internasjonale investeringsfond har kommet inn på eiersiden (Sivesind, 2018). Økonomiske incentiver er antakelig en viktig grunn til at andelen av de sysselsatte på velferdsfeltet hos kommersielle aktører har økt fra 9 til 20 prosent mellom 2000 og 2017 (Tabell 44). De ideelle aktørene forblir imidlertid små med litt over 3 prosent. Til sammenligning har Norge og Danmark et større innslag av ideelle med henholdsvis 8,5 og 15 prosent av velferdssysselsettingen. De kommersielle har imidlertid en større andel i Norge, med 14 prosent, enn i Danmark, med bare 7 prosent.

Den offentlige andelen av sysselsettingen på velferdsfeltet er fortsatt stor i alle de skandinaviske landene, med mellom 77 og 79 prosent i de nyeste tallene. I Sverige har det imidlertid vært en stor nedgang fra 88 prosent i 2000. I Danmark hadde offentlig sektor bare 78 prosent i 2003, mens i Norge var andelen 80 prosent. Sverige hadde på begynnelsen av 90-tallet antakelig en av de høyeste offentlige andelene av velferdssysselsettingen blant de vestlige, demokratiske avanserte velferdsstatene. Reformene som ble satt i gang for å fremme valgfrihet, først i skoler og deretter på stadig flere tjenestoområder, har dermed hatt ønsket virkning. Den svake utviklingen til de ideelle velferdsaktørene sammenlignet med den kraftige kommersielle veksten har imidlertid ikke vært som forventet (Sivesind, 2017, 2018).

I det følgende analyserer vi hvor raskt sammensetningen av ideell, kommersiell og offentlig sysselsetting på velferdsfeltet endres. Det gjøres ved å se på gjennomsnittlig endring over tiårsperioder. På den måten kan man sammenligne veksttakten mellom landene samtidig som analysen tar med det maksimale antallet år med sammenlignbare tall. For Sverige dekker det fra 2000 til 2017, og for Norge fra 2006 til 2017. Det har dessverre ikke vært mulig å få undersøkt endringene i ideell sysselsetting i Danmark for en lengre periode enn fra Hopkinsundersøkelsen for 2003 og til oppdateringen for 2013 (Boje, 2006, 2017). Det er fordi selveiende institusjoner inngår i offentlig sektor i tallene fra Danmarks Statistikk, i tråd med definisjonen i ESA2010, og ikke i ideell sektor slik de gjør etter definisjonen som brukes i Hopkinsprosjektet og satellittregnskapet (United Nations Statistics Division, 2018). Det er imidlertid mulig å se på den totale sysselsettingen på velferdsfeltet og de kommersielles andel fra 2003 til 2018 (Danmarks Statistikk, 2019). Det er skillet mellom ideell og offentlig sysselsetting som er problematisk.

Tabell 44. Betalt sysselsetting på velferdspoliet i Skandinavia, sektorandeler (%) og totalt antall.

Sektor	Norge			Sverige ^a			Danmark		
	2006	2017	10 år endring*	2000	2017	10 år endring*	2003	2013	10 år endring*
Ideell	7,6	8,5	0,8	3,5	3,1	-0,3	15,1	13,8	-1,3
Kommersiell	12,3	14,2	1,7	8,7	19,9	6,6	6,5	7,2	0,7
Offentlig	80,1	77,3	-2,5	87,8	77,0	-6,3	78,4	79,0	0,6
Total	514 400	655 200	24,9	1 033 597	1 346 880	17,8	590 419	615 988	4,3

^aTallene for Sverige viser antall sysselsatte og ikke utførte årsverk som i Norge og Danmark

*Prosentpoeng endring i sysselsetting, tiårsgjennomsnitt

Kilder: (Boje, 2017, tabell 4.10; Danmarks Statistik, 2019; Statistisk sentralbyrå, 2019d, 2019c; Statistiska centralbyråen, 2019). Se beregningsmåtene i appendikset til (Sivesind, 2017, s. 68-69).

En viktig forskjell mellom de skandinaviske landene er at den totale velferdssysselsettingen har økt raskt med 25 prosent i tiårsgjennomsnitt i Norge og med 18 prosent i Sverige, men bare med 4 prosent i Danmark (tabell 43). I Danmark har det dessuten vært en ubetydelig økning i antallet fulltidsårsverk fra 615 988 til 618 547 mellom 2013 og 2018 (Danmarks Statistik, 2019). Forskjellene har sammenheng med den stabile økonomiske veksten som oljeøkonomien har gitt i Norge, mens i Sverige har antallet sysselsatte på velferdsfeltet vært mer stabilt fra 2005 til 2014, men så økt igjen fra 2015 til 2017. I Danmark kan den lave generelle veksten i velferdstjenester ha bidratt til at endringene mellom sektorene har vært små.

I Danmark har det vært en nedgang i den ideelle sektoren fra 2003 til 2013 på 1,3 prosentpoeng. Dette kan skyldes gjennomførte reformer, som kommunesammenslåinger og omlegging av eldreomsorg til mer hjemmebaserte tjenester, og trenger ikke være begynnelsen på en ny trend (Sivesind, 2017; Thøgersen, 2013). De kommersielle har imidlertid økt sin sysselsettingsandel fra 7,3 prosent i 2013 (tabell 41) til 8,9 prosent i 2018 (Danmarks Statistik, 2019), noe som gir 1,6 prosentpoengs økning i tiårsgjennomsnitt for hele perioden 2003 til 2018 (ikke vist i tabellen). Veksttakten fra 2013 til 2018 har dermed økt kraftig sammenlignet med tiåret før, da veksten var 0,7 prosentpoeng. Dette kan tyde på at det også i Danmark skjer endringer som følge av økende utkontraktering og økning innen nye typer kommersielle velferdsaktører. Veksttakten for kommersielle ligger på samme nivå som i Norge med 1,7 prosentpoeng, men mye lavere enn i Sverige med 6,6 prosentpoeng. Det er dessverre et åpent spørsmål om den danske økningen i de kommersielle sysselsettingsandel fra 2013 til 2018 går på bekostning av ideell eller offentlig sektor, ut fra tallene som er tilgjengelige fra Danmarks Statistik.

I Norge har det vært vekst i både ideell og kommersiell sysselsetting, men veksttakten hos de kommersielle er raskere, med 1,7 prosentpoeng mot bare 0,8 prosentpoeng for de ideelle. Dette stemmer overens med analysene av perioden 2006 til 2013 (Sivesind, 2017). Det har som nevnt skjedd endringer i tallgrunnlaget for satellittregnskapet for 2016 og 2017, slik at endringstakten for de siste årene er usikker. Hvis tallene for satellittregnskapet for 2006 egentlig skulle vært nedjustert i forbindelse med revisjonen i 2019, kan den reelle veksttakten ha vært høyere enn vist i tabell 44. Fordelingen mellom kommersiell og offentlig sysselsetting er dessuten basert på anslag som gir noe usikkerhet (se appendikset til Sivesind 2017 s. 68–69). De store linjene som viser at de ideelle og kommersielle øker raskere enn det offentlige, er det imidlertid liten tvil om.

Det er imidlertid i Sverige at de største endringene skjer. De ideelle forblir på et svært lavt nivå på litt over 3 prosent av de sysselsatte på velferdsfeltet, noe som i europeisk sammenheng bare er sammenlignbart med tidligere østblokkland (Enjolras, Salamon, Sivesind, & Zimmer, 2018; Salamon,

Sokolowski & Haddock, 2017). De kommersielle har økt fra nesten 9 prosent til 20 prosent mellom 2000 og 2017 og har en svært høy veksttakt med 6,6 prosentpoeng i tiårsgjennomsnitt. Denne veksten går mest på bekostning av den offentlige sysselsettingsandelen, som går tilbake med 6,3 prosentpoeng. Dette er en endringstakt som er nesten like rask som den var for perioden 2000 til 2013 (Sivesind, 2017). Dette viser at det svenske velferdsamfunnet fortsatt er inne i gjennomgripende endringer. Måten privatiseringen gjennomføres på, gir insentiver til kommersiell vekst, mens det mangler administrative virkemidler og i mange tilfeller også politisk vilje til å fremme de ideelle sysselsettingsandel. I Norge har den politiske støtten til de ideelle vært betydelig både på Stortinget (Haugen, 2019) og i mange kommuner, men mange av reformene som er gjennomført de siste årene, har fremdeles ikke hatt nok tid til å skape store endringer. Det fantes imidlertid også tidligere muligheter for å skjerme ideell sektor fra direkte konkurranse. Det fantes for eksempel en forskrift til den tidligere loven om offentlige anskaffelser som gav mulighet for å lage lukkede anbudskonkurranser eller å gå i direkte forhandlinger med ideelle ((FOA2006) § 2-1(3))⁴. I Danmark har også ideelle aktører som friskoler og selveiende institusjoner lang tradisjon og bred politisk støtte. Selveiende barnehager og eldreomsorgsinstitusjoner inkluderes for eksempel i kommunenes systemer for tildeling av plasser gjennom utvidet egenregi (Segaard & Saglie, 2017). Det ser derfor ut til at virkemidler som legger forholdene til rette for de ideelle aktørene på måter som ivaretar deres særpreg, er viktige faktorer når det gjelder å forklare forskjellene i sammensetningen av ideelle, kommersielle og offentlige velferdsaktører i de skandinaviske landene. Der det er direkte konkurranse med kommersielle, slik vi ser i Sverige og på enkelte tjenesteområder i Norge, sakker de ideelle etter eller faller helt ut om de ikke har et etablert fotfeste. De nye tallene stemmer dermed overens med analysene av sammensetningen av ideelle, kommersielle og offentlige velferdsaktører i Skandinavia fram til 2013 (Sivesind, 2017, 2018; Sivesind, Trætteberg & Saglie, 2017).

---

⁴ <https://lovdata.no/dokument/SFO/forskrift/2006-04-07-402>

Oppsummering og diskusjon

Frivillig sektor i Norge styrker seg på mange områder – ikke ved å reversere utviklingen til den gamle folkebevegelsesmodellen, men ved å utvikle nye særpreg som fyller aktuelle behov for ulike deler av befolkningen. For det første dreier det som om utfoldelsesmuligheter på kultur- og fritidsområdet, der frivillige organisasjoner fremdeles står sterkt, selv om store deler av befolkningen får bedre råd og har mange tilbud å velge mellom. Verdien som tillegges slike utfoldelsesmuligheter i dag, understrekes av bred politisk støtte til frivillighetsmeldingen som ble lagt fram i 2019, der fortsatt opptrapping av momskompensasjon og forenkling av tilskuddsordninger var viktige tiltak (Stortingsmelding nr. 10, 2018–2019). For det andre bidrar frivillige organisasjoner til å dekke behov for utvikling av nærmiljø, arbeidsliv og næringsliv. For det tredje representerer frivillige organisasjoner et stadig mer aktivt nett av kontakter mot offentlige myndigheter og politiske beslutningstakere. For det fjerde øker sysselsettingen hos ideelle velferdsaktører.

Frivillige organisasjoner gir muligheter for å fremme identiteter og interesser til mer spesialiserte og til dels marginaliserte grupper. Bruk av sosiale medier og bedre tilgang til offentligheter og beslutningsprosesser gir flere nasjonale organisasjoner muligheter for å spille en sivilsamfunnsrolle og representere verdier, identiteter og interesser uten å ha en tradisjonell hierarkisk struktur med lokallag og sentrallidd. Også en stor andel av organisasjonene på lokalt nivå har myndighetskontakt. Dessuten spiller paraplyorganisasjonene en viktigere rolle når det gjelder medvirkning i politikkutforming og fordeling av støtte fra det offentlige (Arnesen, 2018). Det finnes dermed i dag organisasjoner som har potensial for å fange opp et bredere spekter av identiteter, interesser og initiativ fra befolkningen enn noen gang.

Selv om det skjer en økende todeling mellom det sentrale og lokale nivået, er denne utviklingen knyttet til nyetablerte lokale foreninger som ikke har tilknytning til et nasjonalledd, og først og fremst innen organisasjonskategoriene nærmiljø og arbeidsliv. På andre områder er det stabilitet eller økning i andelen med slik tilknytning. Det er lite endring når det gjelder nasjonale organisasjoner uten lokallag, men det blir færre

organisasjoner som har tilknytning på regionalt nivå eller fylkesnivå. Det er dermed fortsatt den hierarkiske modellen som dominerer. Én grunn til dette er at det blir mer fordelaktig for lokallag å ha tilknytning til et sentrallidd på grunn av utformingen av momskompensasjonsordningen og enkelte offentlige tilskuddsordninger.

Internett og spesielt sosiale medier er dessuten en viktig side ved endringene i strukturene i organisasjonssamfunnet. For det første gir det muligheter for grupper til å organisere seg nasjonalt uten tradisjonelle organisasjonsstrukturer ved at deler av aktiviteten flyttes ut i den digitale sfæren. Koordinering og kommunikasjon kan skje gjennom grupper og meldinger på sosiale medieplattformer. Da er det ikke samme behov for å møtes ansikt til ansikt. Dette kan også være noe av forklaringen på veksten i samfunnsrettede organisasjoner innen rettighets- og støttearbeid og internasjonale aktiviteter. For det andre ser vi at det på lokalt nivå nå er langt flere organisasjoner som har tatt i bruk slike medier. Sosiale medier kan i denne sammenheng være et viktig verktøy ikke bare for å samordne aktiviteten i lagene, men også for å spre informasjon om aktiviteter og arrangementer til andre interesserte. At man gjennom slike medier kan holde kontakt med personer og foreninger andre steder i landet, kan i tillegg tenkes å bidra til at man i noen organisasjoner i mindre grad ser behovet for å koble seg på tradisjonelle nasjonale strukturer.

Organisasjonene på både lokalt og nasjonalt nivå oppfatter i stor grad sin egen økonomi som tilfredsstillende eller god. På lokalt nivå har andelen av inntektene som kommer som tilskudd fra stat, fylke og kommune, økt fra 11 til 15 prosent, mens den på nasjonalt nivå ligger på 18 prosent når de ideelle velferdsaktørene ikke er med. I tillegg kommer 3 prosent som tilskudd fra paraplyorganisasjon på nasjonalt nivå og 7 prosent på lokalt nivå, noe som antakelig også i stor grad er indirekte offentlige tilskudd. I tillegg er 2–3 prosent av inntektene tildelinger fra stiftelser. Det betyr at organisasjonene genererer over 75 prosent av inntektene på egen hånd. På lokalt nivå har andelen av inntektene som kommer fra medlemskontingenter, økt fra 27 til 37 prosent, mens den på nasjonalt nivå ligger på 46 prosent. En annen viktig forskjell er at lokale organisasjoner får 10 prosent av inntektene fra lodd, basar og loppemarked, mens nasjonale organisasjoner bare får 1 prosent fra loddsalg. Ellers kommer 6–8 prosent fra gaver og innsamlinger, 8–10 prosent fra arrangementer og 12–13 prosent fra salg, det vil si reklame, sponsing, utleie og andre inntekter.

Lokaler er også en viktig del av rammevilkårene til lokale organisasjoner. Resultatene viser at i underkant av halvparten av alle lag har tilgang til lokaler gratis eller til nedsatt pris, men det er samtidig en liten nedgang i andelen over tid (46 prosent i 2019 mot 50 prosent i 2009). Dette skjer til tross for at det i statlig og kommunal frivillighetspolitikk har blitt lagt mer vekt på å legge til rette for lokaler til frivillig aktivitet. Noe av årsaken kan være at behovet for lokaler også øker, særlig som følge av økningen i antallet lag på kultur- og

fritidsfeltet. Men det kan også være en indikasjon på at det fortsatt er et stykke å gå fra kommunenes side når det gjelder å realisere ønsket om å gjøre lokaler tilgjengelig for frivilligheten. Bare 20 prosent av de lokale organisasjoner er eier eller medeier i eget lokale. For disse er det ikke bare viktig for å drive aktivitet, men de kan også få bidrag til inntekter gjennom utleie.

Den gode økonomien gir grunnlag for at halvparten av organisasjonene oppgir å ha flere enn to–tre deltidsansatte på lokalt nivå, men det er likevel flere som arrangerer dugnad. Samtidig øker andelen av befolkningen som deltar i frivillig arbeid, fra 52 til 63 prosent, og årsverkene de bidrar med, øker fra 115 000 til 142 000 mellom 1998 og 2017 (Fladmoe, Sivesind & Arnesen 2018). Det kan dermed se ut til at det kan være en synergi mellom frivillig arbeid og betalte ansatte som koordinerer og tilrettelegger. På kultur- og fritidsfeltet er det ti frivillige fulltidsårsverk for hvert betalte årsverk. Innen andre kategorier utgjør dugnaden dobbelt så mye som det betalte arbeidet. Unntaket er velferdsfeltet inkludert de ideelle aktørene, som har den største delen av det betalte arbeidet i frivillig sektor.

Det er en økning i frivillig sektors betalte arbeid innen velferdstjenester som nesten er fullfinansiert av det offentlige, fra 2006 til 2017. Dette er antakelig et resultat av økt politisk støtte i mange kommuner og på Stortinget, og av at dette blir fulgt opp med mer konkrete målsettinger og tiltak enn før. Ideelle aktører er ikke lenger en blind flekk i diskusjonen om konkurranseutsetting (Sivesind, 2008). Selv om det er høyere veksttakt hos de kommersielle, er det grunn til å vente fortsatt vekst hos de ideelle velferdsaktørene dersom de klarer å gjøre nytte av bedre rammebetingelser.

Frivillig sektor i dag dreier seg i mindre grad om ideologisk basert samfunnsendring eller interessekamp for en stabil medlemsmasse med kollektive identiteter de bærer med seg på alle samfunnsarenaer. Den er mer orientert mot å fremme felles goder som fysiske og kulturelle utfoldelsesmuligheter, egenorganisering og sosial deltakelse, blant annet gjennom å styrke organisasjonenes egne rammebetingelser. Også på dette området er det bred politisk støtte til frivillig sektor som resulterer i konkrete tiltak, om man skal dømme etter den nye frivillighetsmeldingen og den brede støtten på Stortinget (Stortingsmelding nr. 10, 2018–2019). Økningen i offentlige tilskudd, momskompensasjon og spillemidler over mange år og tiltak for å forenkle kontakten med det offentlige er klare eksempler på dette (Arnesen & Sivesind, 2017; Berge et al., 2018). Gjennom å styre tilgangen til støtte og innflytelse bidrar imidlertid også offentlige myndigheter til å strukturere og forme den delen av frivillig sektor som de i neste omgang må forholde seg til som sivilsamfunnsaktører.

Hvis man skal trekke fram noen negative utviklingstrekk, kan det nevnes at kvinner er dårligere representert i styrer og ledelse i organisasjoner. Det skyldes kanskje først og fremst svekkelse og nedleggelse av organisasjoner der kvinner tradisjonelt har vært dominerende, blant annet innen tros- og livsynsfeltet.

Innvandrere blir i større grad medlemmer i frivillige organisasjoner, noe som følger naturlig med lengre botid og høyere befolkningsandel. Det er likevel ingen økning i deres representasjon som ledere og styremedlemmer. Det er dessuten mulig at det først og fremst er i innvandrernes egne organisasjoner at de er representert slik. Det er imidlertid litt usikkert om rapporteringen i spørreskjemaene i organisasjonsundersøkelsene er nøyaktig og fullstendig når det gjelder ulike gruppers representasjon og deltakelse, og at det derfor trengs mer målrettet datainnsamling for å kunne trekke sikre konklusjoner.

Alderssammensetningen i lokale organisasjoner ser videre ut til i større grad å domineres av de som er eldre, noe som potensielt peker i retning av en «forgubbing» av organisasjonssamfunnet. Dette er i så fall i tråd med statistikk som viser at yngre aldersgrupper i mindre grad enn eldre er medlem i frivillige organisasjoner (Statistisk sentralbyrå, 2019c). Samtidig er det variasjoner mellom ulike typer av organisasjoner, og det er spesielt innen kunst og kultur, hobby og fritid og bo- og nærmiljø at vi ser denne tendensen. Mye av aktiviteten blant yngre aldersgrupper på disse områdene tar gjerne også form av frivillig aktivitet uten medlemstilknytning. Likevel reiser det spørsmål om rekrutteringen av barn og unge til frivilligheten, spesielt med henblikk på barrierer knyttet til sosiale ulikheter for eksempel innen idrettsaktivitet og hobby- og fritidsaktiviteter.

Fritidskort anses nå som et nødvendig tiltak for å utjevne sosiale forskjeller i barn og unges deltakelse i frivillige organisasjoner (Kulturdepartementet, 2019). Den økende andelen barn som lever i familier med vedvarende lav inntekt, er en av grunnene til dette.⁵ Det trengs imidlertid mer forskning for å kunne følge med på utviklingen av sosial ulikhet langs flere dimensjoner når det gjelder organisasjonsdeltakelse og representasjon i styrer og ledelse, enn det som dekkes i denne rapporten. Dette understrekes av de frivillige organisasjonenes betydelige samfunnsrolle både som sivilsamfunnsaktører og som arenaer for fysisk, kulturell og sosial utfoldelse.

---

⁵ <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-barn-i-husholdninger-med-vedvarende-lavinntekt>

Litteratur

- Allern, Elin, Heidar, Knut & Karlsen, Rune. (2015). *After the Mass Party: Continuity and Change in Political Parties and Representation in Norway*. Landham, MD: Lexington Books.
- Arnesen, Daniel. (2018). Mellom organisering, politikk og forvaltning. En studie av nasjonale paraplyorganisasjoner i Norge. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Arnesen, Daniel & Sivesind, Karl Henrik. (2017). Finansiering og rammevilkår for frivillig sektor. Endringer, tilpasninger, konsekvenser. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Arnesen, Daniel, Sivesind, Karl Henrik & Gulbrandsen, Trygve. (2016). *Fra medlemsbaserte organisasjoner til koordinert frivillighet? Det norske organisasjonsamfunnet fra 1980 til 2013* (Vol. 2016-5). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Berge, Elna, Kvaal, Torkel Nybakk, Malterud, Hege H., Aune, Kristine Skaar, Sivesind, Karl Henrik, Johnsen, Stian Slotterøy & Tollånes, Ingrid. (2018). Mer samordnet, åpnere og enklere. Gjennomgang av statlige tilskudd til frivillige organisasjoner. Oslo: Kulturdepartementet.
- Beyer, Audun & Steen-Johnsen, Kari. (2018). Nasjonale organisasjoners bruk av sosiale medier. Muligheter og barrierer for bruk. I B. Enjolras & I. S. Eimhjellen (red.), *Fra kollektiv til konnektiv handling? Nye former for samfunnsengasjement og kollektiv handling i Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Binderkrantz, Anne Skorkjær Christiansen, Peter Munch & Pedersen, Helene Helboe (2015). Interest Group Access to the Bureaucracy, Parliament, and the Media. *Governance*, 28(1), 95–112. doi:10.1111/gove.12089
- Binderkrantz, Anne Skorkjær Fisker, Helene Marie & Pedersen, Helene Helboe (2016). The Rise of Citizen Groups? The Mobilization and Representation of Danish Interest Groups, 1975–2010. *Scandinavian Political Studies*, 39(4), 291–311. doi: doi:10.1111/1467-9477.12073

- Boje, Thomas P. (2006). Den danske nonprofitsektor sammenlignet med andre europæiske lande. I Thomas P. Boje & Bjarne Ibsen (red.), *Frivillighed og nonprofit i Danmark. Omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse* (Vol. SFI-rapport 06:18, s. 217–224). København: Socialforskningsinstituttet.
- Boje, Thomas P. (2017). *Civilsamfund, medborgerskab og deltagelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Christensen, Dag Arne, Strømsnes, Kristin & Wollebæk, Dag. (2011). *Organisasjonene i Hordaland 1999–2009* (Vol. 2011/3). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Danmarks Statistik. (2019). Tabell LBESK32: Fultidsbeskæftigede lønmodtagere efter enhed, branche (DB07 19-grp) og sektor (7-grp.) <https://www.statistikbanken.dk/>
- Difi. (2018). Veileder i anskaffelser av helse- og sosialtjenester. Oslo: Direktoratet for forvaltning og ikt (Difi).
- Enjolras, Bernard & Strømsnes, Kristin (2018). The Transformation of the Scandinavian Voluntary Sector. I Bernard Enjolras & Kristin Strømsnes (red.), *Scandinavian Civil Society and Social Transformation: The Case of Norway*. Cham, Sveits: Springer.
- Enjolras, Bernard, Salamon, Lester M., Sivesind, Karl Henrik & Zimmer, Annette (red.). (2018). *The Third Sector as a Renewable Resource for Europe. Concepts, Impacts, Challenges and Opportunities*. London: Palgrave Macmillan.
- Fladmoe, Audun, Sivesind, Karl Henrik & Arnesen, Daniel. (2018). Oppdaterte tall om frivillig innsats i Norge, 1998–2017. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Fløistad, Karin. (2017). Utredning av handlingsrommet for bruk av ideelle leverandøreravhelse- og sosialtjenester. Oslo: Advokatfirmaet Simonsen Vogt Wiig AS.
- Gulbrandsen, Trygve & Sivesind, Karl Henrik. (2013). *Nasjonale organisasjoner: en første oversikt* (Vol. 2013-5). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Haaland, Hanne & Wallevik, Hege. (2017). Citizens as Actors in the Development Field: The Case of an Accidental Aid-Agent's Activities in Aid-Land. *Forum for Development Studies*, 44(2), 203-222. doi: 10.1080/08039410.2017.1305444

- Haugen, Hans Morten. (2020). Opposisjonsstyre: Stortingsvedtak initiert fra flertallsopposisjonen om styrkingen av ideelle virksomheter i velferdssamfunnet. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23(1).
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2019). Prop. 1 S (2019–2020). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20192020/id2671560/>
- Kulturdepartementet. (2019). Prop. 1 S (2019–2020). <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20192020/id2671450/>
- Nergaard, Kristine. (2018). Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2016/2017 *Fafo-notat*. Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.
- NOU 2006: 15. *Frivillighetsregister*. Oslo: Kultur- og kirke departementet.
- NOU 2016:12. *Ideell opprydding — Statlig dekning av ideelle organisasjoners historiske pensjonskostnader*. Oslo: Kulturdepartementet.
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2018). *Høring – forslag til ny forskriftsbestemmelse om adgangen til å reservere anskaffelser av helse- og sosialtjenester for ideelle organisasjoner*. Oslo.
- Rommetvedt, Hilmar. (2005). Norway: Resources count, but votes decide? from neo-corporatist representation to neo-pluralist parliamentarism. *West European Politics*, 28(4), 740-763. doi: 10.1080/01402380500216674
- Rommetvedt, Hilmar (2017). Scandinavian Corporatism in Decline. I Oddbjørn Knutsen (red.), *The Nordic Models in Political Science: Challenged, But Still Viable?* Bergen: Fagbokforlaget.
- Salamon, Lester M., Sokolowski, S. Wojciech & Haddock, Megan. (2017). *Explaining Civil Society Development. A Social Origins Approach*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Segaard, Signe Bock, Brookes, Nadia & Pahl, Joachim Benedikt. (2019). Tre tolkninger av EU-direktivet om offentlig upphandling: Norge, Tyskland och England. I *Upphandlad. Forskarperspektiv på offentlig upphandling inom vård och omsorg* (s. 53–85): Idealistas Förlag.
- Segaard, Signe Bock & Saglie, Jo. (2017). Education and Elderly Care in Denmark, Norway and Sweden: National Policies and Legal Frameworks for Private Providers. I Karl Henrik Sivesind & Jo Saglie (red.), *Promoting Active Citizenship. Markets and Choice in Scandinavian Welfare* (s. 75–115): Palgrave Macmillan.

- Selle, Per & Øymyr, Bjarne. (1995). *Frivillig organisering og demokrati: det frivillige organisasjonssamfunnet endrar seg 1940–1990*. Oslo: Samlaget.
- Sivesind, Karl Henrik. (2007). *Frivillig sektor i Norge 1997–2004. Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Sivesind, Karl Henrik. (2008). *Halvveis til Soria Moria. Ikke-kommersielle velferdstjenester, politikkenes blinde flekk?* Bergen/Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Sivesind, Karl Henrik. (2012). *Pengestrømmer i frivillig sektor : befolkningens gaver og lokallagenes økonomi* (Vol. 2012-7). Bergen ; Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Sivesind, Karl Henrik. (2017). The Changing Roles of For-Profit and Nonprofit Welfare Provision in Norway, Sweden, and Denmark. I Karl Henrik Sivesind & Jo Saglie (Red.), *Promoting Active Citizenship. Markets and Choice in Scandinavian Welfare* (s. 33-74). London: Palgrave Macmillan.
- Sivesind, Karl Henrik. (2018). Blir skandinaviske velferdstjenester svekket av markedsreformer? Forholdet mellom offentlige, kommersielle og ideelle velferdstilbydere. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 21(1), 69–76. doi: <http://dx.doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2018-01-05>
- Sivesind, Karl Henrik, Lorentzen, Håkon, Selle, Per & Wollebæk, Dag. (2002). *The Voluntary Sector in Norway – Composition, Changes, and Causes*. Oslo: Institute for Social Research.
- Sivesind, Karl Henrik, Lorentzen, Håkon, Selle, Per, Wollebæk, Dag, Sokolowski, S. Wojciech & Salamon, Lester M. (2004). Norway. I Lester M. Salamon, S. Wojciech Sokolowski & Associates (red.), *Global civil society: Dimensions of the nonprofit sector, Volume II* (s. 261–275). Bloomfield, Connecticut i USA: Kumarian Press.
- Sivesind, Karl Henrik, Trætteberg, Håkon Solbu & Saglie, Jo. (2017). The Future of the Scandinavian Welfare Model: User Choice, Parallel Governance Systems, and Active Citizenship. I Karl Henrik Sivesind & Jo Saglie (red.), *Promoting Active Citizenship. Markets and Choice in Scandinavian Welfare* (s. 285–310). London: Palgrave Macmillan.
- Statistisk sentralbyrå. (2018). Satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner. <http://ssb.no/orgsat/>

- Statistisk sentralbyrå (2019a) *Revisjon av nasjonalregnskapets tallserier*. <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/revisjon-av-nasjonalregnskapets-tallserier>
- Statistisk sentralbyrå (2019b). Standard for næringsgruppering (SN2007). <https://www.ssb.no/virksomheter-foretak-og-regnskap/nace>
- Statistisk sentralbyrå. (2019c). *Tabell 1. Organisasjonsmedlemsskap og deltakelse for personer 16 år og over, etter type organisasjon og alder. Prosent*. <https://www.ssb.no/orgakt#relatert-tabell-1>
- Statistisk sentralbyrå. (2019d). *Tabell 08520: Årsverk, etter aktivitet (ICNPO) og år*. <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>
- Statistisk sentralbyrå. (2019e). *Tabell 09174: Årsverk, heltidsekvivalenter, for lønnstakere og selvstendige, etter næring 1970–2018*. <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>
- Statistisk sentralbyrå (2019f). Tabell 6.1. *Medlemmer i tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke*. <https://www.ssb.no/a/histstat/tabeller/6-1.html>
- Statistiska centralbyrån. (2019). *Tabell 12: Antal förvärvsarbetande inom vård, skola och omsorg, Finansiärer och utförare inom vård, skola och omsorg*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/offentlig-ekonomi/finansier-for-den-kommunala-sektorn/finansier-och-utforare-inom-varden-skolan-och-omsorgen/>
- Stortingsmelding nr. 10. (2018-2019). *Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig — Den statlege frivilligheitspolitikken* Oslo: Kulturdepartementet
- Thøgersen, Malene. (2013). Selvejende institutioner i Danmark. Institutionernes udvikling, udbredelse og karakter på udvalgte samfundsområder. Aalborg: Netværk for forskning i Civilsamfund og Frivillighed.
- Uhre, Andreas Nordang & Rommetvedt, Hilmar. (2019). Civil Associations and Interest Groups in the Policy-Making Process: Pluralisation and Generalisation of Interests. *Interest Groups & Advocacy*, 8(2), 233–253. doi: 10.1057/s41309-019-00049-w
- United Nations Statistics Division. (2003). *Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts*. New York: United Nations.
- United Nations Statistics Division. (2018). *Satellite Account on Nonprofit and Related Institutions and Volunteer Work*. New York: United Nations.
- Wollebæk, D. (2001). Moderniseringen av organisasjonssamfunnet i et generasjonsperspektiv. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 1, 69–87.

- Wollebæk, D. & Sivesind, K. H. (2011). *Økonomi, frivillig arbeid og deltakelse i den frivillige kultursektoren*. Notat. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Wollebæk, Dag & Selle, Per. (2001). Svekket kvinnemakt? Frivillige organisasjoner i endring 1980–2000. I Nina Berven & Per Selle (red.), *Svekket kvinnemakt? De frivillige organisasjonene og velferdsstaten* (s. 216–250). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Wollebæk, Dag & Selle, Per. (2002). *Det nye organisasjonssamfunnet: demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wollebæk, Dag & Sivesind, Karl Henrik. (2010). *Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997–2009*. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Rapport 2020:5

<p><i>Forfatter/Author</i> Daniel Arnesen Karl Henrik Sivesind</p>
<p><i>Tittel/Title</i> Organisasjonslandskap i endring 2009–2019 Fra ideologisk samfunnsending til individuell utfoldelse?</p>
<p><i>Sammendrag</i> I denne rapporten undersøker vi utviklingen i det norske organisasjonslandskapet i løpet av det siste tiåret basert på en analyse av de første resultatene fra en ny undersøkelse om lokale og nasjonale frivillige organisasjoner. Formålet har vært å følge opp og utdype funn som har vært dokumentert i tidligere forskning, og å gi ny kunnskap om ulike deler av frivillig sektor. Spørsmålene som undersøkelsene har søkt å gi svar på, er blant annet hvilke endringer som skjer i organisasjonspopulasjonen og organisasjonsformer på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå; hvilke samfunnsfærer organisasjonene primært retter seg mot; deres omfang og sammensetning når det gjelder medlemsmasse, ansatte og økonomi, aktiviteter og bruk av sosiale medier, og kontakt med offentlige myndigheter. Rapporten redegjør for utformingen og gjennomføringen av undersøkelsen og presenterer de viktigste funnene om endringer i det frivillige organisasjonslivet. Funnene viser at frivillig sektor i Norge styrker seg på mange områder – ikke ved å reversere utviklingen til den gamle folkebevegelsesmodellen, men ved å utvikle nye særpreg som fyller aktuelle behov for ulike deler av befolkningen. Frivillige organisasjoner gir befolkningen utfoldelsesmuligheter, spesielt på kultur- og fritidsområdet, spiller en viktigere rolle i nærmiljø og arbeids- og næringsliv og har dessuten bred kontakt med offentlige myndigheter. Et utviklingstrekk er at frivillige organisasjoner gir muligheter for å fremme identiteter og interesser til mer spesialiserte og til dels marginaliserte grupper.</p>
<p><i>Emneord</i> frivillig sektor, nasjonale organisasjoner, lokale organisasjoner, lag og foreninger, medlemskap, organisasjonsstruktur, organisasjonsaktivitet, myndighetskontakt, sysselsetting</p>
<p><i>Abstract</i> In this report, we examine developments in the voluntary organizational landscape in Norway over the past decade, based on analysis of new survey data on local and national voluntary organizations. The report's objective was to provide a better understanding of previous research findings and to generate new knowledge on different parts of the voluntary sector. We asked: What changes have taken place in the organizational population at the local, regional, and national level? What are the primary orientations of voluntary organizations? What is the scope and composition of the sector in terms of membership, employment and finances, activities and use of social media, and interaction with public authorities? The report describes the methods used in the survey and presents the most important new findings on voluntary organizations in Norway, which show that the voluntary sector is strengthened through the development of new features that reflect Norwegian society's changing needs and values. Voluntary organizations provide opportunities for individual expression, particularly through cultural and leisure activities, play an increasingly important role in local communities and business life, and they also have extensive contact with public authorities. In conclusion, over the past decade, the voluntary sector has become more important in promoting the identities and interests of more specialized, and to some extent marginalized, groups.</p>
<p><i>Index terms</i> Keywords: voluntary sector, national organizations, local organizations, associations, membership, organizational structure, organizational activities, contact with public authorities, paid employment</p>

I denne rapporten undersøker vi utviklingen i det norske organisasjonslandskapet i løpet av det siste tiåret basert på en analyse av de første resultatene fra en ny undersøkelse om lokale og nasjonale frivillige organisasjoner. Formålet har vært å følge opp og utdype funn som har vært dokumentert i tidligere forskning, og å gi ny kunnskap om ulike deler av frivillig sektor. Spørsmålene som undersøkelsene har søkt å gi svar på, er blant annet hvilke endringer som skjer i organisasjonspopulasjonen og organisasjonsformer på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå; hvilke samfunnsfærer organisasjonene primært retter seg mot; deres omfang og sammensetning når det gjelder medlemsmasse, ansatte og økonomi, aktiviteter og bruk av sosiale medier, og kontakt med offentlige myndigheter.

Rapporten redegjør for utformingen og gjennomføringen av undersøkelsen og presenterer de viktigste funnene om endringer i det frivillige organisasjonslivet. Funnene viser at frivillig sektor i Norge styrker seg på mange områder – ikke ved å reversere utviklingen til den gamle folkebevegelsesmodellen, men ved å utvikle nye særpreg som fyller aktuelle behov for ulike deler av befolkningen. Frivillige organisasjoner gir befolkningen utfoldelsesmuligheter, spesielt på kultur- og fritidsområdet, spiller en viktigere rolle i nærmiljø og arbeids- og næringsliv og har dessuten bred kontakt med offentlige myndigheter. Et utviklingstrekk er at frivillige organisasjoner gir muligheter for å fremme identiteter og interesser til mer spesialiserte og til dels marginaliserte grupper.

ISBN (print): 978-82-7763-646-7
ISBN (online): 978-82-7763-647-4

ISSN (print): 1891-2168
ISSN (online): 1891-2176

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
c/o ISF
Munthes gate 31
Pb. 3233 Elisenberg
0208 Oslo

www.sivilsamfunn.no